CHRISTOPHORI
A COSTA, MEDICI
ET CHEIRVRGI,

*Aromatum & medicamentorum
in Orientali India nascentium*

LIBER:

PLVRIMUM lucis adferens iis quæ à Doctore
GARCIA DE ORTA in hoc ge-
nere scripta sunt:

CAROLI CLVSII ATREBATIS operâ ex
*Hispanico sermone Latinus factus, in Epitomen
contractus, & quibusdam notis illustratus.*

ALTERA EDITIO,
castigatio & auctior.

sis in Hispania Medici libe-
natum & simpliciũ quoru
medicamentorum in Ind
entium historiam comp
Eum superiore anno in B
ica mea peregrinatione am

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.

M. D. XCIII.

Mo. Bot. Garden,

1898

227
ILLVSTRISSIMO

PRINCIPI AC DOMINO

D. Wilhelmo Landgrauio Haff-
fiæ, Comiti in Carzenelnbogen,
Dietz, Zingenhain & Nidda, &c.

Carolus Clusius A.

RODIT in lucem
ante bienniũ, Illu-
strissime Princeps,

CHRISTOPHORI
A COSTA Bur-

gensis in Hispania Medici liber,
aromatum & simplicium quorun-
dam medicamentorum in India
nascentium historiam comple-
ctens. Eum superiore anno in Bri-
tannica mea peregrinatione ami-
ci cuiusdã operã nactus, non mo-
dò auidè percurri, sed vtilitatem
etiam allaturum censui iis qui

Hispanici sermonis ignari sunt, si Latinum facerem. Quam sanè prouinciam vt susciperem, impulit me natura, quæ similium rerum cognitione mirificè semper oblectata fuit.

VERVM, cùm totam historiam cum iis quæ GARCÍAS ABORTA multis antè annis in eo genere commentatus est, diligentius conféro, pleraque ferè omnia ex illis desumpta esse deprehendo. Quamobrem & inanem fore laborem, necnon lectori fastidium pariturũ existimaui, si, quæ in Aromatum historia GARCÍÆ exstant, hîc retexerem.

SERIEM itaque capitum immutans, quæ admodum confusa erat, & totum opus in Epitomen
con-

contrahēs, ea dumtaxat latio donauit, quæ apud G A R C I A M non exstare, aut paulo aliter ab eo describi animaduerti.

I C O N E S præterea, quas ad viuum expressisse passim gloriatus, suis locis insperferat, reieci, quoniam planè ineptæ essent, & nihil minùs, quàm legitimas stirpes referrent: vti ex vnica Caryophyllorum arboris effigie (quam idcirco intuli, vt cum legitima, G A R C I Æ adiecta, conferre liceat) quilibet iudicare poterit.

Q V I B V S D A M insuper notis nonnulla capita illustraui, vt in hoc genere soleo, præsertim cùm quid simile, vel etiam diuersum apud alios Auctores legere meminì, aut ipsa experientia didici.

TENVEM porrò hunc laborem Illustrissimã V. C. benignè suscepturam certò statuens, ipsius nomini consecrare non sum veritus, cùm quòd *βοτάνικόν* studio summopere delectetur, tum vti quod saltem grati mei erga ipsam animi specimen exstaret, pro singulari illa, qua me proximè Cassellis excepit, humanitate, atque insigni, qua discedentem profequutus est, munificentia.

DEVM autẽ opt. max. oro, vt Illustrissimę V. C. omnia prospera elargiri dignetur. Viennæ Austriæ, Cal. Ian. M. D. LXX XII.

CHRI-

CHRISTOPHORVS²³¹

A COSTA CHRISTIANO ET

PRVDENTI LECTORI.

MNES homines scire desiderant, inquit Philosophus principio Metaphysices. Tanti apud me fuerunt pōderis ea verba, beneuole lector, vt, relicta patria, per varias regiones & prouincias, sapientes & curiosos quærere instituerim, à quibus singulis diebus aliquid noui ediscere possem: quem admodum olim fecerunt multi prudentes viri, referēte D. Hieronymo in Bibliorum præfatione ad Paulinum.

CVPIDVS itaque fructum aliquem colligendi ex meis longis peregrinationibus, cura fuit, vt diuersis in regionibus & prouinciis, plantarum, quas Deus ad humanam salutem creauit, varietatem obseruarem.

PORRO in Orientali India, in D. Garciam de Orta, Medicum Lusitanum incidi, virum grauem, rari & excellentis ingenij, cuius laudes prætereo, quoniam tantæ sunt, vt cum multas enumerasse existimarem, multo plures me subterfugerent.

SCRIPSIT is librum Lusitanico sermone, cui titulum fecit, *Colloquia de Simplicibus, Aromatibus, & Medicamentis India, cum de quibusdam fructibus istic nascentibus*. Vt autem eo libro de variis medicamentis, plantis, & aliis rebus humanæ salutis necessariis agit: nonnulla etiam vsibus humanis inutilia attingit, Dialogismorum natura ita postulante, vbi collocutores plerunque diuer-

tere, & extra septa ferri consueuere. Sed & plurimi errores passim occurrunt, quos tamen Auctoris existimatio & laus ipsi tribuendos minimè patiatur, sed typographi & operarum (quæ in ciuitate Goa, vbi ille scripsit, non adeò cultæ & expolitæ inueniuntur vt in his regionibus) potius negligentia: lectori tamen molestiam & tedium pariunt. Aliud præterea libro deest, quo minùs omnibus numeris absolutus censeatur, nimirum picturæ & plantarû, de quibus agit, effigies: quas grauioribus & maioris momenti, vt credibile est, rebus occupatus, inferere non potuit.

CETERVM nostris hominibus eum librum multum profuturum existimabam, si ad earum rerum, quæ in eo bonæ continentur, notitiam perducerentur, subiectis ob eorum oculos exëplis & picturis: neminem autem id faciliè præstare posse, nisi qui eas suis oculis conspexisset, & expertus esset. Itaque patriæ prodesse cupiens, & in meos proximos amore compellus, eum laborem in me recipere, & singulas stirpes integras ad viuum exprimere constitui, multis aliis rebus additis, quas ipse conspexi, Doctor verò de Orta ob iam dictas causas non potuit.

NON me fugit quanto me periculo exponam, præsertim hoc sæculo, quo hominû nequitia plurimum imperat, & ea plerunque reprehendere solet quæ non intelligit. Sed id me consolatur, quòd plurimos sapientes viros eodem vado trãsisse certum sit: quos si eiusmodi metus deterruisset, multa hodie ignoraremus, quæ summa industria, ingenij felicitate, & diligetia, in bonarum literarum commodum posteritati reliquerunt.

ET licet cum iis minimè sim cõparandus, mea-
que

que audacia eo maior appareat, quod de nonnullis erroribus agere instituiam, qui inter Græcos, Arabes, & Latinos circa plantarum & aromatum cognitionem commissi sunt, partim eorum negligentia, partim etiam quod illorum medicamentorum natales conspiciere non potuerint, sed ex incertis aliorum relationibus dumtaxat exceperint: venia tamen non indignus censebor, si de his, quæ meis oculis conspexi, certissima & verissima hoc libro comprehendere coner.

UT verò hunc laborem susciperem, gloriæ cupido non me impulit, aut ut doctrinæ maior laus, quàm mereor, mihi tribueretur: sed vnicus mihi scopus fuit, ut tuis commodis sincerè inseruirem. Certò autem mihi persuadeo, etiamsi vtilitatem minùs fortè laudes, boni tamen consulturum diligentiam & laborem, neque improbatum meum animum, qui tam longis & variis peregrinationibus ea conspiciere voluerim, quæ alij ex solo auditu descripserunt.

Nec inficias eo, quin hæc elegantiore stilo tradi queant: verum certam veritatem expolitis verbis longè præferendam esse censeo. Eam ob causam te rogo, meam voluntatem, uti decet, excipias, neque operis exiguitate mouearis: nam licet moles exigua sit, magna tamen in eo continentur. Quod si quædam occurrent, quæ tuo palato non arrideant, ea tanquam prudens omittito, & illud cogitato, me tibi soli non scribere, torque esse opiniones quot sunt homines: namque fieri poterit, ut quæ tibi ingrata erunt, alij probent. Id si effeceris, curabo ut alium maiorem librum in medium proferam, reliquas herbas, stirpes, fructus, aues, animaliaque cum terrestria tum aquatica,

P 5

quæ

quæ in illis prouinciis, tum etiã in Perside & Chinorum regione inueniuntur, hætenus ad viuum non expressa, & de quibus parum admodum scriptum est, complectentem: alia item obseruatione digna, quæ tibi forsitan magis arridebunt.

F I N E M itaque faciam, in omnibus doctorum virorum & candidi lectoris censuræ me subiiciens, qui ea dumtaxat quæ norunt, aut quæ decet, reprehendere solent. Eos verò qui inuidiæ stimulis agitati contrarium facient; obsecro vt sumpto calamo primùm aliquid scribant quod in lucem proferant: tum demum enim intelligent, quanto facilius sit carpere, quàm bene scribere quod omniũ oculis exponendum est. **V A L E.**

CHRI-

235

CHRISTOPHORI

A COSTA

Aromatum liber.

DE ALOE.

FOLIORVM Aloës vsus familiaris Foliorum Aloës vsus.
admodum est ad aluum purgandam in
prouincia Malabar; exhibenturq; sine Malabar prouincia.
metu non modò pueris, sed etiam gra-
uidis mulieribus in hunc modum:

FOLIORVM vncia tres in fru- Foliorum Aloës confectio ac dosis.
sta sectæ, additis duabus drachmis crassioris salis, lento mi-
tiq; igne coquuntur donec feruere incipiant, colantur, co-
laturæ additur sacchari vncia vna, totaq; nocte sub dio re-
linquitur; postridie manè circiter sextam propinant frigi- Eam sumē- di ratio.
dam istam aquam ei quem purgare volunt, somnoq; abs-
tinere iubent, deambulationem verò per cubiculum per-
mittunt, vt celerius medicamentum operetur: tribus dein-
de horis ab aqua hausta, quatuor vncias iusculi gallinacei
cum aliquot granis Mastice exhibent: post horam edit, &
bibit vinum dilutum. Porro augetur vel minuitur dosis fo-
liorum & colaturæ pro illorum, qui id medicamentum sum-
pturi sunt, natura & viribus: neq; minùs familiaris est hæc
purgandi ratio (præsertim delicatulis) quàm Manna aut
Cannæ fistulæ recens pulpa; & quod magis mirum est, re-
liqua officinarum medicamenta præ isto respuunt.

CETERVM eodem ordine, quo nos in Europa, In-
dici Medici purgantia medicamenta exhibere solent, siue
solidioris, siue liquidioris sint substantiæ, videlicet ipsa auro-
ra, & deinde quinq; horis ab esu, potu, & somno abstinent.
Quo tempore si non purgabitur æger, ex Auicennæ præcepto 4. Primi.
Masti-

Que possunt
id medica-
mentū etiam
iunare.

Mastiche drachmas duas stillatitia rosarum aqua dissolutas ad roborandum ventriculum dant, aluumq₂ inungunt bubulo felle, lineosq₃ pannos felle madentes ventri imponūt, ad proritandam expultricem facultatem, si necesse sit. Si verò bene purgabitur, post quinque illas horas à sumpto medicamento, tres vncias iusculi gallinacei tepidi exhibent, præterea nihil: deinde vt aliquantulum dormiat permittūt, & paululum aqua rosacea bibat: etenim à somno subsequi solet commoda purgatio, atque plurimum roborari asserūt facultates naturales iusculo illo, somno & aqua rosacea. Nam si liberalior permitteretur pastus, naturalis facultas in eo concoquendo occuparetur, tardioremq₃ purgationem moliretur.

Hic est vsitatio medicandi modus inter eruditiores Medicos illarum Prouinciarum, qui rationi maxime consentaneus est: etenim fel foris adhibitum solutium est, irritando expultricem facultatem. Carnium verò esus non concessus fulcitur auctoritate Auicenna.

* Aloës portò facultates ex Diosc. & Galeno petendæ: quas quidem Auctor Hispanico sermone, sed non satis fideliter reddidit.

DE OPIO.

Opij vsus
vbi & cuius
rei commo-
dus.

VVLGATISSIMVS est apud Africanos & Asiaticos Opij vsus: & eius esui ita assueuerunt, vt etiā abstinere nequeant sine manifesto vitæ discrimine. Id ipsa experiētia comperi dum Indico mari in Lusitaniam redirem. Etenim eadem nauī vehebantur captiui Turcus quidam natus in Aden, & alij cūm Turci, tum Persæ & Arabes, qui clām aliquantulum Opij secum detulerant, quo propter penuriam veluti medicamento vsi erant. Eo absumpto, Turcus ille Adensis ad me, Heus tu, inquit, quandoquidem curandorum aegrorum in hac nauī prouincia tibi data est, certò scias, nisi mihi & meis sodalibus Opium prabue-

vis, biduum nos non superuicturos. Cum verò negarem Opiū me habere, respōdit: Illud ergo estō vnicū remedium, quo nos, qui Opij esui assueuimus, liberari queamus; si singulis diebus manē vnicuique puri vini haustum propines, licet nobis admodum arduum sit & tadiofum, quod nostræ legi aduersetur: sed quoniā nostrā salus ex eo depēdeat, necessariò ferendū est. Ex illius itaq; præscripto vinū omnibus dedi, liberatiq; sunt, & intra mensis spaciū, vinum ampliū gustare noluerunt, nec illis obfuit Opij defectus, cuius vsus iam in desuetudinem abierat: in d. cum illis deinde & vinum & etiam Opium dare vellem, neutrum cupuerunt.

DE LACCA.

LACCAM verò in puluerem redigere solent eius re- Laccæ conficienda ratio.
gionis incolæ, deinde colliquare admiscereq; quem cupiunt
colorem, rubrum, viridem, nigrum, luteūmve; postea vel in
bacillos tenues conformant, quales sunt qui in Hispanias
adferuntur ad obsignandas literas; vel in maiores & cras- Eius vtilitas.
siores, ad vsus mechanicos. Nam qui torno lecticas, sedes,
vel alia quæuis ex ligno cōficiunt, si colore inficere cupiunt,
solent ea in torno versare, crassioresq; bacillos Lacca admo-
uere, qua celeri illo motu liquecente ligna elegantem Lac-
cæ colorem recipiunt multis annis durabilem.

AURI fabri autem & argenti fabri vasa sua vacua
(vt firmiora elegantioraq; reddant) Lacca puluere implere
solent, eaq; deinde igni ad mouere, vt Lacca liquecat, po-
stremò refrigerari sponte sinunt, vel aqua immergunt.

CETERVM adulteratur interdum resina & cera: Quomodo adulteretur.
sed adulterium facile deprehenditur ex odore & mollitie, si
frangatur aut vratur.

PORRO Laccam non esse Dioscoridis Cancamum, Lacca nō est Dioscoridis Cancamum.
vt Serapio arbitratur, Amatus Lusitanus Commentariis
in primum librum Diosc. enarrat. 23. probè annotauit, vbi
duo Lacca genera describit his verbis:

Cancamum
à Lacca di-
gnoscenti
ratio.

Dialacca.

Lacca artifi-
cialis.

Eius usus.

QUI CUMQUE Cancamum Laccam esse putarūt, mirè errare deprehendūtur: cūm Cancamū gummi odoriferū sit, Lacca verò siue commāsa, siue suffimentis expetita, inodora percipiatur: quam hodie Lusitani ex India adferūt rubram, translucidam, tincturis præcipuè de seruientem (& ex ea Officinæ compositionem quandam præparāt, Dialaccam appellatam) quæ, ut certò scimus, nō gummi, aut arboris plantæve alicuius gutta est, sed potius formicarū alatarum stercus fauagōve, velut cera apum, &c. Et paulo post:

EST verò alia Lacca artificialis, quam insectores pannorū vendunt, quæ ex facie Brasili, Verzinij dicti, & Cocci resultat: qua pictores pro conficiendo colore rubro obscuro maximè vtuntur. Hæc verò Serapio ineptè admodum cum prima confundit Lacca: vnde hodie multi impudentissimo errore, Serapionis auctoritate seducti, eam in compositione Dialacca miscent.

DE CAPHURA.

Tabellæ ex
Caphuræ li-
gno confe-
ctæ.

Caphura de
Burneo præ-
ciosior Chi-
nensi,
Cate,
Bar.

Rex China-
rum poten-
tissimus.

HABVI tenues admodum fritilli tabellas, cū pyxide qua adseruabātur, ex Caphuræ ligno confectas, vti ex odore facile deprehendi poterat: nunquam tamen Cāphoram exsudabant; at si manibus tractarentur, solummodo Camphoræ odor in eis maior spirabat.

PORRO Caphura de Burneo cū multo plurius aestimetur, præstanti rēq; sit Chinesi, per Cates (est verò Cate pōderis genus viginti vncias pendens) veditur, Chinesis autem per Bares, estq; Bar pōdus circiter sexies cētenas libras pendens. Valet etenim eius, quæ ex Burneo aduehitur, libra vna, quantum Chinesis centena libra.

CUM itaque illius tam vile sit pretium, planè explodenda eorum est opinio, qui illam à Rege Chinatum adulterari arbitrantur, quandoquidem vnus sit ex potentissimis totius orbis Regibus: de quo eiusq; provinciis si quis sermonem instituere cuperet, magnum volumen conscribat oportet.

teret. Nam si regni amplitudinem, incolarum frequen- Regni præ-
 tiam, politia & gubernationis excellētiā, & diuitias spe- stantia.
 ctes; nullum aliud in vniuerso orbe est Imperium quod cum
 Chinesi cōparari possit. Et haud scio an quispiā tam confi-
 dentis sit ingenij, vt eorum, quæ istic excellentia, & perpe-
 tua memoria digna sunt, historiam conscribere adgredi
 audeat, cū omnia longē famam relationemq; omnem
 superent. Si quis tamen partem infinitatis eorum, quæ in Gaspar de
 China obseruanda sunt, scire cupit; legat librum quem de ea Cruce, Chi-
 conscripsit Reuerendus pater Gaspar de Cruce, Dominicani nensis histo-
 ordinis monachus. ria auctor.

VT verò è multis mercibus, quæ ex Chinarum regione Merces quæ
 aduehuntur, paucas perstringam, sunt argentea vasa diuer- ex Chinarū
 si generis, summa arte & diligentia elaborata; omnis præ- regione ad-
 terea domestica supellex, vii lectica, sponda seu lectuli ad- uehuntur.
 recumbendum ex argento sculpto & diligenter elaborato:
 maxima quantitas sericei filii, sericeorumq; pānorum, plu-
 rimum aurum, moschus, vniones, argentum viuum, as, mi-
 nium, murrhina vasa plurima, quorū nonnulla duplo esti-
 mantur argenti pondere, & pleraque alia cū ad huma-
 nos vsus necessaria, tum ad luxum & ornatum. Ego sa-
 nē inde habui binas thecas ex solido argento cum omnibus
 instrumentis chirurgicis maioribus & minoribus, vt sunt
 cauteria, specilla, malleoli, &c. ex argento cōfecta & exor-
 nata tanto artificio, quanto ab vllō argenti fabro deside-
 rari posset.

DE MANNA.

PRÆTER ea Manna genera quæ à doctissimo ab Mannæ ge-
 Orta descripta sunt, aliud in Ormuz venale conspicitur, nus in Or-
 quod in varias India prouincias defertur, quodque glebis muz venale,
 paulo maioribus constat quā Calabrina, neque ita candi-
 cat: id valēter purgat; & quoniam magis solutiuum est re- Eius facul-
 liquis generibus, minorisq; est pretij, vulgus præfert, eoque tates.
 plurimum vtitur. Diligētissimè autem ab humiditate con-
 seruari

Eius confer-
nandi ratio.

seruari debet, alioqui facile corrumpitur. Compositum autem esse medicamentum, sic deprehendi.

Cochin ci-
uitas.

MULTVM eo vtebatur Medicus quidam Brachma-
nes, meus familiaris, degens in ciuitate Cochin, atque sum-
mè à bonitate commendabat, negans pretij vilitatem im-
minuere eius præstantiam; vilioris ideo pretij aestimari, quo-
niam maior quàm reliquorum generum illius inueniretur
quantitas. Cùm verò compositum aliquid mihi videretur,
susplicari cœpi illum id in suis ædibus conficere: semel enim
resciueram omnino Manna eum carere, paulo verò antè
mihi dixerat ex Ormuz ad ipsum aduehi, paucis tamē in-
teriectis diebus maximam illius recentis mihi ostenderat
quantitatē, cùm & hiems esset, nullaq; naues vltro citroq;
nauigarent. Tandem bonus Brachmanes (accepta à me si-
lentij fide, quòd in illis saltem prouinciis eum minimè pro-
diturus essem) fassus est à se cõponi ea, quam in Persia ob-
seruarat, ratione, videlicet, Amylum candidum & purissi-
mum, Mannam cuiuscumque generis, sed præsertim quæ
Calabrinā emulatur, Scammoneam & seminis genus Vi-
sa dictum, quod ex Bengala aduebitur, quodq; Lathiridis
grano simile est. (iniecto interdum polline radicis cuiusdam
cãdide lacticinæ, cui nomē Dante) cū Saccharo, pauxillaq;
aliqua odorata aqua permiscebat, soli q; exponebat.

Eius manna
compositio.

Dante.

Māna adul-
teratur.

MANNAM autem adulterari nihil mirum, quando-
quidem & lapides Bezabares tanto artificio in Ormuz &
in vrbe Cochin prouincia Malabar, vbi Rex degit, adulte-
rantur, vt legitimi appareant, fallātq; etiam maximè ex-
pertos in iis dignoscendis, prima superficie; quæ nisi franga-
tur, vix à legitimis discerni queant.

DE TABAXIR.

Tabaxir hi-
storia.
Mambu.

INVENIUNTUR interdum hæ arbores siue arun-
dines vocatæ Mambu, in quibus nascitur Tabaxir, tanta
amplitudinis & crassitie, vt ex ea cymbas faciāt, quæ binos
vires

viros capere possint, non quidem illas excauantes, sed relictis
 solum duobus utrinque internodiis per medium secantes.
 Conscendere verò solent similes cymbas bini Indi, iique nu- Eius utilitas.
 di (nam nudos incedere illis in regionibus moris est) sede-
 req; singuli in eius extremitatibus, iunctis cruribus, tenen-
 tesq; singulis manibus remos trium aut quatuor palmorum
 longitudinis, quibus eas cymbas impellunt tanta dexterita-
 te, ut etiam aduerso rapidoq; flumine summa celeritate
 nauigare possint, quemadmodum meis oculis conspexi in flu-
 mine Cranganor, in quo plurimus est vsus cymbarum ex Cranganor
 hac arundine confectarum, quoniam qui eis vebuntur, se- flumen.
 curiores sese existimant à Crocodilis, quos illi Caymanes Crocodili.
 vocant, magno numero in hoc flumine versari solitis. Nam Caymanes,
 cum ferocissimi sint, sæpenumero in naues maiusculas &
 minusculas impetum facere solent, ut eos, qui illis vebun-
 tur, apprehendant. Si enim aut in flumine aut in litore
 hominem, bouem, bubalum, aprum, porcum, aut quodcum-
 que tandem aliud animal comprehendere possint, illico de-
 uorant. Indigenæ autem affirmant nunquam compertum
 esse, ut eos, qui cymbis ex Mambu confectis vebuntur, ap-
 petant, sed sæpenumero conspectos esse natantes proximè
 illas, at tamen præterire sine noxa.

DE ELEPHANTE.

MINISTERIVM præstant Elephantis non modò in Elephantum
 conuehendis oneribus, & bellicis tormentis è loco in locum ministerium
 commutandis, sed etiam in munitis aliis domesticis. Pro- & historia.
 muscide verò (quæ veluti manu vtuntur) onera crasso fir-
 moq; fune colligare solent: funem verò ore apprehenden-
 tes, eum sannis seu dentibus quos exertos habent, quoties
 opus est circumuoluunt, deinde onera sublimia in aëre se-
 runt, aut trahunt, si nimiam graua sint, tanta dexteritate
 & attentione, (præsertim si iis contineatur res fragiles, &
 quæ effundi possint) ut huiusmodi res requirunt: nec, cum

semel iter confecerunt, via demonstratore amplius opus habent; tanta sunt memoria præditi. Interdum etiam in bellum producuntur frontem & pectus armati equorū cataphractorum more, multis appensis tintinnabulis ad pectus & cingula seu lora, quibus lignea castella ipsis imposita constringuntur: & præter milites omni armorum genere instructos castellis inclusos, singuli peculiarem suum rectorem vebunt, ipsorumq; sannis enses siue falces alligantur, quibus hostes feriant & profligent: at si vulnerentur, timidi & furentibus similes sese obuertunt, atque suorummet ordines plerumque perturbant.

PLINIVS lib. 1. multis locis plurima de Elephantis memoratu digna refert: at nos nonnulla hîc describemus magis fide digna.

Elephantes
se mutuo in-
telligunt.

Aliquando
loquuntur.

VVLGARIS opinio est in prouincia Malabar, Elephantos mutuo se intelligere. Loquutum autem aliquando in vrbe Cochîn (quæ illius prouinciæ nobilis ciuitas est) publico testimonio constat hoc modo.

ELEPHAS quidam in littore maris vrbi vicino laborare solitus, iamq; laboribus fessus, domum redire properabat, ut quiesceret: Præfectus verò illius vrbis orabat ut in labore pergeret, atque liburnicam, quam iam commouere inceperat, in mare traduceret: renuentem Elephantū Præfectus denuo compellare, blandisq; verbis demulcere cœpit, id in suam gratiam faceret, ita enim decere, quādoquidem in seruitium esset Christianissimi Regis Lusitaniæ. Elephātus hæc duo verba proferens, hoo hoo (quæ lingua Malabarica, vulgari & vsitata in ea prouincia è qua Elephas oriundus erat, significant, volo volo,) ad liburnicam rediit, eamq; in mare impulit.

IDEM cū ipsius rector hora constituta cibum illi non præberet, de mora conquestus est: rector verò id accidisse aiebat, quòd lebes, in quo cibum illi coquere solebat, pertusus esset, proinde ad cacabarium deferret resarciendum. fert
eum

tum elephas : cacabarius negligentius reparat : rector elephantum obiurgat, & contumeliosis verbis afficit, atque ad cacabarium cum lebetem remittit ut diligentius resarciat: is verò de industria lebetem reparare simulans, rimam augeat, & elephantum reddit; qui lebetem promuscide sumens ad flumen defert, & aqua implet; quam dum effluere conspiciat, magis pertusum esse lebetem intelligit, & ante cacabarii ades refert magno barritu intonans : concurrunt Regionum negotiorum Praefectus & alij multi: cacabarius, blandis verbis veniam ab elephanto petens, lebetem probè reparat, eiq; restituit: ille verò minimè fidens, in omnium conspectu ad flumen redit, aquamq; haurit; quam dum videt non effluere, lebetem ostendens adstantibus, quasi ipsos rei gesta testes esse cuperet, ad rectorem suum refert.

NATURA gratus est, beneficiorumque memor, nec Elephantum
beneficiorum
memores. cuiquam nocet nisi iniuria affectus; aut dum certo morbo Elephantorum
morbus. corripitur quo veluti in furias agitur, quod singulis annis fieri solet: tum enim nemini parcunt elephanti, sed obvium quemque proterunt.

ACCIDIT in vrbe Goa, in qua legati Regis Lusitaniae, qui regiā potestatem obtinent, degere solent, ut unus ex elephantis, qui istuc ad Regis servitia alitur, huiusmodi morbo correptus, vincula & catenas (nam solent ferreis catenis cōstringi, & loco quodam concludi donec morbo liberentur) disrumperet, & per urbem vagaretur; fugientibus verò omnibus, mancipium quoddā in vlnis filiolum gestans in platea obviam habuit, quod cōspecto elephanto exterritum ad suas ades celeri cursu cōfugit; quas ut aperiret, filiolum humi ante ianuā exponit, moxq; ades ingressum ianuā occludit, prae metu filioli oblitum: elephas puerū conspiciens, promuscide leniter subleuans, in proximum humile tectum, quod è regione istarum adiū erat, collocat; atque aspiciat an puer istuc sine dāno cōsistere queat, deinde furibundus ulterrimū progreditur: beneficii memorē, tametsi furēs, sese ostendit

dit hic Elephas, qui puerum non necavit, sed agnouerit filium mulieris esse quæ eas ædes inhabitabat, quæq; illi & aliis domesticis elephantis, quiescumque istac transirent, panem aut fructus dare solita erat: nam huiusmodi cibos & alia edulia ante suas ædes venalia exponebat.

Iaca fructus. ALIVD gratitudinis exemplum referam. In eiusdem urbis foro vagabatur huiusmodi furus correptus elephas: vir quidã aeger, effugere cupiens, pronus cadit; elephas minimè ei nocens promuscide comprehendit, & in scamno quodam deponit. Aiebat hic vir, eodem loco, illi ipsi elephantò, antequã in morbum incideret, magnum quendam fructũ laca incolis appellatũ (de quo nos inferiùs) sua manu præbuisse.

APVD urbem Cochín elephas quidam huiusmodi furis agitatũ in lacuna quadam hærebat, ad quam cum fortè accessissent inopinanter nonnulli pueri, Elephantem conspecto omnes diffugerunt, præter vnum qui istic perstitit: eum accedit Elephas, adblandiens quodammodo, & promuscide demulcens, leniter eum corripit, suoq; dorso imponit, & per lacunam exspatiatũ, deinde illum reponit quo apprehenderat loco veluti letabundus. Cum ea quæ ipsi accidissent puer narraret, multi viri eum comitati sunt: sed procul à lacuna remanentes, arbores conscenderũt, vt è tuto spectarent quid ageretur. Puerum propiũs accedentem elephas velut antè corripit, dorsoq; imponit, & exspatiatur. Id sæpius à puero est repetitum, donec blãdis verbis (quemadmodum edoctus fuerat) elephantum denuo mansuetum redderet, & in urbem pelliceret.

ANTE verò quàm huiusmodi agitudine & amoris furore corripiantur Elephantis, eos sui rectores in agros deducere, atque istic validis firmisq; catenis ferreis constringere solent: furoris enim indicium agnoscũt ex quadã oleosa materia, quæ ex illorum auribus effluit. Medicantur autem huic agitudini ipsorum rectores, grauitè illos obiurgando, & rationibus demonstrando (probè etenim audiunt

Morbi siue furoris indicium & remedium.

& in-

& intelligunt) vilis & degeneris esse animi ob amorem ita in furias agi: deinde certa quædam medicamenta illic vsitata adhibent. Maxima eorum castigatio est, grauibus verbis illos obiurgare; tametsi interdum anteriores pedes subleuare eos iubeant, plantasq; cum hamulis feriant, dicentes sese eos vii pueros castigare ob stultitiam.

Ex venerea porro illa furia, quæ singulis annis elephantos vexare solet, ratiocinantur nonnulli annuo spacio vterum gestare elephantos feminas: nihil enim certi, ipsorum rectores & alij gentiles, diligenter à me interrogati, de partus tempore proferre potuerunt. Aelianus autem atque alij, sesquiennio vel biennio vterum gestare putant. Affirmant verò incole, singulos elephantos peculiarem habere feminam, nec aliis commisceri, imò ne cum suis quidem feminis, postquam illas grauidas deprehendunt.

GLORIAE auidi sunt elephanti, cuius causa interdum mira facinora præstare conspiciuntur. Nonne in litore vrbi Goa vicino quidam crepuit medius, dum solus magnam ancum tormentum bellicum subleuare cupit; quoniam ipsius rector grauibus verbis obiurgasset & contumelia affecisset, ostendens illi duos iuniores elephantos aduentantes illius anei tormenti tollendi gratia? Gloria auidi.

CETERVM vii beneficiorum sunt memores, & gloriae auidi, non minus vindictæ cupidi esse deprehenduntur; quemadmodum ea, quæ in vrbe Cochim acciderunt, documento esse queunt. Vindictæ cupidi.

MILES quidam Cocci siue Indicæ nucis putamine domesticum elephantum petiit, eumq; in fronte attigit: elephante putamen colligit; & cum eo tempore iniuriam vlisci minimè posset, in os recondit, donec elapsis aliquot diebus militem in platea quadam deambulantem conspiceret: tum demum promuscide nucis putamen ore eximit, atque militi vicinior factus, in ipsum coniicit, deinde abit, veluti letus quòd iniuriam sibi illatam vlus esset.

ALIVS quidam miles in eadem vrbe Elephanto suum rectorē iniuria affecisse visus est, quòd illi in via minimè cedere voluisset: eam iniuriam vlcisci cupiētem rector vetuit.

Mangate flu. Post aliquot dies ministeria quadam in littore Mangate fluminis (quod urbem Cochin alluit) absente suo rectorē obiens, militem cum aliis quibusdam sermones cōferentem conspicit, promuscide ipsum corripit; nec eorum qui rogabāt vt militem dimitteret, voces moratus, aliquoties flumine mersit, subinde eum in altum subleuans, & aquam quamadebat defluere sinens: deinde cū iniuriam suo rectori illatam probè vltus sibi visus esset, militem quo comprehenderat loco denuo in pedes sistit.

QVONIAM porro quidquid hīc de Elephante traditum est, inter ea quæ exquiri potuerunt, maximè verum est, alia præmitto, quæ Matthiolus & plerique alij scripserunt. Sed & de Elephante, & aliis medicamētis quæ ex India in Europam transuehuntur, doctissimus Orta magna cura & diligētia commentatus est: ille quidem ex aliorū relatu maiore ex parte, ego verò [penes auctore fides esto] ipsa αὐτοψία. Etenim vt ista ad viuum ipse depingerem, illis ipsis locis, vbi nascuntur, non sine libertatis & vitæ discrimine collegi, quo etiam veriùs describere possem, cū quæ hoc libro tradūtur, tum quæ altero volumine quod præ manibus habeo: in quo reliqua medicamenta, stirpes, aues, & quadrupedes, quæ istic reperiūtur, describere animus est.

LONGE plures similes historias veras hīc recensere possem, quas breuitatis causa prætereo. Quibus verò ista nō sufficiunt, legāt quæ Aristoteles, Plinius, Aelianus, Oppianus, & alij plerique Auctores de Elephantis scripserunt.

DE CANELLA.

Canella historia.

CANELLÆ arbor mali aureæ amplitudine est, nonnunquam maior, interdum minor, ramosa admodum, cuius teneriores rami recti sunt: folium Laurino simile, latius tamen,

men, colore dilutiore, & minus siccū, tribus nervis insigni-
tum: flos candidus, odoris propemodum expers: fructus sil-
uestris oleæ baccis par, vire scens initio, deinde rufescens, &
ubi plenam maturitatē consequutus est, niger atque splen-
descens (quo tempore colligi debet) ossiculum intus conti-
nens siluestribus oliuis simile, similiq̃ carne præditus, ex
qua exstillat oleaginosus quidam liquor subuirescens, odore
baccarum lauri, sapore acri cum pauxillo amarore coniu-
cto: præditus verò est hic fructus sessili parte paruo calyce,
leuiore minúsque crisso quàm sint ilicis calyces. Harum ar-
borum magna est frequentia in siluis prouinciæ Malabar:
sed præstantia & odore longè sunt inferiores iis quæ in Zey-
lan insula nascuntur.

STILLATITIVS Canellæ liquor vitreis aut plūbeis Canellæ li-
quor.
organis extractus is præfertur, qui è viridi cortice, præfer-
tim radicum, minutim inciso eductus est: etenim non modò
corroborat & stomachi imbecillitatē, colivæ dolores ex fri-
gida causa prouenientes lenit; sed vrinam cit, & oris adhe- Eius facul-
tates.
litum cōmendat: utilis est præterea iecoris, splenis, cerebri
& nervorum aegritudinibus, atque in syncope cardiacisq̃
affectibus confert: venenis resistit, & virulentorum animi-
lium morsibus; menses mouet, & vteri affectibus prodest,
vomitiones cobibet, & appetentiam excitat: valet item ad
spasmos, & comitiales morbos: atque, ut summam dicam,
aperit, incidit, digerit, calefacit, & corroborat.

ELICITVR etiam liquor ex Canellæ floribus, sed
longè minore quantitate, minusq̃ præstans superiore.

DE SANTALO.

ODORATIILLIUS ligni genus in Malabarnatū, San-
talo albo persimile, quo se in febris indigenæ inungunt, &
Sambaranæ appellant, non est Santalum, neque illius fa- Sambaranæ.
cultates obtinet: Medici tamen eius prouinciæ Santali spe- Santali spe-
ciem esse, & cōferre tenuioris fortuna hominibus asserunt, citra.

Ad erysipe-
las & infla-
mationes
utilis.

commendantq; in erysipelate, & inflammationibus: atque Santali rubri modo eo vtuntur.

QVOD verò Antonius Musa Santalū Lusitanis acceptum fert, rectè quidem: sed fallitur, quòd Calecutico agro prouenire censet, vbi montes asperi & confragosi elephantis, tigridibus, apris, lyncibus, regulis serpentibus, aliorūque generum feris abundant: plana verò & arenosa, palmis Cocos siue Indicas nuces ferētib; confita: at nulla Santali arbores. Solebat sanè è Calecut celeberrimo olim Emporio peti: istuc enim ex reliquis Oriētis regionibus omnis generis preciosa merces inferebantur, atque Chineses potentissimi & opulentissimi, qui Indicum illum Oceanum nauigabāt, mercatores, amplas aedes (quæ etiamnum Chinacota appellantur) in quibus suas merces, & inter eas Santalum è Malaca allatum, reponebant, islic habebant, quas deinde vendebant, & in alias regiones distribuebant. At cum Lusitani Calecutium initio appellentes, à Rege & oppidanis prodicione appetiti & panè oppressi fuissent, inconstantia & nequitia illius gentis minimè fidentes, maioris securitatis causa ad Regem Cochīn transierunt, qui eos non modò humaniter excepit, sed etiam aduersus Regem Calecut fortissimè defendit & tutatus est. Pro quo beneficio Lusitani postea luculentam gratiam retulerunt: nam vastato Calecutio, Regē Cochīn potentissimum totius Malabar Dominum effecerunt, & cum illo etiam nunc arctissimam amicitiam colunt. Ex illo, Calecutij splendor, celebre nomen & emporium periit, atque tota nobilitas eius regionis absumpta est: illaq; vniuersa prouincia Lusitani rerum domini nunc potiuntur. His igitur non minus debetur ob lōgissimas illas nauigationes quæ tot orbes nobis aperuerunt, vnde adeò singularia medicamenta, aliæq; maximipretij merces adferuntur & innotuerūt, quàm Ptolemæ ob doctrinam & earum descriptionem. Sed de Calecutianis illis rebus plura ex Indica Historia petere licet.

CELEBERRIMA porro nunc sunt Indiae emporia Cochin & Goa ciuitates, quæ omnes illas Indicas merces toti Europæ, atque aliis insuper prouinciis subministrant.

* Flauī Santali selectissimi libræ fragmentum, (ut scholiis in Garciam commemorari,) mihi liberali munere dedit noster Hugo Morganus, Londinensis Pharmacopola peritissimus, 1581. Est verò id graue, solidum, nodosum, colore intus flauum, odore suauiter cerebrum reficiens, & grato sapore palatum leniens. Flauī Santali fragmentum.

DE BETELE.

BETELE planta Piperis stirpi adeo similis est samentis, foliis, & nascendi modo, ut, quando simul sunt sata, vix è longinquo dignosci queant ab his qui plantarumistarum minus sunt periti: scandit enim & amplectitur arbores iuxta quas sita est, Piperis modo: eius verò foliū Piperis folio crassius est quidem, at magnitudine & nervi siue fibræ prorsus simile. Turci laprach industani appellant. Betele historia.

AROMATICVM est, cor & ventriculum roborat, flatus discutit, cerebrū & stomachum purgat cū Cardamomo mane ieiunis præmansum, orisq; halitum commendat. Plurimi sit in Chinatum regione, Mozambique, & Zofala, vbi non nascitur: illic quidem ob frigidam aeris temperiem, postremis verò locis ob nimium aestum: temperatas enim regiones expetit, & mari vicinas.

DE NVCE MOSCHATA ET MACI.

PIRO similis est hac nux, paulo rotundior, externum operimentum carnosum & durum aliquantulum, à Banda insule incolis ferè neglectum, nisi viridi cum sale & aceto vescerentur, quoniam grati & adstringentis gustus sit. Immaturā, atq; adeo integram nucem saccharo condunt Lusitani: nam præter odoris suauitatē & saporis gratiam, propter quæ expetitur, Indici medici & Brachmenes multum illa vtuntur in omnibus frigidis cerebri morbis, paralyti, & aliis nervorum atq; vteri affectibus. Maioris verò estimationis sunt apud illos grandiores nuces quàm apud nostros.

Bāda insula.
Oleum ex
Maci, & eius
utilitas.

Ex nuce
moschata li-
quor, & vi-
res,

Varia nomē-
clatura,

Macis à Græ-
corum Ma-
cere diffe-
rentia,

FIT in eadem insula Banda ex Maci oleum admodum
cōmendatum in nervorū affectibus & aliis frigidis morbis.

ELICITUR & ex nuce moschata trita, calefacta,
& prælo expressa, liquor admodū suavis & utilis in nervo-
rum frigidis affectibus: thoracem etiam & pulmonē lenit,
inde clariorem vocem reddit, impinguat, & sperma auget.

ARABES nucem ipsam lausiband, & Seygar ap-
pellant. Macim verò Bisbele, & Besbaca, quod vocabu-
lū propriè nucis corticem significat. Persæ arborem Drach
nuncupant, Turcæ Agache: Macis autem oleum Arabibus
Geusilami, Persis Geuzi erugaant, Turcis Geuziat
dicitur.

PORRO hunc Macim à Græcorū Macere plurimum
differre minimè dubiū est, si vtriusq; historiā & facultates
expēdamus. De Macere autē proximo capite sumus acturi.

* Vidi aliquando Vlysiippouæ oleū de Maci ex India ma-
gnis fictilibus delatum, quod magno æstimabant, atque in
ventriculi frigidis morbis plurimum commendabant. Id ve-
rò erat inspissatum & saponis gallici ferè modo in tabellas
vnciam propemodum dēsas, tres verò laras, totidemque aut
amplius longas efformatum, pingues, subflavæ, odoratas.
Vidi etiam hoc anno 1581. Londini apud M. Hugonem
Morganum, Pharmacopœum eruditum & diligentissimum,
eundemque virū perhumanū & optimū, eiusmodi oleum
recens ex India delatum, cuius aliquot panes siue tabellas,
oleum balsami è nouo orbe, oleū de liquido Ambar, aliaque
rariora quædam simplicia ipsius liberalitate cōsequutus sum.

DE MACERE.

Maceris hi-
storia.
Insula S.
Crucis,

NASCITUR quibusdam Orientalibus insulis, præ-
sertim verò in prouincia Malabar, in insula S. Crucis regni
Cochin, tum in ripis fluminis Mangate, & apud Cranga-
nor, vastā quædam, & multis ramis prædita arbor Vlmō
multo maior, cuius folia sex aut septem vncias longa sunt,
duas lata, exteriorē parte dilutiū virentia, interiorē satu-
ra. Ea non alium florem, non aliam fructum habere credi-
tur, præter semen quoddam deuarij magnitudine, tenue,

cordis effigie, colore flauo, sapore verò amygdalæ, aut nuclei persicorum malorum, tenui & candida tunica tectum, quod vesica quadam ex tenuissimis duabus simul iunctis & transparentibus membranis constante includitur: ea autem vesica in medio folio nascitur alius magnitudine non dissimili, sed cuspide obtusiore, & circa pediculum angustiore, colore medio inter rubrum & fuluum, inequali, & multis fibris à pediculo ad extremitatem recta linea ductis, crispo & rugoso, haud absimilis illi quæ in Vlmo nascitur, paulo tamen latior & planior.

Succo lacteo prædita est hæc arbor vii Morus, radicesq; habet Ilici persimiles, magnas, crassas, in latum & profundum diffusas, & cortice tectas crasso, aspero, scabro, duroq;, cinereo foris colore, interioribus albo & lacteo succo pregnante dum recens est, flauescere autem dum sicca est, & admodum adstringente: & licet succus ille cum adstrictione nonnihil mordicet; breui tamen euanesceat hæc veluti insensibilis mordicatio. Arenosa & humida loca amat, & reliquas ferè plantas circumnascentes enecat.

Nomen vulgare huius arboris apud Lusitanos est *Nomenclatura varia.*
 Arbore de las camaras, & Arbore sancto, hoc est, Arbor dysenteriae, & Arbor sancta: ab indigenis Christianis Arbore de sancto Thome, id est arbor D. Thomæ, & Macruiyre: à Medicis Brachmenis Macre, apud quos summo in precio est arboris cortex.

Radicis cortice recenti trito, & cum oxigala seu lacte acido mixto omnis generis dysenterias & alui profluvia mirabili successu curant omnes Medici cum Brachmenes tum Canarini & Malabarici. Aliqui huius corticis sicci *Radicis cortex ad dysenterias & profluvia efficac.*
 & in puluerem redacti semunciam per noctem macerant in quatuor vnciis feri lactis, eumq; bis in die propinant manè & vespere, deinde medicamento sumpto orizam sine sale & butyro coctam, atque pullos gallinaceos coctos, maceratos & tritos in orizæ decoctione statim egro exhibent: interdum,

dum, si necessitas urgeat, opium admiscant, roborandi medicamenti causa: solent verò etiam Arabes cuiuscunque generis alui profluvia opio nuce moschata admixta curare.

Ad vomitus
compescen-
dos.

H V I V S item radicis vsus salutaris creditur ad vomitus compescendos, & ventriculum roborandum, cum aqua Menthe & mastices puluere.

Ciuitas S.
Crucis.

Macre.

R O G A T V S Brachmenes quidam medicus mihi familiaris, virq; probus, boni iudicij & magnæ existimationis apud omnes ciuitatis S. Crucis regni Cochini incolas cum gentiles tum Lusitanos, quòd illius fideli opera sapius vsi essent, vt bona fide exponeret istius corticis, quem Macre vocant, facultates, in hæc verba respondit: Si vos Lusitani hunc corticem probè nossetis, multo pluris illum faceretis quàm Piper: sed quoniam istic in Lusitania eius facultates ignoratis, idcirco contemnitis. Puluis, què in omnis generis alui profluvio ex oxygala propinare soleo, ex hoc cortice, de quo percontaris, cõflatus est. Eius magnâ quantitatem tibi ostendere domi possem, quam in Bengala & Iapan sum missurus. Sitne verò inutile medicamentum, tu ipse, qui illius effectus plerumque conspexisti, iudicare potes.

Iogue.

H V N C corticem etiã ostendi rhizotomo cuidã Iogue (genus quoddam hominum est circumforaneorum, qui peregrinãdo pœnitentiã agere sese profitentur in illis regionibus) petiit, vt quid esset (tamen si probè nossem) significaret: respondit ille, eum sequeretur, cuius arboris cortex esset se demonstraturum, ostenditq; arborem quam antè sciueram, & addidit, Apud nostros homines appellatur Cura santea macré nistusa garul, hoc est, Macre ab Angelis ostensum hominibus ad ipsorum salutem. Subiunxit insuper istius corticis apud ipsos vsus esse in compescendis vomitibus, aluiq; profluvij sistendis, plusq; pollere huius radicis portiunculam, quàm magnam quantitatem corticis Myrobalanorum aut Arecæ, eamq; præstantiorem esse Coru Malabarrico, de quo proximè dicemus. Referebat præterea, Macre fructum

fructum omnis generis lumbricos in humano corpore natos necare & expellere, & calculum in renibus frangere: tum etiam eos qui singulis diebus manè vterentur, liberos fore à calculo & à coli doloribus, nec inebriari posse.

MAGNA disceptatio est inter Neotericos an Græci Macin & Arabes Macerem nouerint. Negari non potest quin multo plura medicamenta nunc nouerimus quàm veteres: inficiari etiam non possumus, pleraque illis cognita fuisse, de quibus dubitamus. Nam certissimum est, Græcis probè notum fuisse Macer quod nobis dubium est, & plerisque adhuc ignotum: nesciuisse autem Macin & nucē moschatam nobis adprimè nota, ut ex eorum scriptis constat.

GALENVS simplicium lib. septimo Macerē aduehi ait ex India, constare essentia pleraque frigida & terrestri, paucula verò frigida: conferre sua adstrictione aduersus dysenterias & cruentas excreationes.

Vnde Macer
aduehitur
Galeno.

DIOSCORIDES verò lib. 1. cap. 94. Macer qui ex Barbaria aduehitur, est cortex flauescens, crassus, & gustu perquam adstringens, qui contra cruentas excreationes bibitur, dysenterias, & alui fluxiones.

Vnde Macer
aduehitur
Dioscoridi.

QVÆ facultates inueniuntur in cortice iā descriptæ arboris, non in Maci odorato nucis moschata operculo, quod calidū siccūq; est in fine secundi gradus, aut initio tertij, tenuiumq; partium, & leuissimi amarois, pauculaq; adstrictionis particeps: itaq; certum est utrumq; loqui de cortice nostræ arboris, non de Maci, quod illis ignotum fuit.

ADMONUIT me praterea medicus quidam Regis Cochīn, ne dubitarem quin hic cortex Auicennæ Macer esset: magnāq; inscitia esse de re tam aperta disceptare: huius etenim Macre facultates, eis, quas suo maceri veteres tribuunt, persimiles, facile id demonstrare.

Hic cortex
Auicennæ
Macer.

PLINIVS etiam lib. 12. cap. 8. Macer, inquit, ex India aduehitur, cortex rubens radice magna, nomine arboris suæ.

De locis natalibus Maceris Diosc. & Galeni disceptantiū conciliatio.

MINIME verò nos mouere debet quòd Dioscorides ex Barbaria Macerem aduehi asserat, quem Plinius & Galenus ex India deferri scribunt: idem enim illis accidisse potest in hoc medicamēto, quod in Cinnamomo & Cassia, ut (quoniam ex peregrinis & longinquis regionibus adueherentur) eorum natales non fuerint probè cogniti.

Indus flu.

In eo insula vel vrbs Barbaria nominē.

AIT tamē Ptolemæus: Quædā in Indo fluuiio insula vel vrbs sita est, quæ Barbaria dicitur, ex qua facile cōportabatur Macer: vel quòd afferretur ex Arabia eo maris sinu qui à Barbaria insula Barbaricus appellatur. Cui suffragatur Strabo, Omnia, inquit, quæ in India proueniunt, ea scilicet parte, quæ ad Austrum vergit, similiter in Arabia nascuntur.

Macis & Maceris differentia.

MACIS & Maceris differentia Auicēne probè fuit cognita, quippe qui Macim odoratæ nucis innolucrum cap. 456. & Macerem radicis corticem cap. 694 sub titulo Talisfar descripsit.

NON ignota etiam fuit Serapioni, qui ex auctoritate Isach, Macim esse nucis odoratæ operimentum dixit, diuersum ab eo cuius Dioscorides meminit, quippe qui scriptum reliquerit, Macerem esse ligni corticem siue corium.

Qui inter se differant.

LIQVET itaque Macim & Macerem differre inter se qualitate, substantia, figura, planta, & regione, quandoquidem Macer radicū arboris cortex in Malabar nascitur: Macis uerò nucis Moschatae operimentū, in Banda, longissimè inter se distitis. Tametsi Monachi qui in Mesuen commentarios scripserunt, asserant non differre, suam negligentiam, ne dicam inscitiam, ista ratione prodentes.

Corticis Maceris utilitas.

VVLGARIS admodum huius corticis Maceris est vsus in omnibus nosocomiis prouinciarū China, Iapan, Malacca & Bengala, in dysenteris, alui profluuiis, & sanguinis reiectionibus, cuius causa ex Malabar vsque petunt.

DE CORV.

IISDEM locis, præter memoratam arborem, nascuntur duæ aliæ arbores plurimum inter se differentes, sed quæ iisdem facultatibus cum superiore sint præditæ.

HARVM prior (de qua hoc capite agemus) vocatur in ^{Cornu variâ} Malabar Curodapala, & Curo; in Canarin Coru: à ^{nomēclarat.} Brachmenis Cura.

EST verò hæc arbor pumila malo aureæ similis, cui etiâ ^{Eius histo-} persimilia habet folia, sed quæ mediū neruum crassiorē habeāt, aliis octo aut nouē in latera excurrentibus: flos luteus est, odoris ferè expers: radicis cortex diluto virore præditus est lauis & tenuis, qui si frāgatur aut vulneretur, multo lacteo succo manat, lētiore & magis viscido quàm qui ex superiore fluit, gustu insipido, amaritudinis tamē alui⁹ particeps, frigidus & siccus, plus tamē siccitatis quā frigiditatis possidēs, in quo ordine Medici illius prouinciæ etiâ cōstituerūt.

HVIUS virentis corticis succo licet admodū ingrato, ^{Eius corticis facultates.} plurimū vtiūtur incolæ cū gentiles tū Christiani ob admirādos quos præbet effectus in omni genere profluuij, cū in lyēteria tū in diarrhoea & dysenteria è quacūq. causa prognata. Lusitani tamē Medici methodū in eo exhibendō seruant. Vtuntur etiā eo sicco veluti priore: sed prioris cortex longè præstat. Distillant verò atq; vtuntur in hunc modū.

CORTICIS in puluerem triti vncias octo, ammeos, ^{Corticis cō-} apij, coriandri sicci, cumini nigri nonnihil tostorum & in ^{ficiendi ratio.} puluerem redactorū singulorum drachmas tres, corticum Myrobalanorum Cepulorū drachmas septem, butyri vaccini non saliti vncias duas, lactis acidi quantum satis est ad pulueres istos excipiendum sumunt, in distillatoriam ollam vitream (si delicatioribus paratur) aut vulgarem (vt maxima ex parte fit) imponūt, & stillatitium liquorem eliciūt, cuius quatuor vel quinque vncias cum aqua auellana Indice, vulgo Areca nominata, aut aqua è pediculis rosarum ^{Areca.} vncis duabus propinant alui profluxui laborantibus, (inter-

dum,

dum, si neceſſitas urgeat, trochiſcos de charabe vel de Lem-
nia terra admifcent ſemel in die, vel bis, ſi opus ſit; illico au-
tem poſt eius ſumptionem, orizam cum oxygala exhibere
ſolent. Clyſteres etiam ex eo conſecti præſertim ſub noctem
iniiciuntur.

LICET verò hic liquor admodum commendabilis ſit,
longè tamen præſtantior eſt Maceris cortex viridis, licet
multo ingrator, & ſumptu difficilior.

Eius radicis
facultates.

Foliorum
utilitas.

UTILIS etiã hæc eſt radix ſeu cū Orizæ decocto ſum-
pta, ſive inuncta aduerſus hæmorrhoides & ani ſciſſuras.

FOLIORVM eius cum Tamarindorum foliis deco-
ctorum vapore crura tumentia vtiliter fouentur: ipſo au-
tem decocto madentes panni commodè in tympanite ap-
plicantur.

DE PAVATE.

ALTERA iſtarum ſtirpium, tertium videlicet genus
earum quæ ad alui profluvia vtilis ſunt, vulgo in Malabar
dicitur Pauate, à Brachmenis & Canarinis Vaſaueſi, à
Luſitanis Arbol contra las erifipelas, hoc eſt, Arbor
eryſipelas curans.

Pauate.
Vaſaueſi.
Arbor eryſi-
pelas curans.
Eius deſcri-
ptio.

FRUTEX eſt non admodum ramoſus, octo aut nouem
pedū altitudinis, cui rara ſunt folia, mali aureæ minoribus
foliis ſimilia, excepta appendice qua carent, vtrinq; eleganti
virore prædita: flos exiguus, cæcidus, quatuor foliolis prædi-
tus, è cuius medio exit alba fibra cuſpide viridi inſignis, odo-
re floris Periclymeni, cui procul aſpiciētibus perſimilis vide-
tur; rotundum ſemen, leniſcini magnitudine, ex viridi ni-
gricans &, vbi, maturuerit, nigrum. Caudex & rami cine-
rei ſunt coloris, radix alba & inſipida, cum nonnulla ta-
men amaritudine, odoris propemodum expers.

Eius utilitas.

TAMETSI vtilis ſit hæc planta aduerſus alui proflu-
uia, quemadmodum ſuperiores duæ; cum illis tamen mini-
mè comparari poteſt, quandoquidem imbecillior eſt: itaque
qui

qui superiores nouit, ea haudquaquam vitetur in alui profluuiis, at in curando dumtaxat omnis generis erysipelate, & eo praesertim quod è mera bile ortum est; etenim insigni virtute aduersus hunc morbum pollere deprehensum est.

TERITVR & maceratur huius planta truncus siue radix orizae decocto (Canje vocāt) aliquot horis quiescere Canje. finitur vt acescat haec aqua, erysipelas deinde ea inungitur, bibendaq; propinatur sufficiente quantitate bis in die, purgato prius ventriculo.

EADEM ratione praebetur radix, orizae decocto macerata, iis qui iecoris inflammatione laborāt, & febrium ardoribus: addito autem succi foliorum Tamarindi momēto, vulnerum labia circumquaque inungi solent, ad inflammationes prohibendas, & humorum defluxus cohibendos.

QVONIAM verò illis in prouinciis multo maiore quantitate hoc tertium genus quàm secundum Coru nūcupatum crescit, incolae eo vtuntur.

DE CARYOPHYLLIS.

ARBOR Caryophylla proferens magnitudine & forma Lauri est, sed superiore parte magis ramosa, minore & angustiore folio: copiosos fert flores, initio candidos; deinde virides, cum nunc in fructum efformati sunt; at ubi maturuerunt, rubros; qui deinde collecti & siccati nigrum colorem contrahunt: nascuntur ficus* modo sparsim per ramos ad foliorum basim bini, terni aut quaterni simul iuncti, vel vnici interdum.

Arboris caryophylla proferentis descriptio.

DICITVR Arabibus, Persis, & Turcis Caranful, ipsa arbor Siger, folium Varaqua. Varia nomenclatura.

PAVLVS Aegineta acres illos constituit, calidos & siccos ordine tertio: alij dumtaxat secundo.

VENTRICVLVM, iecur, & cor roborant, Eorū facul- concoctionem iuuant, vrinas cient, aluum cohibent, oculis instillati eorum aciem exacuant, nubesque extergunt:

*Et quatuor drachmarum pondere ex lacte sumpti venere-
rem exstimulant.*

* Caput de Caryophyllis Latio donare non constitueram, quandoquidem pleraque omnia ex *Garcia* ab *Orta* historia Aromatū (vri ferè reliqua, de quibus hic auctor hoc volumi-
ne agit) desumpta sint. Quoniā verò præter reliquorum au-
ctorum, qui Caryophyllorum historiā descripserūt, senten-
tiam, eos ex ramis inter folia, ficuū modo, nasci asserit, ipsius
verba lectori proponenda censui, vt animadvertere queat
quā parum fidei interdum huic auctori sit adhibendum,
qui veritatis assertorem se gloriatur, & plantas ad viciū ex-
pressisse asserit, cum tamē ipsius icones nullius stirpis vnam
effigiem imitentur, præsertim earum quas hætenus nobis
videre licuit. Caryophyllorum certè legitimam iconem in
Aromatū *Garcia* historia exhibui, ex ipso ramo muria con-
dito (quales multi Antuerpiam aduehi soliti erāt) à diligenti
& perito pictore expressam. Vidim⁹ insuper hoc anno 1681.
Caryophyllorū ramos dodrātales & pedales siccos à *FRAN-
CISCO DRACKE* nauclero Anglo (qui vniuersum orbem
circumnauigauit) ex Moluccis superiore Septembri dela-
tos: sed omnes extrema parte fructus proferebant suis festu-
cis aut bacillis inhaerentes, eo quem in nostra iconē exhibui-
mus modo. Illam tamen quam noster Auctor expressit, hoc
etiam capite subicere libuit, vt studiosi vtramque conferāt.

DE PIPERE.

P I P E R aliud domesticum, cuius vsus est; aliud silue- Piperis duo
genera.
stre, quod ob amarorem negligitur.

D O M E S T I C I planta sarmentosa est, scāditq; hede- Domestici
historia.
ra modo, arboribus, quas nancisci potest, sese circumuoluen-
do: nodis per intervalla prædita; ad quos folia nascuntur Be-
tele foliis similia, parte interiore satyre virentia, exteriore
dilutiora, cuspidem mucronata, & gustu linguam vellicante.
Horum foliorū alia alius nigriora sunt: quæ dilutiora sunt
fibrasq; equaliter nascentes habent, feminas censent (nam
vtrumque sexum in foliis eiusdem plantæ constituunt) ni-
griora verò inæqualibus fibris, mares. Ad singula interno-
dia, vnde folia dependent, ex ipsa foliorum (ede nascuntur
vna, quarum maxima circiter quinquaginta grana obri-
nent,

nent, minores verò triginta. Radix pusilla est, & summa tellure fibras agit.

Nigrum &
Album.

Nigri folio-
rum utili-
tas.

Eius serendi
ratio.

S Y M M A autem similitudo est plantarum quæ nigrum piper proferunt & album: albi tamen folia tenuiora & molliora videtur: eius etiam fructus magis aromaticus, meliorisq; saporis quàm nigri. Huius verò foliorum nullus est vsus apud illius regionis incolas: sed nigri piperis folia dumtaxat expetuntur in coli doloribus, aliisq; omnibus alui ægri tudinibus è frigida causa prouenientibus: ea oleo Cocci siue Nucis Indicæ prius inuncta, deinde calefacta, supra aluum adhibentur magno effectū.

P O R R O seritur Piperis planta hoc modo: sarmen- tum eius seu ramus iuxta prægradem qualemcumque arborem aut palum defoditur, atque bubulum stercus & cineres cum aqua insperguntur: infra annum deinde fructi- fera est: quòque vetustior est plāta, eo feracior, quippe quæ ad ipsius arboris, cui maritata est, fastigium sese circum- uoluendo scandere soleat.

DE CVBEBIS.

H I S Indici medici vtuntur, cū in roborando ven- triculo, & iecore tumoribus obstructionibusq; liberādo, tum ad discutiendos flatūs, & vteri frigiditates corrigendas: at omnium maximè ad elanguescētem venerem excitandam.

* Latio hoc caput donare, operæ præcium non duxeram, quandoquidem omnia ex Garcia desumpta: quas tamen illis tribuit facultates libenter adieci.

DE AVELLANA INDICA.

Auellana
Indicæ hi-
storia.

Areca.

A D M O D V M procera est hæc arbor rectaq; tenuis, rotunda, & fungosa materia: folia habet longiora latioraq; quàm Palma quæ Cocco seu Indicas nuces fert, ex summa arbore nascentia, inter quæ prodeunt tenues virgæ paruis floribus onustæ, albis & ferè inodoris, quæ deinde in fructum Areca nuncupatum efformantur, nucis iuglandis magni- tudine,

tudine, minimè tamen rotundum, sed oblongum oui gallinacei exigui modo, exteriori cortice admodum virète, dum recens est, & vbi maturuit, admodum flauo, vt longè spectantibus veluti dactyli siue palmulæ maturæ appareant: materia molli & tomentosa constat hic cortex, continetq; inclusum fructum castaneæ grandioris magnitudine, altera parte similiter sessilem, candidum, durum, rubris venis plenum, quem incolæ edunt.

EVM adhuc virentem sub arena condere solent, vt melior gratiorq; esui fiat: vulgo autem edunt cum foliis Be-tele: confringunt etiam, soli q; exponunt & siccant, (tum Checani appellant) eo q; plurimum vtuntur tum in cibo, tum in lotionibus adstringentibus: & cortice, seu inuolucro dentes repurgant.

CVM verò adeò fungosa huius arboris sit materia, frangitur difficulter: idcirco virga duorum digitorum crassitudine ex hac arbore parata Crocodilum cum in aqua, tum in terra facile retinere potest, si per eius fauces transmittatur (hac etenim ratione illos venari solet) vt sæpe cõspexi.

Eius conseruandi ratio & vsus.

Checani.

Fractu difficilis.

Virgæ ex hac arbore paratur ad Crocodilos venandos.

DE PALMA INDICA.

PRÆALTA est hac arbor, & recta, nec admodum crassa, præsertim in fastigio: nam ab infimo ad summum paulatim gracilescit, & colore cinereo est: truncum à radicibus ad fastigiũ vsq; paruis quasi gradibus circumdant, qui ascensuris scalarum vicem præbeant: flos castaneæ similis; fructus verò integer capite humano maior, forma oblongiore, triangulari, & colore viridi admodum diluto.

Palmarum Indicarum historia.

TAMETSI Narel huius arboris nucem vulgo appellant cum Persæ tum Arabes, negant tamen Persæ legitimum esse nomen, sed Nargel dicendum: ipsam arborem Darach Persæ vocant, Arabes Siger Indi; Turci autem arborem Agach, fructum Cox Indi: Brachmenes arborem nuncupant Maro, nucem Naralu.

Varia nomenclatura.

Insulæ de
Nalediua.
Huius arbo-
ris vsus.

Ola.

Harum pal-
marum duo
genera, &
eorum vsus.
Sura.
Orraca.

Suræ colli-
gendæ ratio.

Caloins.

Fula.

Iagra.

Quis eius
fructus.

Ex hac arbore ex insulis de Nalediua fabricantur na-
ues, atque clauis, malis, velis, rudentibus, aliisque armamen-
tis necessariis instruuntur: instructæ iam, mercibus ex ea-
dem arbore conflatis onerantur, oleo, vino, aceto, saccharo
nigro, fructibus, aqua, & ardente aqua vulgo vocata. Ex illa
etiâ ipsa exstruuntur ædes cum suis tabulatis satis firmæ: atque
eiusdem ramis (quos Ola dicunt) contegunt imbricum vi-
ce, nam imbres commodè arcant. Ex iisdem ramis tecta com-
parant ad tegendas hieme naues, quæ in portum deductæ,
remulco deinde in terram trahuntur.

ISTARVM porro Palmarum duo genera constituunt:
Unum etenim Suræ cogendæ gratia deligunt, ea est ve-
lati vinum mustum, quæ ignibus decocta in liquorẽ transit
vino similem, incolis Orraca appellatum; alterum fru-
ctuum gerendorum causa adseruant.

COLLIGITVR verò Sura in hunc modum: Ali-
quem è ramis cerebro viciniorẽ præcidunt, duorum pedum
longitudinem relinquẽtes, ad quem vascula ampla, oris ta-
men angusti, illis Caloins nuncupata, colligant: per hunc
ramum præcisum exstillat arbor Suram iam memoratam;
qua organis distillatoriis imposita, ignis vi aquam eliciunt
ardentem; purior, illis Fula dicta, hoc est, flos, facilius igne
incenditur quàm nostra aqua ardēs siue vinum adustum;
altera Orraca nuncupata non item: sed huic purioris ali-
quantulum admiscere solet. E Sura antequam ignibus de-
coquatur, soli exposita, fit acerum satis interdum acre, tamen si
neque mentha, neque cortex arboris Myrobalani iniiciantur,
quæ medicamenta plerumque admisceri solent ut ace-
tum acrius reddant. Exempto primo vase Suræ, exstillat
alia, quæ ignis vel solis caloribus inspissata, Saccharum fit
incolis Iagra appellatum: præstantior censetur, quæ in Na-
lediua colligitur, quàm quæ in Malabar.

FRUCTVS recēs sub primo illo crasso viridiq; operi-
mento, alio cortice nigro præditus est, medullâ tegente, qui
recens,

recens, antequam nigrū colorem contrahat, tener & candidans est, editurq; cū sale, vel sine sale, vel cū aceto & pipere interdum, atque gustu est Cinaræ: cū verò iam non-nihil indurari cœpit, Cardui caput sapit. Medulla cortici adherens tenera & dulcis est, cōtinetq; multā aquam limpida, suauem, nec fastidium aut nauseam sua dulcedine parientem, quæ vulgo in solis ardoribus bibitur. Frequēs est huius aquæ sub dio refrigerata, atq; etiam lagræ vsus aduersus iecoris renumq; nimios calores, purulentæq; materie per virgam excretionem: refrigeratur verò hæc aqua in sua nuce viridi Laña appellata: diu conseruatur, nam toto anno inueniuntur istæ nuces virides, quarum non-nulle interdum tres aut quatuor libras siue pintas aquæ continent.

Huius aquæ
& lagræ vsus
& hystoria,

POSTQVAM iā indurata est hæc nux, duriolemq; medullam contraxit, remanet in concavitate limpida quædam aqua, at non adeò dulcis vt prior: nucem tum vocant Malabares Eleui. In annotinis nucibus mutatur hæc aqua in rotundam quandam substantiam, mali instar, candidam, spongiosam, & leuem, sapore dulci.

Eius nux.

Eleui.

MEDVLLA nucis recentis tenera alba & dulcis, sola editur ab incolis, aut cū lagre, hoc est, Saccharo è Suira confecto, vel cū Aucla, pulmento ex Oriza in aqua cocta, deinde trita & probè sole exsiccata: editur itē cum piscis quodam genere siccato ex insulis de Nalediua aduecto, simili ferè bubulis carnibus fumo induratis, Comalamala appellant, bonūque condimentum est ad bibendi appetentiam prouocandam. Ea verò mixtura non modò incolis in vsu est, sed ab ipsis etiam Lusitanis expetitur. Ex eadem medulla lac conficitur Amygdalino simile, ad edulia paranda vtile.

Eius nucis
elus & com-
moditas.
Aucla.

Comala-
mala.

SOLIBVS exsiccata hæc medulla vocatur Copra: Copra, suavis est, reconditur, illiq; perinde in vsu est, atq; nostris Europæis castanea sicca.

Huius nucis
vsus.

Malabares
lumbricis
obnoxij,

Corticis vti-
litas.

Cayro.

Xareta.

Huius pal-
mæ foliorū
vsus.

Coccus de
Nalediua.

Miræ eius
facultates
vulgo credi-
tur.

VVLGO creditur, & experientia comprobatum est, frequentiorē huius nucis vsum lūbricos generare: cui morbo totius prouinciæ Malabar incolæ admodum obnoxij sunt.

EXTERNO illo primoq; cortice siue operimento crasso, foris leui, intus verò tomentoso dum resiccatus est, fiunt rudētes & alijs funes nautici, vti in Hispaniis ex sparto. Tomentum illud Malabares Cayro vocāt, magni apud eos vsus: nam quoniam aqua marina non corrumpitur, stipantur eo omnis generis naues: itaque illis populis vsum præbet lanæ, xyli, stuparum, lini, & sparti.

E secundo nigroq; & duro cortice, qui à nostris Coco dicitur, ab incolis verò Xareta, fiunt scutellæ & alia vasa potoria in tenuiorum vsum. Fiunt etiā ex eo vstulato carbones aurī fabris viles, qui in illis prouinciis periti & industrij, nec admodū sumptuosi reperiuntur. Solēt enim suum opificium proclamantes compita circuire, secum deferentes vrceolum, malleolum, & duo cæla, cannaq; tubulum palmari longitudine manu tenentes, quo focum incendunt. Ij in ades admissi, vasa ex auro & argento conficiunt, pro eorum, qui ipsos euocarunt, arbitrio.

FIUNT ex huius Palmæ foliis petasi maiores & minores, ad Solis ardores & imbres arcendos idonei: texuntur etiam storeæ, & alia pleraque.

COCCVS porro de Nalediua cognominatus aded commendatur ab ipsis incolis, & à Malabarensibus, non modò à plebe, sed à Regibus & Principibus viris, vt in omni ferè morborum genere ad eum confugiāt tanquam ad sacram anchoram. Fiunt in eam gratiam ex illo pocula quæ auro vel argento excipiuntur, & in nauium triremiumq; figuram efformātur, ad aquam bibendam, in quam ex catenula medullæ ipsius Cocci fragmentū pendere sinunt: sibiq; certò persuadent, illis, qui aquam ex similibus poculis hauriunt, nullū venenum nocere posse, futurosq; immunes à mul-

à multis morbis, in quos sanè memini multos incidere, qui ex iis poculis bibere soliti erāt. Et licet omnem diligentiam adhibuerim, nunquā tamen obseruare potui, similia pocula aliquem ex morbis curare, ad quos vtilia esse credūtur: potius igitur arbitror tantā laudem obtinuisse à vulgi opinione. Nonnulli ex huiusmodi vasculis bibere soliti, mihi affirmarunt sese experientia didicisse iecur incendi, renes noxam contrahere, & calculum generari: nihilominus tamen magnum est eorum pretium, longeq; pluris aestimantur iis locis vbi inueniuntur, quā aliis procul inde distis: nam interdum eiusmodi nuces nude, neque auro aut argento exornate, quinquaginta aut amplius aureis nummis aestimantur.

NIGRIOR autem, nitidior, longior, maiorq; est hic Coccus quā alie nuces Cocci communis.

Qui differat à Cocco cōmuni.

DE MYROBALANIS.

MYROBALANORVM quinque sunt genera, diuersis arboribus & regionibus nascentia.

Myrobalanorū quinque genera.

CITRINA quæ à Medicis Aritiqui, à plebe autem Arare nuncupantur, nascuntur arbore mediocris magnitudinis, multis ramis, & in ordinem digestis, prædita; foliis Sorbi.

Citrina.
Aritiqui.

EMBLICA, illis Anuale dicta, folia minutim incisa, filici ferè similia, sed paulo crassiora habent.

Embliea.
Anuale.

INDICORVM, quæ ab incolis Rezanuale appellantur, folia, salicis foliis sunt similia.

Indica.
Rezanuale.

BELLERICA rotunda sunt, incolisq; Gotin dicuntur, & folia obtinēt Laurinis similia, minora tamen & tenuiora. Inueniuntur hæc quatuor genera per totam provinciam Malabar, Dabul, Cambaya, & Batecala, ea sunt quæ in Europam deuehuntur, sicca & condita.

Bellerica.
Gotin.

CHEPVLORVM, quæ illis Aretca appellatur, arborem non conspexi, sed eius folia Persicæ foliis esse similia referunt,

Chepula.
Aretca.

referunt, & arborem eiusdem cum aliis esse magnitudinis: sunt verò omnium arbores Pruni magnitudine, sed pluribus ramis, magisq; in orbem digestis, præditæ.

DE TAMARINDIS.

Tamarin-
dorum hi-
storia.

Helecho.
Aristora.

Salsa.

SUNT Tamarindi fructus elegantis & aspectu pulchra arboris, Castaneæ aut Ceratiorum arboris magnitudine, multis ramis præditæ, & foliis latâ umbram præbentibus, materie solida admodum: folia filicis femina (quæ Hispani Helecho, Cantabri Aristora appellant) foliis persimilia, dilutè virentia, valde elegantia, gustu acido, gratoq; è quibus condimentum fit (Salsam vocant) perinde atque è petroselino: flores candidi, aureæ Mali floribus admodum similes forma exteriori, & odore: attamen octonis foliis constat, quorum quatuor interiora alba sunt & crassiora, velut Mali aureæ florum folia, quatuor verò exteriora tenuiora, & bina ex his eleganti nervo radiata: è medio flore quatuor nascuntur stamina corniculorum modo inflexa, candida & tenuia. Fructus admodum similis est Ceratis, * foris virescens initio, deinde per siccitatem cinereus, continens ossicula rotunda Castæ solutiæ modo aut parvis Lupinis similia, dura admodum, & colore nuido terreo, haudquaquam flavo, quemadmodum nonnulli referunt: his non utimur, sed sola pulpa quæ nonnihil lenta & viscida est, iucunda tamen aciditate grata, tamen si nonnulli indigenæ asserant ossicula assata & in pollinem redacta ex oxygala in alui profluvio utiliter exhiberi: facile auellitur hic fructus, & etiam sponte decidit. Folia sub noctem sese contrahunt, suumque fructum amplecti solent: qui si desit, sua virgulta & ramos complectuntur: summa verò auro-ra sese explicare incipiunt grato spectaculo: hæc trita partibus erysipelate infectis imponunt, atq; etiam circa phlegmonas, ad arcendum, qui influit, humorem: iisdem cum sale Ormuziano phlegmonas resolvunt, & cum cineribus

Foliorum
facultates.

bus ex Cambaya pituitosos & melancholicos tumores.

VOCATUR hic fructus in Canarin Chinchā, ossi- Varia no-
menclatu-
ra.
cula verò Chincharo, in Malabar Puli, & in Guzarate
Ambili: Arabes, Persæ, Turci Tamarindi vocant; ossi-
cula Abes, arborem Siger Tamarindi.

PRAEFERVNTUR qui in locis montanis iisq;
Septentrioni obuersis nascuntur: vsu verò compertum est,
huius arboris umbram sub ea dormientibus non minùs no- Huius arbo-
ris umbra
noxia.
xiam esse, quàm arboris iuglandis.

* Tamarindorū fructus descriptio verior apud Garciam
conspicitur: cuius legitimam effigiem pete ex doctissimis
Lobelij observationibus, vna cum ipsius arboris semine re-
cens natæ rudimento.

DE CASSIA SOLVTIVA.

MVLT A Cassia solutiva nascitur in Cayro, & ple- Cassia sol-
tuz natales
& hystoria.
visque aliis prouincijs tum Orientalis tum Occidua India.
Praefertur tamen quæ ex Orientali delata est, quæq; locis
ad Septentrionem magis vergentibus nascitur.

AMYGDALÆ magnitudinem aequat, folijs malā
Persici similibus est, nonnunquam angustioribus, locis præ-
sertim siccioribus nata, floribus luteolis aut flauis, nō ingrati
odoris: quibus deciduis succedunt siliquæ oblongæ, eleganti
virore præditæ dum recentes sunt, & quæ maturitate ni-
gredinem breui consequuntur.

TANTA est eius frequentia in Cambaya, vnde præ- Candil.
stantissimam aduehunt, vt vnius Candil (quingentarum
& viginti duarum librarum pondus hoc est) pretium non
æstimetur pluris quàm nummo aureo, qui trecentos &
sexaginta marauedis (æreos obolos Hispanicos) valent.

IN MONTIBVS verò Crāganor, & per vniuersam
provincia Malabar (quādo eius maximū pretium) singulæ
libræ viginti marauedis redimi possunt, hoc est, paulo pluris
quàm dimidio regali Castellano, siue batzio Germanico.

GENTILES Canarini fructū Hafanguia & Ba- Varia no-
menclatu-
ra.
uasenga, quemadmodum & prouincia Decan incolæ, &
Brach-

Brachmenes, arborem Bahoo, & Bana, vocant: Guzaratenses Gramala: Malabareses Cōdaca: Arabes, Persæ, & Turcæ Hiarxamber: asserebat tamen mihi Cogecela, peritus medicus Persæ, illud vocabulum esse merè Persicum, & legitimum Arabicum esse Gazatfalus.

Eius usus.

FORIS illinitur medulla erysipelate tentatis & inflammationibus. Inualuit vsus tota India exhibendi delicatulis mulieribus & pueris cassiam solutiua adhuc virentem saccharo conditam, ad vnciam vnā bono successu: sumitur verò dum adhuc recens est & valde tenera, priusquam cortex induretur: maceratur primū in frigida aqua, antequam cum saccharo coquatur. Moderatè & sine molestia aluum subducit.

* *Perficæ mali folia quodammodo æmulantur, si singularia separe. Quoniā verò coniugatim binā semper in oblongo nervo nascuntur, & summa ala postremum, imparem numerum faciēs: commodius meo iudicio comparasset cum fraxini foliis, aut similibus arborum, quæ alata folia ferre solitæ, ea integra plerumque abicere consueverunt, quemadmodum Juglans, Sorbus, Rhus, Cetratia, &c.*

Huius arboris ramulo cum suis floribus & foliis Cuci, & Cedri fructu, aliisque variis generis seminibus ante biennium donati sumus à doctissimo diligentissimoque viro D. Bernardo Paludano, qui ex Syriaca, Arabica, Aegyptiacaque sua peregrinatione illa retulerat.

DE ANACARDIO.

*Anacardijs
historia.*

MAGNA est *Anacardijs* copia in Malabar, & reliquis India provinciis. *Fabæ* vulgari admodum similis, dum adhuc viret & recens est; exsiccatus verò niger & splendens: continet medullam *Amygdalæ* similem, inter quam & supremum corticem oleum admodum vrens inuenitur.

*Eius fructus
vtilitas.*

DOCTOR ORTA scribit eum fructum in usum medicum recipi, & in illis regionibus in lacte maceratum dari asthmaticis, & aduersus lumbricos: præterea viridem sale condiri, & edi oliuarum conditarum in morem. Ait etiam siccato caustici vice in strumis uti indigenas, totaque India
eius

eius cum calce mixti vsum esse ad obsignandos pannos.

E G O sanè vidi hunc fructum viridem, & per multos dies sale & aqua conditum, Oliuarum Hispanicarum modo, venalem in foro proponi, & edi non solum quidem, sed excitandæ appetentiæ causa coctæ orizæ admisceri, vti solent fructum Mangas vocatum, aliosq; fructus adstringentes & acidos, aliàs minimè.

N O N N V L L I in desiccato extimū corticem demūt, eamq; membranam qua medulla tegitur, deinde medullam edunt ad bibendi appetitum irritandum. Ego verò & virentem conditum, & siccati medullam degustavi: sed neutro modo mihi delicatus videtur. Illud porro certissimum, oleum id quod inter corticem & nucleum continetur, admodum causticum esse & venenosum. Oleum inde confectum.

T O T A tamen prouincia Malabar, illius vsus est caustici vice. Si quis instillet in putridum & cauum dentem, ipsum vrit, frangitq; & corrumpit facile. Calce addita ad bombycinos pannos obsignandos, & alias res quaslibet notandas vtuntur: etenim notam adeò firmiter imprimit, vt nulla lotionem eximi queat. Cuius vsus.

S O L E N T interdum Indi nonnulli hunc fructū cuspide cultelli infixum candela ardenti imponere, qui, dum vritur, mirum quos strepitus edat, quas ignis scintillas quasi fulmina eiiciat diuersorum colorum, eaq; ratione rudioribus quibusdā & mulierculis imponunt, illis persuadentes, se in iis scintillis & flammæ radiis spiritus conspiceret qui ipsis loquantur, & edoceant quodcunq; scire cupiant. Tali igitur commento miseros fallunt, persuadentq; quod volunt, dantes responsa iis, qui ipsos consulunt, pro suo arbitrio. Vt verò omnes isti gentiles, augures, incantatores, & diuinatores ratiō loquuntur, & cum mora pondereq; respondent; in suis responsis semper sunt ambigui, & adeò astuti, vt, quomodocunq; res, de qua consulti sunt, cadat, suam existimationem minimè periclitentur, dicantq; se euentum prædixisse.

DE CAIVS.

Cajus histo-
ria.

Caju.

Eius fructus
descriptio.

Eius utilitas.

Eius natales.

MALVM Punicam magnitudine aequat hæc arbor: folium eius dilutius viret, & carnosum est: flos candidus, similis ferè Mali aureæ flori, sed pluribus foliis constans, nec adeò odoratus. Præbet hæc arbor fructum Caju vulgo appellatum; qui quoniam boni saporis est & ventriculo utilis, ab omnibus multum æstimatur.

EST autem hic fructus, magni mali instar, valde flavus & odoratus, intus spongiosus & succi plenus, sine vllis granis, gustu subdulci, nonnihil tamen fauces coarctante. Sed duplicem habet eodem anno ortum hac ratione: marcescente flore subsequitur faba * prægrandis, inter quam & florem intumescit quiddam malo simile, quod paulatim fabæ succum ad se pertrahit: quòque maius incrementum sumit, eo faba siue nux magis minuitur, donec fructus Caju, hoc est, malum illud, plenam consequutus sit maturitatem, quod è colore flavo aut rufo (nam uterque color in his malis conspicitur) & odore deprehenditur: maturo fructus inheret nihilominus faba illa, & cum ipso colligitur.

BELLARIORVM vicem præbet hic fructus ex vino sumptus, aut sine vino: nam præter saporis gratiam, utilis admodum compertus est in ventriculi debilitate, vomitibus, & appetentiæ deiectione. Qui verò his auxiliis non egent, prius in aqua nonnihil maceratum edunt.

NON ubique nascitur hic fructus, sed in hortis vrbis S. Crucis Regni Cochini inuenitur.

* Mirari satis nequeo nostrum Auctorem huius nucis, quæ in extremo fructu nascitur, vel è qua, ut ipse refert, ipsum malum incrementum sumit, & substantiam haurit, formam, colorem, consistentiam, & oleum in cortice conclusum (non secus ac in Anacardio) non describere; cum apud Brasilianos, quibus Caju siue Cajous (ita enim pronunciandum) dicitur, non minore fortè in usu sit, quam ipsum malum, ut ego de iis qui in Fernambuco, diu vixerunt intellexi, & in annotationibus ad caput de Anacardio, historia Aromatum, adscriptum, ad quas lectorem remitto. Arbitror autem hunc fructum
in re.

in regnum Cochin recens fuisse illatū, & propterea plenum eius vsum nondum innotuisse. Certe quotquot hactenus de stirpibus Indiæ Orientalis scripserunt, nusquam eius meminuerunt, nec ipse quidem D. GARCIA S A B O R T A, qui paucos ante annos Aromatum historiam conscripsit.

DE SPICA NARDI.

DE Piso veneno quod Lacuna commentariis in 6 cap. lib. 1. Dioscorid. scribit ex Nardo Indica fieri, nec D. Orta vnquam summa diligentia exquirens, nec ego, tametsi plurimos de eo percontatus sim, in India intelligere potuimus.

PRÆSENTISSIMVM quod apud hos est venenū, ^{Venenū Lac-} vocatur Bicho de Ormuz, id est, Lacertus ex Ormuz, ^{cerui ex Or-} qui similis Scinco est, de quo & eius exitiosissimo veneno, ^{muze.} & diabolica arte qua homines extinguere solēt, referemus in libro Animalium. Secundum locum obtinet Manga siluestris, de qua inferiūs. Tertium quod è Tigridis pilis fit: Deinde quod è planta quadā lacteo succo plena, cuius magna nascitur quantitas in prouincia Malabar. Sed & Nappellus locum suum obtinet.

DE SCHOENO.

* Et hoc capite omnia ex Garcia, quæ non esse repetenda existimaui: eam ob causam in priore editione prætermiseram. Si quis verò quæ ab Amato Lusitano mutuatus est, habere vult; ipsius Amati enarrationem in lib. 1. Diosc. cap. de Schoeno potius legat.

DE COSTO.

* Sed & hoc caput ad verbum ex Garcia: quoniam verò Garcias Costi facultates, quas pollicitus, minimè descripsit, A costa autem ex Diosc. & Gal. adiecit, illas hîc subiiciemus.

VIS ei excalectorica, vrinam ciet, menses pellit, vitis quæ vuluam malè habent, tam imposita, quàm fota & suffusa, auxiliatur, contra viperarum morsus sextantiē bibere prodest, ad rupta, conuulsa, ac laterum dolores conuenit ex vino & absinthio, venerem ex mulso stimulat, latic ventris tineas ex aqua pellit, & contractas ex Sole macu-

las ex aqua & melle illitas emēdat, horroribus ex oleo, ante februm accessiones, & neruorum resolutionibus oblinitur. Additur in antidota & malagmata.

DE RHABARBARO.

Rhabarbari
natales.

Canta vrbs,
portus, &
emporium.

RHABARBARVM singulare medicamentum, dignumq; veneratione apud omne humanum genus, in interiore Chinarum regione dumtaxat prouenit, vnde in urbem Cantan (nobilissimum totius illius prouinciæ portū & emporiū, vbi Lusitani habitant,) exportatur, & inde nauibus in Indiam aduehitur. Alia item via ex eadem interiore prouincia Chinarum camelis deferunt per Tartariam & Vzbeque in Ormuz, & inde in Persiam, Arabiā, & Alexandriam, vnde postea vniuersæ Europæ communicatur. Id non est adeò cariosum, & præfertur illi quod nauibus in Indiam importatur, eo quod magna ex parte corruptum est, facile enim in ista per mare vectiōe vitiatur.

HÆC sunt quæ de Rhabarbari natalibus comperta sunt, nec D. Orta cum insigni sua diligentia, nec ego plura consequi potuimus.

De Rhabar-
bari præpa-
randi ratione
quorundam
error.

QVOD verò nonnulli scribunt, eius regionis incolæ Rhabarbarum macerare, deinde succum exprimere, è quo ad solē depurato, trochiscos parare soleant, Principibus viris purgandis idoneos, nobisq; deinde radices exsuccas & inutiles mittere, fabula est, quam inde originem sumpsisse arbitror, quod nonnulli gentiles mercatores Rhabarbaro fungosiori & vetustiori (vt facilius à corruptione liberent, nève teredo, quæ id erodere solet, innascatur) aquam non feruentem, sed tepidam adfundant, deinde lineis pannis emundatum bacillis aut filo traiciant, & exsiccent, & nonnulla foramina piperis tenuissimè triti polline & cera obturent: deinde probè siccatum in Psyllij semine adseruēt.

HÆC mihi retulit mercator Canarinus, vir probus, quæ dumtaxat fieri ad præseruandum à corruptione Rhabarbarum,

barbarum, sanctè affirmabat, addebatq; rhabarbarũ in quo conspiceretur foramen, quo traiectum pependisset, ea ratione præparatum fuisse, at ideo non improbari, neque affusam aquam multum de ipsius viribus detraxisse.

DE RADICE CHINÆ.

VOCATUR hoc excellens medicamentũ in China- Radiciſ Chi-
næ nomen-
clatura va-
ria.
rum regione Lampatan, in Decan Lampaos, in Cana-
rin Bonti, ab Arabibus, Persis, & Turcis Chophchina.

NASCITVR abundantissimè in Chinarum regio- Eius natales.
ne: inuenitur tamen etiam in Malabar, Cochin, Cranga-
nor, Coulan, Tanor, & aliis locis.

PLANTA est multis tenuibus spinosisque sarmentis Eius descri-
ptio.
prædita, smilaci aspera non absimilibus, quorum maxima
minimum manus digitum crassitie non superant, foliis
plantaginis latifoliae magnitudine: radices pugnum non-
nunquam equant, interdum minores sunt, solida, graues,
candida, interdum etiam rubescentes, & multa sepe nu-
mero simul coherentes.

PLVRIMVS est huius radiciſ vsus in omnibus Facultaten.
Orientalis Indiæ prouinciis ad varios morbos: quin adeò in-
noxia censetur, vt eã sumentibus, tametsi nullã victus ra-
tionẽ obseruent, sed liberè carnibus & piscibus vescantur, ni-
hil incõmodi adferre credatur. Vulgaris tamẽ quæ in Chi-
narũ Indiæ prouinciis obseruatur, sumendi huius radiciſ de-
cocti cõsuetudo est, vt radiciſ vncia vna, additis radicũ Apij
duabus drachmis, decoquatur læto igne & sine fumo, in de-
cem & sex aqua libris ad sex librarum consumptionem: re-
liquos decem in fictili vitriato adseruat, sumuntq; singulis
diebus recens decoctum, quoniam facilè corrumpitur, nec
vltra diem adseruari potest. Eius verò tepidi manẽ su-
mit ager plenum haustum, duabúsque horis in lecto re-
manet, postea surgit, duabus autem horis ante cœnam
totidem haurit, interdum de eodem frigido bibit.

PLERIQUE tamen etiā dum sua negotia exercent & nauigant, singulis diebus manē & vespere duas eius radicis in puluerem redactæ drachmas ex vino, aut ipsius radicis decocto felici successu bibere solent.

Chinæ aqua
stillatitia.

ORGANIS etiam ex hac radice recenti, aqua elicitur, delicatioribus admodum familiaris: attamen & ab aliis magna quantitas absumitur, quoniam illi plurimum fidunt nō modò in morbis à D. Orta enumeratis, sed etiam in hemicrania, in herniis humoralibus & ventosis, in colli vesicæ & penis callis, eorumq; vlceribus: venerē etiam admodum excitare creditur: decoctum tamen ipsa stillatitia aqua præstantius est. Optimè conseruatur radix, si pipere confracto inuoluatur.

Radicis con-
seruandæ
ratio.

DE CROCO INDICO.

Croci Indici
historia.

MAIORA latioraq; habet *Crocum Indicum* folia quàm *Orchus Serapias* dicta, colore foliorum *Scille*, dilutiora tamen & tenuiora; caulem habet è foliis simul implicatis, & sese mutuo amplexantibus, constantem: radicem foris *Zingiberi* similem, intus croceam.

Curcum.
Saroeh.

PRÆTER nomina ab Orta enumerata, apud Arabes etiam *Curcum* dicitur, apud Turcos *Saroeh*.

DE GALANGA.

Duplex Ga-
langa.

DVPLEX est *Galāga* medicamentum vsibus humanis valde necessarium, dignūq; vt *Pharmacopola* in suis officinis perpetuò habeant.

Lauandou.

VNA minor & odorata, quæ cū *Rhabarbaro* ex *Chinæ* regionem in *Indiā* aduehitur, & inde in *Lusitaniam* defertur, incolis *Lauandou* dicta.

ALTERA maior, plurima nascens in *Iaua* & *Malabar*; cuius descriptionē, quòd maiore sit in vsu, hic damus. Ea duorum cubitorum altitudine crescit, nonnunquā amplior,

plior, fecundiore praesertim solo: folia habet Orchidi Dioscor. lib. 3. descripta similia, longiora tamen & latiora, superne saturatius, inferne dilutius virentia: caulem ex foliorum inuolucris constantem, uti in Orchidum generibus: florem candidum, inodorum: semen exiguum, neglectum: radicem secundum caput crassam & bulbosam, reliqua ex parte Zingiberi similem, sed maiorem, nonnunquam capitula, hastulae regiae modo, proferentem.

SERITVR radice, quae mirum in modum sese propagat.

APPELLATVR à Canarinis & Brachmenis (quibus maximo est in usu cum in hominum tum iumentorum morbis, quique eam ordinariè cum Oriza, vel piscibus, vel in acetariis edunt) Caccharu, ab Arabibus Caluegian, in Iaua Lancuax, in Malabar Cua.

Nomina varia.

ADEO autem vulgaris est apud Malabareses huius radicis usus, ut non modò in medendis morbis eam usurpent, sed in farinam etià conuertant, ex qua Cocci seu nucis Indicae lacte, nonnunquã Sura, aut Iagra excepta, certum quoddam panis genus pinsunt in tenuium placentularum formam, Apas vocant: in deliciis est hic panis, praebentque iis qui ventriculi debilitate & frigidityte laborant, in alui doloribus, vteri affectibus, & vrinae difficultatibus: quo postremo in morbo miram eius efficaciam experiuntur, siue ob humores crassos & pituitosos, flatûsve aut arenulas in vreteribus aut collo vesicae congestas, vrinae difficultas orta sit, vel etiam ex carnis excrescentia in ipso vesicae collo aut meatibus nata. Praebent verò edendum hunc panem, deinde haustum Nimpa (quae veluti aqua ardens est) concedunt; in inguinibus verò supràque pubem & collum vesicae, folia Nymphaeae decocta in aqua & macerata atque adhuc calentia applicant.

Eius usus & facultates.

Nimpa.

* Neque hic auctor, neq. Garcias ab Orta mihi satisfaciunt in Galagae maioris descriptione, praesertim si ea, qua Europae

pæ officinæ vtūtur, legitima est Galāga maior: etenim eius radices multo maiorem similitudinem habent cum Iridis, quā cum Asphodeli aut Zingiberis radicibus. Et ceriē omnino mihi persuadeo, Galangam nostram maiorem Indis genus esse, huic fortē simile quod in mea Pannonicarum stirpium historia primum est. nihil tamen statuo.

DE ZINGIBERE.

Zingiberis
descriptio.

TRIUM aut quatuor palmorum magnitudine as-
surgit, foliisq; est Milio maiori, quod lacryma Iob vulgo
nuncupatur, admodum similibus; caule verò Asphodelini
crassitie, ex multis foliorum inuolucris constans, vt veluti
exigua quædam arundo appareat; radicibus quodammodo
Iridi similibus.

DE LIGNO COLUBRINO.

Dux ligni
colubrini
stirpes.

BINÆ stirpes in Malabar inueniuntur plurimum dis-
similes cū forma, tum nascendi modo, vno tamē eodemq;
nomine nuncupatæ, Lignum Colubrinum, quod singula
mirum in modum vtilis sint aduersus colubrorum morsus.

Prioris hi-
storia.

PRIOR nascitur hedera modo, colore Dracunculi
maioris, siue Serpētariæ: folia illi sunt Bryoniæ ferē similia,
integra tamen initio, neruoq; prædita per lōgitudinem ex-
currente, & quinque aut sex venis in latera vergentibus,
successu temporis accedūt exigua foramina, quæ paulatim
cum foliis incrementum sumunt, donec tandem omnino fo-
lia scindant, eaq; vitis foliis similia reddant: conspiciuntur
enim interdum in eadem stirpe folia integra, alia exiguis,
nōnulla maioribus foraminibus prædita, omniaq; adeo in-
ter se dissimilia, vt minimē eiusdē plantæ folia esse videan-
tur. Tantam verò habet hoc lignum cum colubro similitu-
dinem, vt qui nō noverit, aut de die viderit, si ad Luna splen-
dorem noctu conspiciat, vinum colubrum esse existimet.

Eius facul-
tates.

VVLGO censeatur præstantissimum remedium ad-
uersus colubrorum & viperarum morsus: incolæ sanē, dum
in agros

in agros tendunt, magna ex parte circumferre solent hoc lignum (sunt enim in ea prouincia multe viperae, variaque serpentum genera) aiuntque solo eius odore serpentes fugari; & si, dum colubros venantur, illos attingere hoc ligno queant, ilico rumpi & exstingui.

ALTERA admodum breuis est & tenuis, tria que foliolum modo folia habet, mollia, laeua, saturatius viridia: florem aut fructum non conspexi, nec quenquam inueni qui se vidisse assereret: radix oblonga & tenuis est, minimo digito minor, hinc inde nonnunquam extuberans, & summa tellure serpens: exterior eius cortex valde tenuis est & cinereus, nullo, dum gustatur, manifesto sapore praeclitus, deinde tamen gustum in ore relinquens suauem, & vii Moschus odoratum: fissus est vndique hic cortex, & sponte sese expedit ab alio crassiore flauoque cortice subtus nascente, qui odorem Loti siluestris siue trifolij odorati vulgaris refert, & saporem Glycyrrhiza dulciorem: praemanus autem odore admodum suauis, nec iniucunda mordicatione, momentanea tamen, praeditus esse deprehenditur: ipsa materies lignosa est, candida, dura, & insipida: folia napi saporem referunt: germen producit haec radix supra terram circiter quatuor uncias longum, in caput extuberans.

NOMEN huius plantae apud Canarinos est Duda Nomenclatura.
Sali.

TRITAM radicem cum aqua rosacea aut vulgari, Eius vires.
vel cum vino (indifferenter enim vtuntur) praesens certumque asserunt remedium aduersus omnis generis serpentum morsus. Plurimus etiam eius est vsus in febris continuis, tertianisque, syncope, ventriculi debilitate, & cordis tremore: daturque aduersus omnis generis venena. Multi mihi sancte affirmarunt, dummodo manu hanc radicem tenerent, nullos serpentes, vel alia similia virulenta insecta formidare; & certissimum esse, serpentes & vipersas eius aspectum minime ferre posse, sed fugere, celerrimeque in
aliam

aliam partē sese proripere, si quis ante serpentes proiiceret.

PERVTILIS etiam censetur iis quibus anhelitus ab ore vitiato aut dentibus corruptis foeret, modò eam continuò mandant, dentiumq; cauis gestent.

Eius natales.

PROVENIT locis humidis, & inter arbores, praesertim verò secundùm illas quæ Angelins* nuncupantur, nec procul à mari.

Colubrini
ligni genus
tertium.

INVENITVR & tertium Colubrini ligni genus in eadem prouincia, vastæ arboris magnitudine, de quo in alio libro agemus.

* Neutrum horum ligni colubrini generum cum **GARCIAE** ligno colubrino conuenire faciliè animaduertet, qui vtriusque descriptiones diligenter conferet.

Quæ arbor sit Angelin, edoceri non potui, licet diligenter ab Hispanis & Lusitanis sciscitatus sim: atque ipsorum plerique existimant peculiarem illius regionis arborem esse, nobis ignotam; quam mirum est auctorem non describere.

DE LIGNO MOLVCENSI.

Ligni Mola-
censis nata-
les & descri-
ptio.

INVENITVR in Moluccis arbor quædã domestica Malicoronea magnitudine, cuius folia Maluæ vulgaris foliis sunt similia, fructus verò auellanis, sed minor, molliore cortice & nigricante.

SERITVR coliturq; in hortis diligenter, nec alibi facile inuenias: tanti enim ab incolis aestimatur, vt peregrinos ne ad eius quidem conspectum admittant.

Panaua.

INCOLÆ Panaua appellant. Cùm verò istic Regis nomine gubernaret prudentissimus & animosissimus Dominus Ludouicus de Tayde, ipsius nomine hæc arbor dicta fuit, quoniam ille primus nobis eius insignes facultates aperuit. Accidit enim, vt nobilis quidam Lusitanus, Henricus de Lima vocatus, dum in Moluccis versaretur, animaduerteteret quanta cura & diligentia incolæ hanc arborem colerent, quanti q; aestimarent, atque ideo illius facultates adprimè intelligere cupiens, nonnullas tandem edoctus est.

Nactus

Nactus igitur trunci huius arboris partē, eam obtulit Pro-
regi, bonarum rerum, & naturæ secretorum studiosissimo,
tanquam medicamentum valde necessarium, cognitūque
dignum, & nostris hominibus hactenus inauditum. Anno
autem sexagesimo primo supra millesimum & quingen-
tesimum interrogans me Prorex, an aliquid de hac arbore
inaudissem, aliquot eius facultates retuli quas ab aliis didi-
cissem, conquerens arborem nondum licuisse videre: tum
ille eius quod habebat fragmento me donauit, imperans vt
cum iudicio & ratione experirer, nec vllius vitam pericli-
tarer, deinde rerum successum illi significarem: quod me
facturum recepi. Eius itaque ligni periculum feci, cum in
nonnullis agris quorum curam habebam in hosocomiis, tum
in variis morbis qui in longa nauigatione plerumque oriri
solent, dum in Lusitaniam redirem; partim adiutus facul-
tatum relationibus quas intellexeram, & vtendi methodo;
partim iis quæ Nobilis ille in Moluccis didicerat.

ILLIUS semen iam antè videram, mibi donatum ad
aves capiendum: etenim eo in aucupis vtuntur non modò
in illa regione, sed etiā in multis Indiæ prouinciis, ad quas,
eius rei gratia, venale defertur. Huius pauxillum cū oriza
cocta mixtum a uibus siluestribus exponunt: quæ degustāt,
ilico decidunt sopitæ & stupidæ; quæ verò auidius id edūt,
moriuntur antequam illis auxiliū præberi possit, quod est,
vt frigida caput perfundatur. Graculi omnium citissime eo
degustato exstinguuntur.

Eius semen
in aucupis
vile.

NUNC ad salubrem huius arboris materiem acceda-
mus, cuius pauxillum hodie plurimi facio.

INTVS sumptum, aut foris appositum, omnibus ve-
nenis resistit.

Ligni facul-
tates.

INTRO assumitur magno commodo ex aqua rosa-
cea vel vulgari, auiumq; iusculo, eius pulueris apta quan-
titas, pro necessitate, & acri natura, modò decē grana non
excedat, sed infra id pondus consistat, ad viperarum, Regu-

Eius pulue-
ris vsus.

lorum (qui serpentes pileati appellantur, & admodum no-
xi sunt) aliorumq; similium aspidum aut serpentum mor-
sus, bibitur hic puluis ex aqua, ipsisq; moribus inspergitur.
Eadem ratione præbent in vulneribus quæ à sagittis toxi-
co illitis facta sunt, quibus illius regionis incolæ plurimum
vtuntur.

PULVEREM verò ex hoc ligno sibi parant lima è
pelle marinæ caniculæ cōfecta, aut tenui aliqua ferrea lima.

ROBUSTISSIMO cuique dimidijs eius scrupulus
ex aqua limpida tepida aut rosacea, aut gallinarum in sculo
tepenste, summo mane datur (cæna autem diei præcedentis
parca esse debet) euacuat enim omnes humores, præsertim
crassos, lentos, & melancholicos: cōuenit quartanis diutur-
nis, febribus cōtinuis, iliaceis colicisq; doloribus, flatibus, hy-
dropisi, arenulis, renū calculis, vrinæ difficultatibus, sanissi-
mæ colericæ passioni, aliisq; morbis, veluti articulorum &
tibiæ inueteratis doloribus, scyrrhis & scrofulis. Om-
nis generis lumbricos necat, & appetentiam deiectā reuo-
cat: & si nimia fiat euacuatio, bibat ager dimidiū cyathū
Canja, hoc est, decocti orizæ, aut auiculā comedat, subito
cessabit, quod sanè multa laude dignum est, paucisq; medi-
camentis vulgare, vt in potestate sit medici aut agri, pur-
gari quantum cupierit. Huc accedit quòd neque fœtorem,
neq; tedium, neq; metum, dum sumitur, pariat, possitq; si-
ne diætæ obseruatione, etiam iis qui sua negotia foris per-
agunt, propinari, vti ex iis deprehēdi qui vnà mecū eadem
naui vehebantur, nullū sentiētes incommodū, tametsi, dum
purgarentur, nulla diætā vterentur, viuerentq; solutissimè.

OBSERVAVI etiam illius præstantiam in inuete-
ratis capitis doloribus, hemiplegia, apoplexia, aurium tinni-
tu, artbritide, ventriculi & vteri affectibus & asthmate.
Propterea fidens illi plurimum, sæpius in diuersis naturis,
ætatibus, & locis feliciter vsus sum, & sine vlla molestia,
nisi quod in biliosis naturis, calidisq; ventriculis, nonnihil mole-

Canja.

Eius præ-
stantia.

mole-

molestia parere, donec cibum sumerent, & in nonnullis vomitum excitare visus est: sed biliosis hunc puluerem nonnunquam dedi syrupo acetoso aut carambola condita exceptum: aut in catapotia cum saccharo rosato efformatum.

EXHIBENDVS est summo mane, neque cibus aut potus concedendus donec purgati sint quantum necessarium videtur: tum demum cyathus iusculi gallinarum tepidi datur, dimidiaq; aut integra hora post cōceditur pul-
lus gallinaceus, & paululum vini aqua bene diluti: deinde toto illo die potu abstinet ad cœnam vsque, quæ parca erit, & facilis concoctionis. Subsequenti die sumitur saccharum rosatum cum aqua buglossi, aut borraginis, aut communi, atque iniicitur clyster ad aluum eluendam.

SOLET verò interdum in nonnullis ani pruritus & excoriationem excitare, atque in aliquibus (sed paucis admodum) hæmorrhoides.

HÆC sunt quæ de hoc ligno Panaua conspexi & intellexi: Nunc verò in illis regionibus magnus est eius vsus, tãtaq; æstimatio, vt sine metu in multis morbis suprà enumeratis vsurpent. Ego bis illud sumpsi in coli dolore, & hemicrania, mihiq; salutare esse deprehendi.

CETERVM cum propter eius insignes facultates incole plurimi faciant, illasq; quantum in ipsis est, celare nos studeant, quæ proculdubio longè plures sunt quàm quas nouimus, sperandum est temporis (quod omnia reuelat) successu, reliquarũ, quæ nobis adhuc ignota sunt, nãtiam nos consequuturos: easq; in libro, quem præ manibus habemus, fideliter enarrabimus, si, antè quàm in lucem prodeat, intellexerimus.

DE MORINGA.

LENTISCI magnitudine est Moringa, cui persimi-
lia habet folia: paucis prædita est ramis, eamq; ob causam
exiguam præbet vmbra, multis nodis scatet, adeoq; fragi-
lis

Moringa
historia.

lis est, ut facillimè cum ipse frutex, tū rami confringantur: folia saturatius virēt, viuidiq; sunt coloris, saporis verò foliorū napi: fructū fert pedalem, raphani crassitie, octo angulis insignitum, colore dilutiore inter viridē & cinereum, intus candidum, medullosum, & in certa receptacula distinctum, quibus continētur rotunda semina Eruo similia, virentia & admodū tenera, sed sapore quàm folia acriore. Editur hic fructus cū carnib⁹ coctus, aut alio modo paratus.

Eius usus & facultates.

H V I V S arboris radix Unicornu & lapidis Bezar vices supplet, veraq; theriaca est qua vulgo incolæ vtuntur cūm aduersus omnis generis venena, iū morsus serpentium maximè noxiorū, vulgo Colebras de Capillo dictorum, aliorūque insectorum, & virulentorum animalium, cūm intrò sumpta, tum foris applicata. In colerica quam vocāt passione singularis efficacia esse deprehendi. Miscetur remediis melancholicos humores purgātibus: & probè nota est Elephantiasī laborantibus, quorum plurimos, eius continuo vsu sanari perhibent.

Eius natales.

A B V N D E nascitur variis India locis, sed præsertim tota prouincia Malabar, secundū flumen Mangate, vbi admodum luxuriat, multosq; fructus profert, qui vulgo in foro venduntur, perinde atque fabæ in Hispania.

Nomenclatura varia.

A R A B E S & Turca Morian appellant; Persæ Tame, Guzaratenses Turiaa.

DE LAPIDE BEZAR.

T A M E T S I in altero libro, (quē De quadrupedibus, serpētibus, & auibus, quæ in India inueniūtur, scribere speramus) de omnibus gēmis lapidibusq; qui in medicū vsū veniunt, simus acturi: placuit tamē hoc libro lapidis Bezar mentionē facere, quē, quotquot de eo scripserunt, aut eo vsi sunt, & adhuc vtuntur, vno ore asserunt maximum præstantissimūq; esse antidotum aduersus omnia venena, non modò intrò assumptum, sed etiam foris adhibitum.

INVENITVR hic lapis variae magnitudinis, for- Lapidis Be-
zar quātitas
& forma.
maeq₃, & diuersi coloris: nā sunt qui duntaxat dimidiam
drachmam, sunt etiā qui duodecim & quindecim drach-
mas pendant, quales ego conspexi; nonnulliq₃ adhuc maio-
res reperiri ferunt: sunt praeterea rotundi vti auellanae, alij
oblongiores oui forma, aut columellae; alij triangulares, alij
sessiles vna parte, & gibbi altera, vti castaneae: postremo
nonnulli sunt coloris ex viridi nigricantis, alij mali insani
colorem referunt, alij obscuriores sunt, alij dilutiùs virent,
& nonnulli etiam flavescent.

GENERATVR iste lapis in vētriculis animalium huius Eius natales.
co ferē similitū, arietis praegrans magnitudine, colore ru-
fo, vti cerui propemodū, agili, & acutissimi auditus, à Per-
sis Pazā appellato, quod variis Indiae prouinciis, vti in pro- Pazan.
montorio Comorim, & nonnullis Malacca locis, tū etiam in
Persia & Corasone, insulūq₃ quae à Vacca cognomē adeptae
sunt, inuenitur: similiter in Occidentali India, referēte Petro
de Osma in epistola quam ad D. Monardis conscripsit.

VT verò differūt figura & colore hi lapides, sic etiam Eius varie-
tas & differe-
rentia.
nonnihil pōdere & substantia variant: etenim eiusdē ma-
gnitudinis videas, alios aliis leuiiores, alios aliis solidiores,
pluribusq₃ aut paucioribus tunicis praeditos, nonnullos etiam
vsq₃ ad centrū continuos, aliquos in quorū meditullio pul-
uis quidā reperitur, alios in quibus aliquid herbae siccae si-
mile, plurimos in quorū centro paleolā tenuem solummodo
inuenias, circa quam lapidem efformari quidam putant.

PRÆFERVNTVR autem Orientales, atq₃ om-
nibus Persici antecellunt. Sunt qui, referentibus nonnullis,
huius lapidis puluere vtuntur singulis quindecim diebus, Huius lapi-
dis puluis
cuius sit
usus.
existimantes eo medicamento partes corporis vitales, ge-
nerationisq₃ membra roborari.

ASSERVNT iis regionibus in quibus inueniuntur Animalium
quae hūc la-
pidē generāt
venatores.
animalia, quae istum lapidem generāt, venatores adeò esse
peritos & exercitatos, vt quanam animalia maiores lapi-
des

des contineant, solo conspectu possint iudicare, aiuntq; ea animalia, in quorum ventriculus maiores lapides latent, minus mobilia agiliave esse, & læta subtristiaq; apparere. Interdum etiam extincta animalia inueniri, in quorum receptaculis lapides grandes sint.

PORRO horum lapidum tanta est æstimatio apud gentiles & indigenas, vt dicere soleant: Licet Deus omnia in hominum vtilitatem crearit, damnum tamen quodammodo esse, eum lapidem in alium vsum conuertere, quam Principum & nobili stemmate progenitorum, quandoquidem in plebis vsum, lapidis Bezar loco, radicem Moringa crearit, de qua superiore capite.

DE ARBORE TRISTI.

NONNULLIS India locis, præsertim verò in Malabar, frequentissima nascitur Arbor quædã magnitudine & forma ferè Pruni, multis prædita ramis tenuibus, & certa per spacia nodulo distinctis, è quo vtrinq; singularia folia enascuntur Pruni foliorum magnitudine, mollia & lanuginosa parte auersa, quemadmodum ferè salvia folia, & viridia nonnihilq; aspera parte interiore, non adeò serrata in circuitu, vt Pruni folia, neq; tam multis venis prædita. E singulorum foliorum sede nascitur pediculus quinque capitula summa sui parte sustinens, quæ quatuor foliolis subrotundis constant, è quorum medio quinque flores exiliunt candidi, elegantes, Aureæ mali floribus magnitudine & figura pares, tenuiores tamen, elegantiores, & odoratiores, pediculo magis ad rubrum quàm ad flauum colorem tendente, quo in illis regionibus edulia tingunt, quemadmodum apud nos vulgo fit croco: fructus magnitudine lupini est, virescens, cordis effigie, per medium secundum longitudinem sectus, continens in vtraque parte quoddam receptaculum in quo semen occluditur, magnitudine seminis Ceratij siue Siliquæ, cordis effigiem retinens, album, tenerum, membrana subuidente tectum, nonnihil amarum.

Huius lapidis præstantia.

Arboris tristis naturales & qualitas.

VOCATUR hac arbor in Canarin Parizataco, in Nomenc-
 Malayo Singadi, in Decan Pul, ab Arabibus Guart, a tura varia.
 Persis & Turcis Gul.

RES est profectò obseruatione dignissima, conspiciere odor.
 hanc elegantissimam arborem nocte pulcerrimis suauissi-
 meq; olentibus floribus onustam & hilarem; & simul at-
 que à Solis radiis illustratur, non modò flores omnes in ter-
 ram abiicere, sed totam arborem cum suis foliis quodam-
 modo marcidam apparere.

INTER omnes sanè quos vnquã odoratus sum flores
 nullum meo iudicio memini cum hoc comparandum, præ-
 sertim initio dum quis repente locum ingreditur vbi hac ar-
 bor est consita: nam postquam manu contacti sunt, exi-
 guus & euaniidus est odor.

INDIGENÆ istos flores cor reficere censent, sed Florũ vires,
 amariusculi sunt: nam recenter ex arbore collectos, & in
 cibus degustauit, & nonnullam amaritudinem semper de-
 prehendi. Gentiles etiam medici eius semen inter medica-
 menta cor reficientia recensent.

MULTI Proreges, tribuni, atque alij priuati hanc
 arborem in Lusitaniam transferre voluerunt, sed irritò co-
 natu. Noui etiam quosdam qui semen commodo tempore
 collectum & maturum, vasculis figulinis vitratis atq; be-
 ne obturatis, item argenteis, pyxidibus que ligneis in Lusi-
 taniã detulerunt, ibiq; cum omni cura & diligentia se-
 uerunt, sed nunquam nasci voluit.

IN Malabar autem & Goa, locisque vicinis cum tan-
 ta facilitate nascitur, vt quilibet rami in terram depacti
 comprehendant.

DE NEGUNDO.

DVÆ arbores multis India locis, præsertim verò pro- Duplex Ne-
 uincia Malabar inueniuntur, in vsu medico adeò commen- gundo.
 data, vt multis morbis vtilis esse deprehendantur.

Prioris de-
scriptio &
nomencla-
tura.

E A R V M prior mas censetur, & à Canarinis Varalo Nigunda appellatur, Amygdalæ magnitudine, foliis superne virentibus, inferne lanuginosis & hirsutis, foliorum Saluæ modo; & in ambitu serratis, quæ procul aspicientibus Sambuci foliis simillima videntur.

Alterius hi-
storia & no-
menclatura.

A L T E R A Negundo femina nuncupata, aut Norchila à Lusitanis, vulgo in Canarin Nyergundi dicitur: in Balagate Sambali, in Malabar Noche: vtraque verò tam mas quàm femina Arabibus, Persis, & Decan incolis Bache vocatur, Turcis Ayt. Eadē magnitudine qua prior assurgit, folia verò habet ampliora, rotundioraq̃, neque in ambitu serrata, foliis Populi albæ perquam similia.

V T R I V S Q V E generis folia Saluiam odore & sapore referunt: degustata tamen magis amara & acris deprebēduntur: in plurimis foliis parte auersa summo manē inherens conspicitur spuma quedam candida, quæ nocte ex illis emanat. Vtriusque flos cinerei coloris est, plurimumq̃ ad Rorismarini florem accedit. Vtriusq̃ fructus admodum similis est piperi nigro, acris gustus quidem, sed minimè vrentis vti Piper, at Zingiberi propemodum paris.

A R B O R E M moderatè calidam faciunt, & semini paulo plus caloris tribuunt.

Facultates.

F O L I A, flores, fructus, cōtusa, aut in aqua decocta, vel in oleo fricta, vtiliter imponūtur omnibus doloribus ex quacungq̃ causa prouenientibus: præsertim verò in articulorum doloribus ex frigida causa natis, atq̃ in tumoribus & contusionibus mirabiles præbet effectus. Vlceribus etiam vetustis folia trita imponuntur, felici successu, quandoquidem eorum materiā digerunt, eaq̃ emundant, & ad cicatricem perducunt, modò corpus non sit impurum. Et sanè in vuneribus, apostematibus, & contusionibus adeò vtilem experiuntur, ut chirurgorum operam minimè requirant.

Foliorum
decoctum.

M V L I E R E S horum foliorum decocto omnitem-
pore vniuersum corpus lauant; tantaq̃ inuasit persuasio
apud

apud illas, Negundo folia, flores, & fructus, vtilia esse ad inuandum conceptum, vt eum, qui contrarium persuadere conetur, lapidibus obrutura sint.

OBSTETRICIBVS etiā, quas illi Dayas vocāt, Dayas. apprimē nota est hęc arbor.

ADEO frequens est huius arboris vsus ad medendum Huius vsus. in illis regionibus, vt nisi Deus præcisos ramos multiplici scætura renasci faceret, iā diu fuissent consumptæ arbores, aut certē maximi pretij nunc essent: Sed quo magis præciduntur rami, eo felicius renascuntur, perpetuāq; fronde virēt.

DE NIMBO.

ALIA est arbor medico in vsu admodum commēdate à Christianis & Gentilibus, reliquisq; earū Indiæ pro- Nomenclatura. uinciarum incolis, rara tamen admodum: sed qui eam cognoscunt Nimbo appellant, Malabareses Bepole.

MAGNITVDINE est fraxini, cui procul aspicientibus persimilis videtur: folia vtrinq; viridia sunt, nec ab altera parte incana lanugine pubescūt, in ambitu serrata & mucronata: rami multis foliis luxuriant, floribusq; abundant exiguis, albis, quinq; foliolis constantibus, flauis in medio staminulis, Latiq; siluestris siue trifolij odorati odorem referētibus: fructus est paruis oliuis similis, subluteus, cortice admodum tenui præditus, nasciturq; ex ramulorū alis. Nimbo arboris historia.

HVIS arboris folia nōnihil amaricāt, saluberrimaq; sunt trita & cum succo limonum imposita vulneribus sordidis, cuniculosis, callosisq; cū hominum tum iumentorum, digerunt enim, emundant, sarcotica sunt, & ad cicatricem perducunt. Foliorum item succus perutilis est siue per os sumptus solus, aut ex vino, aut aqua, aut gallinæ iusculo, siue vmbilico impositus solus, aut cū fellis bubuli momento, aut aceto, aut aloë, ad necandos & expellendos omnis generis lumbricos: quamobrē familiare admodum & perquam salubre medicamentum est omnibus illius regionis Facultates.

nis incolis, præsertim Malabar prouincia, quoniam lumbricis valde sunt obnoxij. Magnus est etiam eorum vsus tum florum & fructus in articulorū doloribus, tumoribus, membrorum debilitate, & apostematibus.

Eius oleum
neruorū do-
loribus vtile.

O L E I item ex eius fructu expressi magnus vsus in neruorum doloribus: quo vulnera, neruorum puncturas, & contractiones curant Malabarenses.

DE IACA.

Iacę natales.

N A S C I T U R arbor in nonnullis India insulis secundum aquas, quæ licet nullum medicum vsu præbeat, propter amplitudinem tamen, & fructus elegantiam, minimè prætermittenda est.

Eius nomen-
clatura.

E A M Malabarenses Iaca, Guzaratenses Panax, Canarini Panasu, Arabes Panax & Iaca nuncupant: Persæ mutato p. in f. Fanax.

Eius descri-
ptio.

V A S T A est arbor, foliis palmaris amplitudinis prædita, dilutè virentibus, neruo crasso & duro per longitudinem excurrente: malum fert non è germinibus aut foliorum sede, quemadmodum aliæ arbores, sed ex ipso trunco maioribusq; ramis nascens, longum, crassum, obscurius virens, crasso duroq; cortice tectum, vndique veluti adamantum cuspidibus septo, quæ in spinam breuem, viridem, nigroq; aculeo præditam desinunt, admodum similem Durionis spinæ, sed minimè acutam aut pungentem, tametsi minitari videatur.

H O R V M fructuum minimus est maximæ cucurbitæ amplitudine, atq; etiam maior, præsertim in Malabar, vbi præstantiores nascuntur: nam qui in Goa proueniunt, minores & peiores sunt, atque magis insipidi. Cùm maturus est hic fructus, bonum odorem spirat, eiusq; duas differentias constituunt: Vnam Barca appellatam, & præstantiorem: alteram Papa aut Girasal dictam, minusq; bonam: deprehenditur postrema ex mollitie, quoniam si ma-

nu apprehendas, digitis cedit. Præstantissimi verò fructus pretium quadraginta maravedis non excedit, hoc est, paulo plus regali Castellano. Per longitudinem secti hi fructus, intus candidi, & densa carne præditi apparent, ac veluti in capsulas aut receptacula diuisi, plena castaneis longioribus & crassioribus quàm sint dactyli siue palmulæ, cinerea tunica tectis, & intus albis castanearum vulgarium modo, gustu terrestri & aspero, si virides edantur, multosque flatus generantibus: at si vti Hispanicæ castaneæ assentur, gustu sapido & venerem excitantibus, ob quam solam rem plebs frequentius vti solet. Sunt autem singulæ hæ castaneæ pulpa flavescente & aliquantulum lenta inuoluta, & pulpam Durionis nonnihil referente, tametsi ab eo differat: grati saporis est, præsertim quæ in Iaca Barca cognominata continetur, optimi Melonis pulpæ admodum similis: dura tamen concoctionis est, & admodum grauat ventriculum: atque, vt illarum prouinciæ medicum aiunt, si in ventriculo corrumpatur, noxios & venenosos humores generat: quique frequentius hoc fructu vescuntur, facile in pestilentem illum & pessimum morbum Morxi appellatum incidunt.

Eius facultas noxia.

Morxi morbus.

DE DURIONE.

FRUCTVS est in Malaca adeo grati saporis & odoris, vt reliquis qui in ea prouincia gignuntur, tametsi plurimi sint & boni, præferendus videatur. Cuius præstantia, & quoniam Doctor ab Orta illius etiam meminit capite de Datura, licet eum non vidisset, me impulit vt de eo scriberem tanquam oculatus testis, tametsi in medicina nullum locum obtineat.

Durio vbi nascitur.

VOCATUR hic fructus in Malayo (quæ prouincia est vbi gignitur) Duriaon: ipsius flos Buaa: arbor ipsa Batan.

Eius nomen clatura.

PRÆGRANDIS est hæc arbor, materie valida & solida,

solida, crasso cinereoq; cortice tecta, multis ramis luxurians, & copiosum fructum præbens: flores habet ex albo nonnihil flavescentes, folia dimidij palmi longitudine, duorum aut amplius digitorum latitudine, in ambitu tenuiter serrata, parte externa dilatiùs virentia, interna verò saturatiore virore, & quodammodo ad rufum tendente prædita: fructum Melonis magnitudine, denso cortice septum, eoq; multis breuibus crassisq; & pungentibus aculeis horrente, foris viridi & veluti striis quibusdã quemadmodum Melo secundùm longitudinem distincto: intus verò concamerationes quatuor secundùm longitudinem habet, singulas tria aut quatuor receptacula continentes, quibus singuli fructus insunt admodum cãdidi vti lactis pingue, magnitudine oui gallinacei, gustu suauiore odoratioreq; quàm sit condimentũ illud ab Hispanis Manjar blãco appellatum, non tamen adeò molles aut glutinosi: nam qui candore illo non sunt præditi, sed flavescent, putridi sunt, aut aëris iniuria pluuiæque corrupti. Optimi censentur qui tres dumtaxat fructus in singulis cõcamerationibus, deinde qui quatuor obtinent: nam qui quinque habent, improbi censentur, quemadmodum & illi quibus sunt fissurae aliquæ: non solent verò in singulis malis plures quàm viginti fructus contineri, iiq; singuli inclusum habent nucleum, mali persici nucleo similem, non rotundum, sed oblongiusculum, gustu insipido, quiq; guttur exasperet, veluti mespila viridia: propterea non eduntur.

Eius fructus
edendi ratio.

CALIDVS & humidus est hic fructus: & qui edere volunt, pede leuiter comprimere & frangere solēt, propter spinas quibus oblitus est.

QVI nunquam hos fructus ederūt, cū primū illos olfaciunt, videntur putridas cepas odorari: sed postquam degustarunt, præ reliquis cibis bene olere & sapere censent.

Eius vires.

EST verò tanta in existimatione, apud eos qui gula dediti sunt, hic fructus, ut putent neminē eo posse saturari, propterea

propterea varia dant illi epitheta. Memini videre quædam Epigrammata ab eleganti Poëta in laudem eius cōscripta: quæ (si hic locus ferret vt adscriberentur) non dubito quin lectori plurimum essent placitura.

TANTA tamen est huius fructus in Malaca abundantia, vt singuli non pluris quàm quatuor maravedis veneant, præsertim mensibus Iunio, Iulio, & Augusto: nam reliquis pretium intenditur pro hominum arbitrio.

ADMIRATIONE porro digna est Betele cum hoc fructu antipathia, quæ profectò tanta est, vt si quis in nauem, Durionibus plenam, adesse aut concamerationem, vbi adseruentur, aliquot Betele folia reponat, corrumpantur & putrescant omnes. Et si cui ex Durionum immodico esu ventriculus inflammetur & grauetur, folio Betele supra ventriculum imposito, subito mitigatur inflammatio, tumorq; tollitur. Et, si à Durionum esu ingerantur aliquot Betele folia, nullam noxam sentiet, quātumuis multos ederit. Inde fit, cum etiam ob eius gustum suauem, vt vulgo dicatur, neminem eorum esu posse satiari.

Pretium & æstimatio.

Eius mira cū Betele antipathia, & facultates.

DE MVSA * SEV FICV INDICA.

DECem & octo aut viginti palmorum magnitudine attollitur hæc pulchra & elegans arbor, cuius truncus ex multorum corticum sibi mutuo incumbentiū coniunctione constat, & humani cruris crassitiem adipiscitur, radice rotunda & crassa, Elephantorum grato pabulo: foliis nouem palmorum longitudine, duorum cum semisse latitudine, nervo satis crasso per longitudinē excurrente, & transversis fibris in latera sparsis, parte superiore saturis, inferiore dilutioribus: ex huius arboris fastigio nascitur veluti thyrsus quidam florum simul congestorū in modum pinei strobili coloris rufi: deinde vnicū ramum fert humani brachij crassitie in multos nodos diuisum, è quorum singulis decem aut quatuordecim dependent ficus, ita vt nonnunquam ra-

Musa historia.

Eius variaz
species.

mus centenīs aut ducentenis ficubus onustus conspiciatur.
Hos in diuersas species distinguunt Lusitani prouinciam
incolentes: nam Cenorius appellāt qui admodum flauēt,
laues, longiusculi, gratique saporis sunt, & odoratiores:
Chincapanoes verò qui virescunt nonnihil, longioresq;
sunt, iūque etiam grati saporis. Laudantur præterea qui in
Cosala nascuntur, Aethiopibus Inninga dicti.

Nomencla-
tura.

LEGITIMUM autē nomen apud Arabes & Per-
sas (vt è præstante medico Persa in Ormuz nato intellexi)
est Mous, non autem Musa aut Amusa: arboris verò
Daracht Mous. Reliqua nomina ex GARCIA petenda.

Eius arboris
serendæ ra-
tio.

SEMER duntaxat seritur hæc arbor; nā ex eius ra-
dice alia enascūtur: singula verò vnicum (quemadmodum
retuli) fructuum ramum gestant, qui, dum maturi sunt,
rescinditur, plantamq; ipsam sponte exsiccari sinunt, tan-
quam in posterum inutilem; aut amputant, in domestico-
rum Elephantorum pabulum.

Eius vsus.

NONNULLI interiora tenerioraq;, antequam ex-
plicentur, folia, florumq; thyrsum pipere, Zingibere recen-
ti, allio, sale, & aceto condiunt, & capparum modo edunt.
Folia verò quoniam amplissima, mollia, frigidaq; sunt, sub-
sternere ad accumbendum in æstu solēt: & ambustis non-
nunquam imponunt. Ruellius huius fructus meminit ex
auctoritate Theophrasti & Strabonis.

* Nemo meo iudicio accuratius hanc stirpem descripsit
quàm Ouiedus sob Platani nomine. Eius historiam Lati-
nam fecimus, & scholiis in secundum GARCIAE librum
cap. de Musa inseruimus.

DE MANGAS.

Mangas hi-
storia.

VASTA hæc est arbor, & multis ramis prædita, fru-
ctumq; fert magna ex parte anserino ouo maiorem, non-
nullis interdum Indiæ locis binas libras, aut amplius pen-
dentem; in eadem verò arbore per sæpe colore differētes isti
fructus conspiciuntur: alij enim dilutè virent, alij flauent,
quidam etiam ex viridi rubescunt: grati admodum saporis
odoris-

odorisq; est; & quando non est corruptus, duracinis persicis (quæ à carne firmiore flauaq; Melocotronca vulgo appellantur) præstat.

IN multis prouinciis nascitur, vti in Malabar, Goa Natales. Guzarate, Balagate, Bengala, Pegu, Malaca, aliisq; India locis, & in Ormuz, vbi reliquis præcellit.

NOMINATVR Mangas, in Canarin Ambo, à Nomenclatura. Persis & Turcis Amba: permanetq; in arbore ab Aprili in Nouembrem vsq; interdum, pro locorum natura & situ.

EDITVR hic fructus in laminas sectus aut sine vino, Eius fructus edendi, con- aut vino maceratus. Conditur etiam saccharo vt commodius adseruari possit, atq; interdum cultello aperitur, & in diendi, & conseruandi ratio. eius meditullium zingiber recens, allia, sinapi, sal, cum oleo & aceto insperguntur, vt vel cum oriza edant, vel oliuarum conditarum modo. Saliunt etiam & elixant, atque in forum venalem proferunt.

FRIGIDVS & humidus est, tametsi vulgus calidum Faculcates. constituat, & multas mordicationes in eorum, qui vescuntur, ventriculo parere affirmet. Quin & indigenæ medici calidum faciunt, & vituperant, dicentes serpiginem, erysipelas, bitiosas febres, phlegmonas, & scabiem generare. Quod fortè accidit ab eius in ventriculo corruptione: sed eo tempore quo inuenitur hic fructus, propter immoderatum æstum, in similes morbos incidunt etiam nonnulli qui illo abstinent.

ANTEQVAM probè maturus sit, gustu adstringente est, & ea pars quæ ossiculo vicinior est, acerbior: sed maturus dulcis & sapidus est. Præduro putamire, vndique tomento, aut duris fibris transversim & oblique excurrentibus operto tegitur nucleus longiusculus & crassiusculus, magnitudine ilignæ glandis, candidus, & candida cute tectus, gustu amaro dum crudus est, ideoq; aduersus lãbricos & alui profluvia utilis: tostus verò ilignas glandes sapit.

INVENITUR etiam huius genus sine ossiculo, palato admodum gratum.

Mangas siluestre aliud genus.

Eius facultates.

ALIUD eius genus silvestre reperitur Māgas brauas nuncupatum, adeo praesentis veneni, ut indigenae illo sese mutuo perimant: nam si quis paululum ederit, ilico moritur: interdum oleum admiscunt ad exacuendam eius vim, utque celeriore perniciē adferat: sed quocumque tandem modo sumptum, adeo celeriter perimit, ut hactenus nullum sit repertum antidotum ad illius vim compelescendam. Dilute viret, & aliquantulum splendet, lacteo succo abundat, paucaque carne praeditus est, nam crasso cortice solummodo integitur ossiculum praedurum & cartilagineum, Cotonei tamen mali magnitudine est.

Natales.

PER vniuersam prouinciam Malabar prouenit copiose haec arbor, domestica siue sativa minor, breuioribusque & crassioribus foliis. Pueri his fructibus, aureorum malorum loco, sese mutuo petere consueuerunt.

DE ANANAS.

Natales.

PEREGRINVS est hic fructus, & ex prouincia S. Crucis in Brasiliam primum in Indiam Occidentalem, deinde etiam in Orientalem Indiam delatus, in quibus nunc vberissime prouenit.

Eius historia.

CITRII vero mali minoris magnitudine est, admodum flauus & odoratus cum probe maturus est, adeo ut praetereuntes ex odore dignoscere queant ades in quibus sit: succulentus & gratissimi saporis, procul intuentibus cinara videtur, sed pungentibus aculeis caret. Singula stirpes Cardui edulis magnitudinem aequant, unicūque malum gestant in medio quasi caule, & circa eum multas alias proles, quarum nonnullae etiam suo fructu praeditae sunt. Qui itaque fructus maturos colligunt, proles ilico terrae mādare solent: e quibus singula deinde stirpes proueniunt suo malo enusta,

onusta, vti mater; quæ intra annum spatium colliguntur. Eius radix carduo eduli perquã similis est, sed & folia non sunt disparia, tametsi ad Ananas siluestris folia magis accedant. Vulgo Ananas vocant: Canarini verò Ananasa.

CVM primum in Indiam illatus est hic fructus, singuli decem ducatis, aut paulo amplius æstimati sunt: nunc verò propter abundantiam (tametsi neq; sapore neq; odore primis cedant) vix duobus regalibus Castellanis veneūt.

HACTENVS in medicũ vsum non est receptus, sed solummodo ob saporis gratiam commendatur. Calidus & Eius vſus: humidus est, editurq; maceratus in vino, vti Persicũ malocotoneum, & facilis est concoctionis; nimius tamẽ eius vsus inflammationes parit, quemadmodũ Duriones Malacẽses.

SI medius secetur, & partes denuo coniungantur, vniuntur vti cucumeres: perfossus verò cultello, si in vulnere vnus diei aut noctis spatium cultellus relinquatur, inuenietur tota ea pars, quæ in vulnere hæsit, absumpta.

* Consule nostras annotationes in 2. lib. Aromatum, Capite de Mangas.

DE ANANAS SILVESTRI.

ALTIUS assurgit qui Ananas siluestris nuncupatur: Ananas siluestris deſcriptio. namq; truncum habet hastæ magnitudine lauem admodum, rotundum, & Mali aureæ crassitie, spinis horridum: folia spinosis cuspidibus prædita, & per ambitum mollibus spinis septa. Singulæ arbores secundum radicẽ summa tellure magnam foliorum comam fundunt, maiorum quàm quæ in arbore sunt, quæq; procul intuentibus Aloës foliis similima videantur, tenuiorum tamen, pluribus spinis horridorum, & dilutè virentium: adnatis se propagat, aliæque stirpes ex aliis enascuntur, præsertim in sepibus & hortorum ambitu, quos egregiè muniunt. Rami foliorum simul glomeratorum capita proferunt flauentium admodum, & tenerorũ, suauissimi odoris, quæ nihil aliud sunt quàm flos ipse:

ex horum singulis spica prodit Arundinis spica non ab-
similis, sed crassior, compactior, & elegatior, odore Cedri. E ra-
mis dependent fructus Ananas brauo, id est, Ananas sil-
uestres dicti, quoniam cum domesticis nonnullam habeant
similitudinem, Melonis magnitudine, coloris rubri elegan-
tis & oculos oblectatis, toti in partes diuisi, quemadmodum
Cupressini strobili, seu nuces exsiccatæ, sed tuberculis foris
obsiti, ut procul spectantibus magni pinei strobili appareant.

Quis facul-
tatis sit,

CAPITVM teneriora folia seu flores crudi eduntur,
carduosq; sapiunt, sed exiguum alimentum præbent.

FRUCTVS (quem pauci degustant) sapore vitcumq;
suavi præditus est, adstrictionis tamen austera, & palato
parum grata, particeps.

SUCCI plena est tota planta cum suis radicibus. Huius
sex vel octo uncia ex saccharo summo manè sumptæ præ-
sentissimum certissimumq; censeantur esse remediū aduersus
iecoris & renum calores, renum vlcera, purulentas vrinas,
& penis excoriationem: nam magna ex parte post ter-
tium diem sanantur.

VTILEM etiam in diabete esse ferunt: at non sum
expertus.

ARABES admodum laudant aduersus eosdem mor-
bos & erysipelas; & Queura vocant, quemadmodum in
Decan; Persæ Ananasa, & Angali: florem (qui caput il-
lud foliorum odoratum est) Arabes Chuxtaid, Persæ
Pixcoxbuith dicunt: Turcis est ignota.

* Habet hæc planta aliquot notas non dissimiles Aloï
Americanae.

DE CARCAPULI.

Carcapuli
historia.

CARCAPULI Malabaribus, Garcapuli Cana-
rinis, vastæ magnitudinis arbor est, fructum ferens Malo
aureo cui cortex exemptus sit, magnitudine, & forma si-
milem, ex grumis omnino constantem, (sed non separabi-
libus

libus ab inuicem vt in Malo aureo) tenui, lauiq; & splen-
denti cortice tectum, non admodum sicco, colore pallido, at
vbi maturuit aureo: gustu admodum austerio, sed quadam
adstrictione grato.

Eo vtuntur in cibis, magnaq; apud incolas illius est Eius vsus;
laus in curationibus: sed inter omnes, quæ experientia com-
probatæ sunt, primas obtinet profluuij alui cuiuscunque ge-
neris constrictio, in iis præsertim qui nimio veneris vsu hoc
malum contraxerunt: editur verò aut ipse fructus matu-
rus, aut eius succus cum oxygala sumitur, aut illius exsic-
cati puluis: cum oxygala autem mixtus & cocta oriza,
mirificè appetitum deiectum reuocat. Vtilis etiam est eius
succus, & exsiccati puluis, in oculorum caliginibus & suf-
fusionibus. Familiaris est fructus puluis, obstetricibus, puer-
peris enim exhibere solent ad pellendas secundas, & ad
purgationes, atq; lactis vbertatem præstandã, tum etiam
ad facilitandum partum magna vt aiunt efficacia.

Succus eius cum aliis plantis mixtus vngui maio-
ris digiti pedis imponitur eodem latere quo quis aut caligi-
nem, aut suffusionis initium in oculo habet, vtilemq; esse
perhibent.

TRANSFERTVR hic fructus siccus ex Malabar
in alias prouincias.

DE CARAMBOLAS.

FRUCTVS quem Malabares & Lusitani Caram- Carambolas
historia.
bolas appellat, in Decan Camarix, in Canara Cama-
rix & Carabeli, in Malayo Bolimba, & à Persis Cha-
maroch dicitur; nascitur in arbore cotoneæ magnitudine,
foliis mali, paulo longioribus, coloris viridis saturatioris, &
gustus amaricantis: floribus paruis quinq; foliolis constan-
tibus ex albo rufescentibus, nullo quidem odore gratis, sed
aspectu elegantibus, & gustu oxalidis acetoso. Ipse verò
fructus maiusculi oui gallinacei magnitudinem æquat, ob-
longus,

longus, flavescent, atque veluti in quatuor partes divi-
sus, sulcus illis paulo altius impressis magnam gratiam ad-
dentibus: in meditullio continet semina tenera, saporis
aciditate palato grata.

Eius usus.

MULTI usus est in medicina & in cibis: namq; ma-
turum exhibent in biliosis febribus; & saccharo conditum,
syrupi acetosi loco præbent. Canarini eius succo, cum aliis
medicamentis istis nascentibus, collyria parare solent ad ocu-
lorum nubeculas tollendas. Obstetricæ (quæ illis Daya di-
citur) videt fructu sicco & in pulverem contrito, & foliis
Betele utentem ad secundinas à partu expellendas, fœ-
tumq; mortuum educendum.

EIVS etiam muria conditi frequens est usus, cum
gratissimi sit saporis, & appetentiam excitet.

DE IAMBOS.

ALIVS est in India fructus, qui ob aspectus elegan-
tiam, suavemq; odorem & saporem, tum etiam ob eius in
medicina usum, dignus est cuius historiam hic apponam.

*Iambos hi-
storia.*

ARBOR verò quæ hunc fructum præbet, vasta est,
maximè Malum aurea, quæ in Hispaniis nascatur, equas,
multis ramis in latum expansis, multamq; umbram præ-
bentibus prædita, aspectuq; pulcherrima; caudex maioresq;
rami cinereo cortice integuntur: folia pulcherrima sunt, la-
mia, palmū aut amplius longa, crassiore nervo per longitu-
dinē, multis autem obliquis venis in latera excurrentibus,
parte superna saturatiùs, inferna verò dilutiùs virētia: flo-
res ex rubro purpurascentes, viuidi admodū coloris, multis
staminibus in medio præditi, aspectu pulcherrimi, gustu
capreolorū vitis simili: Fructus magnitudine est Pyri quod
à Rege cognomen accepit, eiusq; duo sunt genera: vnus
enim adeò obscure rubet ut niger videatur, magnæque ex
parte osiculo caret, & succi bonitate præstat: alter ex can-
dido rubescit, & osiculū continet album, durū, non admo-
dum

dum rotundū, ossiculi quod in persico malo est magnitudine, leue, & cādida hirsutaq; membrana tectū; qui licet superiori bonitate cedat, dignus tamen est delicatissimorum etiam hominum palato; vtriusq. odor suauissimam rosam refert. Frigidus & humidus est, & admodū tener; cortice adeò tenui & molli tectus, vt cultello auferri non queat.

ALTE suas radices terræ infigit hac arbor, & post quartum annum fit fructifera: fructum saepius eodem anno perficit, & nunquam sine flore aut fructu conspicitur, cum iidem rami floribus, fructu viridi & maturo semper ferè onusti sint, decidentibusq; quotidie floribus (sic vt solum rubro colore tinctum quandoq. videatur) noui subnascantur, fructusq; alij primū enascantur, alij maturescant, alij iam maturi colligantur. Succussa arbore maturi facile decidunt: comprehensi verò rami ad fructus colligendos facillimè ab arbore reuelluntur. Ante reliquos cibos initio mensæ edi solent atque interdium.

MALABARES & Canarini hunc fructum Iamboli vocant; Lusitani istic habitantes Iambos, Arabes ^{Nomenclatura varia.} Tupha Indi, Persæ Tuphat, Turci Alma: Lusitani arborem Iambeiro appellant.

FLORES & fructus saccharo condiri solent, iisq; frequenter vtuntur in biliosis febribus, & exstinguenda sitis gratia. ^{Facultates.}

DE IAMBOLOINS.

HUIVS arboris materies cortice integitur coloris ^{Iamboloins historia.} ferè eiusdem cum Lentisci cortice: solia Arbuti similia habet, sed Myrti virentis foliorum sapore: fructus Cordubensibus oliuis maturis similes, adstringētis gustus, & fauces contrahentis.

NULLVM vsum in medicina obtinent, sed eduntur ^{Eius vsum.} cum Oriza cocta, nam appetentiam excitant.

VVLGVS Iamboloins appellat.

DE IANGOMAS.

Iangomas
descriptio.

ALIUS est fructus Iangomas nuncupatus, Sorbis
ferè similis colore, & immaturis prunis sapore: quibus &
arborem similem habet, (sed spinis obsita) & folia & flores.

Natales.

NASCITUR cum sponte in agris, & silvis: sed in
hortis etiam colitur.

Vfus.

FRUCTVS licet maturus digitis prius emolliendus
est, antequam edi possit: attamen adstrictionem illam haud
mediocrem nequaquam adhuc deponit: eaq; de causa il-
lius vsus est ubi adstrictione opus habent.

DE MALIS INDICIS.

Malorū In-
dicarū histo-
ria.

MAGNA est arbor multis foliis & floribus praedita,
& copioso fructu: folia minus rotunda sunt mali foliis,
tamei si ea emulentur: supernè saturatè virent, infernè
candicant & pubescunt vti Salviae folia, gustu adstringen-
te: flores exigui, candidi, quinque foliolis constantes, ino-
dori: fructus iuiubis seu zizyphis similes, alij aliis maiores
& suauiores, nunquam verò tam probè maturescentes ut
cōseruari queant, & in alias regiones transferri, vti Zizy-
pha; & perpetuò nonnihil adstrictionis retinētes: vnde col-
ligitur minimè pectori vtilis esse, quemadmodū zizypha.

Earum no-
menclatura.

HVIC arbori nomen est in Canara Bor, in Decan
Ber, & in Malayo Vidaras, apud Lusitanos Mançanas
de la India, id est, mala Indica.

Præstantia.

PRAEFERVNTUR fructus in Malaca nati Mala-
baricis: sed iis adhuc præstantiores quos Balagate profert.

CONSPICITUR hac arbor æstate alatis formi-
cis perpetuò onusta, quæ in ramis eius Laccam elaborant.

DE AMBARE.

Ambare de-
scriptio.

CRASSA magnaq; est hac arbor, foliaq; habet lu-
glandis foliis magnitudine respondentia, sed non eius for-
mæ,

ma, dilutiùs virentia, & multis venis elaborata, quæ illis magnam gratiam addunt: flores exiguos candidos, fructus Juglandis nucis magnitudine dilutiùs virentes, & cortice quàm illa leuiore: odoris grauis & gustus acerbi dum adhuc virent, coloris verò flauo in maturis, gratioris odoris, & gustus grata aciditate commendabilis, medullam continentes cartilaginosa & duram, è duris nervis obliquè intertextis constantem.

HANC arborem appellant Canarini Ambare, fructum Ambares, Persæ Ambereth, Turci Harb, Lusitani Ambares, quemadmodum Canarini.

Nomenclatura.

PROPTER fructus gratam aciditatem eum Omphacij seu agrestæ loco cibis admiscent: maturum ex sale & aceto edunt, excitat enim edendi appetitum. Indi aduersus biliosos humores vtilem esse perhibent.

Eius vsus.

SALE & aceto conditus diu conseruari potest.

Eius condiendi ratio.

DE DATVRA.

TRIA sunt huius plantæ genera, quorum quo frequentius vtuntur, primo loco describemus: eius enim adeò vulgaris est vsus, vt pauca sint meretrices, quæ inter sua κενήλια illud non recondant, ob eas quas postea subnectemus causas.

Daturæ tria genera.

PRIMUM Althea magnitudine caulem habet, nec admodum illi dissimilem, in plures tamen ramos diuisum: folia cùm magnitudine tum forma Stramonii foliis similia, verùm magis in circuitu serrata, vti ferè Xanthij (Hispanis Lampazos) folia: flores albos, Smilacis leuis (quæ Hispani Correguela maior, hoc est, Conuoluulum maiorem appellant) floribus omnino respondētes, fructum Stramonie, rotundum, nucem Juglandem magnitudine equantem, viridi colore præditum, & spinis mollibus, minimèq; pungentibus vndique septum, plenum semine Lenticula simili, eiusdèmq; coloris, cordis humani effigie, gustus amari:

Prioris descriptio.

amari: radicem albam, raphani odore, quæq; si diu naribus admoueat, sternutamenta ciet, cuius cortex nonnihil amaricat, minùs tamen eo qui caulem & ramos ambit.

Natales.

N A S C I T U R vmbrosis locis, & secundùm aquas.

Nomenclatura.

N O M E N huic plâta in Malabar est Vnmata caya, in Canara Datiro, apud Arabes Marana, apud Persas & Turcos Datula, apud Lusitanos Datura & la Burladora, hoc est, faceta.

Qualitas.

L I T E R A T I plerique, atque etiam maxima pars Medicorum istic degentium, legitimam Nucem Metbel Arabum esse censent, frigidamq; excessu terrio, & siccam secundi sine constituunt.

Facultates.

M A L A inualuit cõsuetudo apud impudicas mulieres, vt huius seminis in puluerẽ triti dimidiã drachmã ex vino, aut alia quæ magis aridet materia, præbeant: miser qui eũ hausit, diu velut mente alienatus remanet, aut ridẽs, aut eiulans, aut dormiẽs, plerumq; etiã alteri colloquens & respondens, vt interdũ etiam sana mente præditũ esse credas, tamen si mentis non sit cõpos, neq; eũ agnoscat, cũ quo sermones cõfert, & colloquiũ habiti planẽ sit immemor, postquã ad se rediit. Sunt verò nõnulla adeò exercitata in hoc medicamẽto exhibẽdo, idq; sic tẽperare norũt, vt ad certas, easq; quot velint horas, quibus id propinant, mentẽ adimãt. Multa sinẽ eius rei exẽpla, quæ vel ego ipse vidi, vel ab aliis audiui, hac adducere possem; sed cũ ad rẽ nihil faciant, prætermittenda esse duxi: illud solũ addam, neminẽ, qui simile sumpsisset, necatum vnquã comperisse, tamen si nonnullos conspexerim per aliquot dies perturbatos ferri, quod fortẽ acciderat ob immodicã quantitãtẽ exhibitã: quæ si fuerit nimia, interimit; quoniam hoc semẽ perniciofa qualitate non caret, licet gentiles ad prouocandas vrinas cum pipere & folijs Betele id exhibere soleant, & perutile esse dicant. Ego verò nunquam obseruaui, nec experiri volui, cũ alia medicamenta ad eam rem vtilia non desint.

PORRO si ad eorum, qui hoc semen hauserūt, curam *Vites variæ.* euocetur Hispani medici, medicamenta vomitū ciētia exhibēt, vt, quidquid in vētriculo hæsit, reiciant; acres deinde clysteres iniiciūt ad euacuandū, fortesq; ligaturas adhibent ad diuertendū, tum etiam cucurbitulas adponunt, & venā secant. Gētiles verò medici & Christiani indigenæ cum à cucurbitulis & venæ sectione abhorreant, nihil aliud quàm vomitum prouocant, fortesq; ligaturas & fricationes adhibent; quæ si non sufficiant, balnea ex aqua calida præscribunt ad eliciendū sudorem: porro à vomitu vinum propinant, cui piper & cinamomū admiscent; in cibis verò audaciores sunt Hispanis: namque euacuata materia gallinas edendas præbent, & vinum dulce aut passum exhibēt.

RADICIS Daturæ drachma ex vino pota somnum profundum inducit, in quo varia insomnia, & miræ rerum facies obuersantur.

SEMINI E verò per noctem in aceto macerato, deinde exactè trito, vtiliter illinuntur herpes miliares & erysipelata serpentina: nam breui sanantur.

RELIQVA duo genera facie & fructu superiori *II. & III. descriptio.* rē respondent, sed flores colore variant: etenim secundi flores, licet forma priori sint similes, colore tamen flauo sunt, & secundū pediculum nonnihil rubent: tertij flores hyoscyami floribus magis accedunt. Ceterū neutro ex postremis duobus vtuntur, nisi ad necē inferendam. Nihilominus tamen Brachmenes medici ex secundi semine (quod floribus est flauis) catapotia faciunt, granorum piperis magnitudine, magnæ sanè efficacie ad sistēda alui profluvia, quibus adiuncta sit febris ardens; atque etiam in dysenteris: Fiunt verò hunc in modum catapotia.

℞ seminis secundi generis drachmam vnā, piperis nigri & longi, sandali albi, atincar, radicum Bifa (adfertur ea ex Bengala & Patanne montibus) foliorum Bangue, singulorum dimidiam drachmā: omnia ista diligēter cum aqua

aqua terunt in marmore, quo pictores suos colores terere solent, deinde catapotia efformant, è quibus exhibent quantum commodum videtur.

Nux Methella est Stramoniz fructus.

MEA est cum aliis plerisque opinio, ut nucem Methellam Stramoniae fructum esse credam, qui per omnia similis est fructui Daturæ: atque si nonnihil ab eo differt, id locorum varietati adscribendum censeo.

Tatula.

* Quantum ex Daturæ primæ descriptione colligere licet, eadem est cum Turcorum, qui Cōstantinopoli viuunt, Tatula, cuius vsus illis perquam familiaris est.

Nec abludere ab ea videtur illud Stramoniae genus, cuius Semen Oeniponte ex Sermi Archiducis Ferdinandi aula Viennam Austriae primū delatum & Nobilibus matronis anno 1583. communicatum, sequente anno in multorum hortis natum est. Illius stirpis descriptionem atque iconem non incommodè huc inferri posse existimaui.

Est autem vulgari Stramonia longè maius, quodque humanam altitudinem nō modò æquet, sed etiam plerumque superet: crassos habet caules, nonnunquam brachiales, leues, dilutiùs virentes, multis alis præditos, ad quas nascuntur ampla & viridia folia, maiora quàm in vulgari, magisque lacinjata, vti ferè in nonnullis Atriplicis siluestris generibus, præsertim eo quod vulgo pedem anserinum appellant, sed ampliora: flores in alis singulares, vulgaris floribus forma & colore quidem similes, sed minores & ferè inodori: quibus excussis succedunt capita, non orbiculata, vt in vulgari, sed oblongiuscula, maiorem nucem Iuglandem cū suo operimento æquantia, & quatuor sulcis secundū longitudinem quodammodo diuisa, firmisque aculeis modò longis, modò breuibus munita, quæ per maturitatē à summo in quatuor partes dehiscunt, & octonas cellulas ostendunt, semine iniuriò rufescente, deinde nigro, planiusculo, rugoso plenas, quod facilè à vento excutitur, nō autē pulpæ inhæret vt in vulgari, sed illo etiam minus est. Tota plāta grauiter spirat, & spatulæ foetide, siue Xyridis vulgo creditæ, odorem æmulator.

Floret æstate, semē Autumno maturescit. Austriacæ nobiles Matronæ, Schönappfen appellant.

DE BANGVE.

BANGVE simile ferè est Cannabi, cuius Dioscorid. Bangue descriptio.
lib. 3. meminit. Caulem habet quinque palmorum lōgitudine, quadrangulum, colore dilutiùs virente, fractu contumacem, nec adeò concavum, vt cannabinus caulis, cuius cortex nō minùs quàm illius in fila deduci potest: folia cannabina supernè virètia, infernè incana lanugine pubescentia, gustu terrestri & insipido: semen cannabino minus, neque adeò candidum.

INDI semine & foliis vescuntur, cū vt validiores in Eius vilitas:
re venerea fiant, tum ad excitandam cibi appetentiam.

FIT ex hoc Bangue compositio vulgaris admodum Compositio.
vsus in iis regionibus, ad varios effectus: etenim magnates & militia præfecti, vt laborum obliti securiùs & liberiùs dormiant, seminis & foliorum in puluerem redactorum, Ad quid profit.
quantum videtur, sumunt, illiq; addunt Arecam siue auelanam Indicam viridem, & opij nonnihil pro arbitrio: omnia saccharo excepta deuorant: si verò in somno varias rerum species sibi obuersari cupiunt, addunt selectissimam Camphoram, Caryophyllos, Nucem moschatam & Macis: si verò hilares esse volunt & faceti, & præsertim in venere procliuiores, ambaro & moscho additis saccharo excipiunt, & electarium faciunt.

MULTI mihi affirmarunt, huius semen & folia ad libidinem ciendam mirè esse efficacia: vnde colligere licet, nihil affinitatis habere cum Cannabi, licet illi admodum similis sit, quandoquidè auctore Dioscoride loco suprà dicto Cannabis calida & sicca est, & genituram exstinguit.

DICITVR Arabibus Axis; Persis, Decan, & plurimarum aliarū regionū incolis Bāgue; Turcis Asarath. Nomenclatura.

* Sed & hoc Bangue plurimam affinitatem habere videtur cum Turcorum Constantinopoli degentium Mastac: quo Mastac.
ad varios effectus vtuntur: nonnulli etiam vescuntur excitandæ veneris gratia.

DE HERBA VIVA.

Herbz viuz
nomenclatura.

NONNVLIS Afialocis planta quedā inuenitur, vulgo Herba viua nuncupata, à circumforaneis illis, loques appellatis, Herba amoris, ab Arabibus & Turcis Suluc, & à Persis Suluque.

Eius histo-
ria.

EXIGVAM habet radicem, è qua supra terram exiliunt octo ramuli duos digitos lōgi, foliis vtrinq; in ordinem digestis & inter se respondentibus onusti, quæ plurimū ad Erui tenella folia accedunt, nec dissimilia sunt foliis prioris Polypodij, cuius iconem Lacuna exhibet lib. 4. cap. 187. sed longè tenuiora, & vtrinq; leuia, & grato virore oculos pascentia, vti Tamarindorū folia: è medio radicis capite exiliunt pedunculi (nam caule caret) quatuor, singuli suum florem sustinentes flauum, aspectu pulcherrimum, minoribus Caryphyllis similem, sed sine odore.

Natales
Mira eius
natura.

NASCITVR calidis & humidis locis.

ADEO mira est huius plātula natura, vt eā humana ratio assequi nequeat. Nā cum maximè viret, gratissimaq; est aspectu, si quis illam apprehēdere cupiat, ilico folia contrahit, atque sub tenues ramulos recondit; si verò apprehendat, subito adeò marcida conspicitur, vt exsiccari putet: sed quod maiore admiratione dignū est, si manū retrahat, ilico suū nitorem recuperat, & toties marcescit aut reuirescit, quoties comprehēlitur, aut manus ab ea retrahitur.

MIHI autē relatum est, Philosophū quendā in Malabar, dum nimis curiosè huius plāta naturā obseruare cupit, a mentem esse redditū. Plantā ego conspexi, eamq; cum suo cespite, ipsam minimè contingens, erui, & in hortum quendam transtuli, vbi permāsi; at fatuum minimè vidi.

Facultates.

INTERROGATI à me nonnulli indigena medici, an aliquas huius planta facultates perspectas haberent, illamq; in vsum medicum adhiberent, affirmarunt vtilem esse ad virgines corruptas in integrum (si credere fas est) restituendas, & ad reconciliandum amorem miræ esse efficacis.

cacia. Gentilis medicus & pro ea regione satis doctus, cum adeo cupidum cognoscendi huius herbe facultates conspiceret, ait, vnam se edoctrum adeo compertā & certā, ut ceruicē pro pignore deponeret, nisi sic se habere comperirem. Nepe ut illi cuiuspiā mulieris, qualiscunq; etiā status, nomen modò indicare, se effecturū ut illa in omnibus mihi obsequeretur, dummodo ex ipsius præscripto herba vterer. Sed conditionē respui in re tam illicita. Nihil igitur aliud post diligentem inquisitionem de hac planta intelligere potui, quam apud Gētiles, præsertim verò Brachmenes Canarinos & Iogues in magna æstimatione esse.

QVODAM die mihi accidit plantas conquirenti non procul à flumine Mangate, ut Gentilē quendā humi sedentē & verba quædam obmurmurantē, tanquā oraret, fortē conspicerē; quem cum cōpellassem, nihil respondit, sed meo interpreti, quem comitē duxeram, manu dumtaxat innuit: is hominē intelligens, celeriter sese inde proripuit, meq; secedere iussit, inquiens Gentilē illum incantatorē esse cuiusdā illius regionis Capitanei quē Caymal appellat, & istic sortes iacere supra Herbam viuam: id fieri solere repurgato prius circa ipsam plantā solo ad hominis longitudinē, recitariq; quædā concepta verba, & expectari primam auem aut rē animatam quæ istā plantam prætergrederetur dum verba obmurmuraret, cuius sanguine (si comprehendi posset) perluenda esset, sin minus, alterius eiusdem speciei, idq; cum multis ceremoniis, quas prætermitto, cum indignæ sint ut scriptis mandentur. Conspexi deinde istam plantam siccam inter supellectilem mulieris prostituta pudicitia.

* Ea esse videtur quam Garcias libro Aromatum describit foliis Polypodij, nullo nomine addito. Nec ei fortē absimilis Aeschynomene Apollodori, quæ appropinquante manu folia contrahat, ut refert Plin. lib. 24. cap. 17.

DE HERBA MIMOSA.

ALIA planta inuenitur in quibusdam hortis quinque palmorū longitudinis, & vicinis arbutis aut parietibus in-

Herba mimosa hille-
ria,

cumbēs, tenui caule, elegāti virore prädito, nec admodū rotūdo, per intervalla exiguis & pungētibus spinis obsito, foliis superioribus haud absimilib⁹, filicis feminae foliis minorib⁹.

Natales.

G A V D E T humidis & petrosis: & Herba mimosa nuncupatur, quoniam manu admotā senescit & marcescit, manu verò remota pristinum virorem recipit, sed non adeò celeriter vii prior.

Natura.

N A T U R A M habet plurimum ab Arbore tristi differentem: nam singulis noctibus Sole occidente senescit & siccatur quodammodo, sic ut contabuisse videatur: oriente verò Sole vigorem denuo recipit; quantoq; Sol magis feruet, eo magis viret, totoq; die folia ad Solem conuertit.

Odor & sapor.

O D O R E & sapore est Glycyrrhizæ: vulgoq; ab indigenis folia manduntur aduersus tussim, ad pectus repurgandum, & vocem clariorem: renum etiam doloribus utilis esse censetur, & recentia vulnera glutinat.

Vires.

Quibus cum plantis conueniat.

* Multis notis hæc planta cōuenit cū Fœnogræco siluestri Tragi, siue Polygalo Cordi, & Glycyrrhiza siluestri Gesneri, cuius folia & radices degustata Glycyrrhizā sapiunt: nam eius folia noctu interdum contrahuntur (quod in multis leguminaceis plantis usu venit) at spinis caret caulis, nisi pro spinis sumere libeat tenues illas & mucronatas appendices, sedi foliorum alatorum inhærentes.

DE PINEIS NUCLEIS MALVCANIS.

Pineorū nucleorum descriptio.

A L I T V R in hortis quibusdam Malabar, tum etiam in nonnullis siluis sponte nascitur Arbor magnitudine Pyri, cuius folia infernè diluto virore prädita sunt, supernè autē saturo, admodum tenella & mollia, quæ gustata valde acria deprehenduntur, & linguam diu vellicant: fructus triangularis, auellanae magnitudine, interiùs in multa receptacula distinctus, in quibus semen est album, solidum, rotundum, pineo nucleo suo putamine exempto par.

Eorum vsus.

Eo fructu frequenter vtuntur Indi, cum in curandis quibusdam morbis, tum etiam in suis nequitiis.

B I N O S eiusmodi nucleos tenui membrana, quæ illos cōteggit, liberatos terūt, & clysteribus vulgaribus admiscēt, aduer-

aduersus Sciaticam, & vrinae difficultatem: seu propinanti cum gallinae iusculo ad educēdos putridos, lentos, crassosq; & frigidos humores, & asthmaticos curandos, aduersus quem morbum plurimū cōmendant, & frequenter vtuntur. Ex aqua tritus impetigines inunctae, primū tamē diligēter confricatae & abraſae, probē & breui temporis spatio curantur: sed admodum vrunt, vt experientia didici.

IMPROBÆ etiam mulieres illarum prouinciarum, suis maritis parū aque, quatuor grana siue nucleos edendos præbent, vt eos interimant.

VVLGO appellatur hic fructus Piñones de Maluco, Fructus nomenclatura. hoc est, pinei nuclei Malucani, quod istic frequētes sint arbores hunc fructum ferētes, multusq; & familiaris admodum sit illius vsus in purgationibus: à Canarinis Gepalu.

DE CHARAMEIS.

HVIVS arboris duo sunt genera: Vnum Mespili amplitudine, foliis Pyro similib⁹, dilutē virētib⁹, fructu aulanis simili, admodū flauo, elegāter in multos angulos desinente, sapore omphacij, & grata aciditate, quem vel immaturum vel maturum vel sale conditū vulgariter edunt. Duo genera. Prioris descriptio.

ALTERVM genus eiusdē est magnitudinis, foliaq; Alterius historia. habet Malo minora, fructum verò priore maiore, cuius decocto cū Santalis aduersus febres vtūtur Canarini medici.

CRESKIT in siluis & mōtib⁹ procul à mari distitis. Natales.

E primi generis, quod secundū aquas nascitur, arboribus, seligunt Decanini & Canarini eam quæ lōgius à mari abest: huius radicis corticē (cui lacteus succus inest) quatuor digitorum longitudine sumentes cum drachma sinapi probē terunt, & asthmaticis exhibent: valenter enim purgat per aluū & vomitum. Quod si immodica subsequatur euacuatio, Carābolas fructum vnum viridē edūt, vel aceti Canarini haustū sumūt (quod nihil aliud est quàm aqua decoctionis orizæ vno aut altero die reseruata, donec acetat, Canarinis aceti vices præbēs, & medicū vsū præstās) Prioris generis vsus.

Et, si profluvium non cessat, agris caput frigida abluunt.

MAGNVS est horū Charameis vsus in illis prouinciis; Et ad orexim ciendā, edere solēt immaturos, maturos, salitos, vel sale Et aceto conditos, vt antè dixi; aut aliis edulis, quibus aciditatem conciliare volunt, admiscent.

Nomenclatura.

VOCANTVR in Canara, Decan, Arazaualis; vulgo Charameis; Arabibus, Persis Et Turcis, Ambela.

DE HERBA MALVCANA.

Herba Malucanae historia.

DVORVM aut triū cubitorum longitudinē adquirat hac planta, nonnunquā etiam locis vberioribus Et humidis, quinq; cubitos superās, eleganti virore prædita, caule tenui, tenero, nōnihil cōcauo, imbecillo, Et, nisi vti Iasminum pergulis sustineatur, humi sese diffundente, quemadmodum bedera; Et multos ramos spargēte, qui subinde radices agunt vt Mētha Et Melissophyllon; adeoq; serpunt, vt planta sola, vel ramus transpositus, breui temporis spatio magnum locum occupet: folia habet tenella Et mollia, in ambitu ferrata, magnitudine Et forma Sambuci foliis respondentia: florem croceum Chamæmeli flori admodū similem, paulo tamen maiore. Toto anno vires Et luxuriat.

Nomenclatura.

VVLGO nuncupatur Remedium pauperum, Et destructio Chirurgorum; Canarini Brungara aradua appellant, id est, quæ flore est croceo.

Vsus,

FREQVENTER vtuntur cū in Maluco (vnde primam originem traxisse creditur, quòd istic abunde nascatur, Et plurima admisceatur Chirurgicis remediis) tum in omnibus India prouinciis, in quibus diligenter colitur, Et in pretio habetur, nec iniuria.

Exeuvnguentum mirificum.

COQVNTVR huius planta folia in oleo, Et cum cera inspissantur vnguenti modo: mirificè curat id vnguentum omnis generis vlcera cū recentia tum antiqua, etiam si sanguinolenta, sordida, cuniculosa, maligna Et putrida sint: miræ esse efficacie deprehendi in tibiæ vulnere inueteratis, Et recentibus vulneribus.

ALIA est præterea huius stirpis vienda ratio. Eius Alia huius
stirpis vienda
ratio. enim caulem & ramos superiore cortice denudant, & sumunt membranā illam tenuem quæ media est inter exteriorē corticem & caulem, quæq; facile, vti in cannabi, reuellitur: eam oleo nucis Indica madentē, ipsius plantæ foliis inuoluunt, & sub cineribus calidis recondunt: vbi incaluerit & emollita fuerit, conterunt, & recentibus cruētisq; vulneribus imponunt, seu grandia sint, seu minora: & paucis diebus non sine admiratione conglutinant absq; vlla inflammatione aut apostemate: lenit enim dolorem, sanguinisq; fluxum cohibet; breuiter, nullo alio medicamento adhibito omnino ad cicatricem perducit: singulare etiā perhibent esse remediū aduersus nervorū punctiōnes & vulnera.

EODEM præterea modo adhibetur in apostemate Vires variæ aperto ad emundandum, carnem generandum, & ad cicatricē perducendum: item in inueteratis vlceribus & cuniculosis, in quibus ea solummodo trita interdum apponitur.

PORRO quoniam ista remedia huius plantæ certissima sunt, vulgariter iis vtuntur in vniuersis illis prouinciis, & magna habet in æstimatione: multi præterea alij, qui inde nauigant, vnguentū ex hac herba cū oleo & cera cōfectum, secū efferre solent, tantam fiduciam in eo collocantes, quasi omnia Chirurgica remedia apud se haberent: itaq; quacunque occasione, in qua chirurgorum opera requiri posset, subito ad vnguentum ex herba Malucana confectum confugiunt, tanquam indubitatum remedium.

Vnguentum
omnia chi-
rurgica re-
media con-
tinere credi-
tum.

DE SARGAÇO.

IN celebri illa nec minis metuenda nauigatione del Sargaço (sic enim totū illud Oceani spaciū à decimo octa- Vbi Sargaço
inuenitur. no gradu ad trigesimū quartū ab æquinoctiali ad Septentrionē tendens, qui in Indias nauigat, appellant) cōspicitur profundū & spatiosum æquor tectū herba quadā Sarguaço nūcupata, palmū lōga, tenuibus ramulis in glomos cōuoluta, foliis angustis, tenuibus, & dimidiam vnciam lon-

gis, in ambitu admodum serratis, colore subrufo, gustu insipido, siue insensibili mordicatione praedito, qui potius ex aquae salugine contractus, quam ipsi planta innatus videatur. Ad singulorum foliorum exortus inhaeret semine rotundum vii granum piperis vni & vacui, tenui corallio albo, interdum autem corallio rubro & albo omnino elaboratum, tenerum admodum dum primum ex aqua educitur, & durum si exsiccare sinatur, sed propter tenuitatem admodum fragile, salsa aqua plenum. Nulla radix in hac planta conspicitur, sed sola rupturae vestigia apparent, atque in profundo arenosaeque maris alueo nasci, tenuisque radices obtinere credibile est, tamen si nonnulli opinentur rapido aquarum, quae ex multis insulis in Oceanum influunt, cursu istam herbam euelli & simul trahi. Cum eam opinionem pertinaciter tueretur nauilex illius navis qua vehebam, subortaque esset inter nauigandum hoc mare malacia, quantum acies oculorum extendi potuit, id vndique ista planta cunctum vidimus, demissisque nonnullis iunioribus nautis qui eam herbam a navi propellerent, aquaque repurgarent, aperte conspeximus eius herbae glomos simul implexos ex alto mari emergentes, ubi demissa bolide nullus fundus tetari potuit.

Eius plantae
praestantia.

Haec planta aceto & sale condita eiusdem saporis est cum Crithmo, siue fœniculo marino, & in eius penuria summi posset, tum etiam Capparam loco a nauigantibus edi. Iussi illam recentem ex mari sumptam capris, quas in navi vehebamus, obici, & auide sane vescebantur.

Facultates.

NULLAS eius facultates comperi, sed quidam ex nostris nautis vrinae difficultate laborans, & arenulas crassosque humores euiciens, crudam eam & coctam forte edit, quoniam illi bene sciret; paucos post dies affirmavit mihi magnum ex illius esu se sentire commodum, secumque detulit, ut, peracta nauigatione, in continenti vteretur.

Lenticula
Marina.

* Considerandum an non sit Lenticula marina serratis foliis nostri Lobelij, cuius iconem inter marinas stirpes ad Observationum calcem exhibet.

SIMPLICIUM
MEDICAMENTORVM
EX NOVO ORBE DELA-
TORVM, QVORVM IN
MEDICINA VSVS
EST, HISTORIA;

Hispanico sermone duobus libris descripta à
D. NICOLAO MONARDIS,
Hispalensi Medico;

*Latio deinde donata, & in vnum volumen contracta, in-
super annotationibus, iconibusq; affabre depictis illu-
strata à CAROLO CLVSIO Atrebate.*

TERTIA EDITIO, AVCTIOR ET CA-
stigator ex postrema Auctoris recognitione.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.

M. D. XCIII.

Ms. Bot. Garden,
1883

SIMPLICIUM
MEDICAMENTORVM
EX NOVO ORBE DELATO-
RVM, QVORVM IN MEDICINA
VSVS EST, HISTORIA.

Copal & Anime.

*D*VO resinarum genera multum similia ex Hispania nova adferuntur, quorum unum Copal vocatur, alterum Anime.

COPAL resina est admodum can- Copal.
dida, & lucida, & transparens, magnis fragmentis, Diacitri valde transparentis baud dissimilibus; satis odorata, sed non perinde ut Anime. Ea Indi in suis sacrificiis suffumigij loco utebantur, hancq; ob causam Sacerdotibus in templis suis frequentius vsu, adeo, ut cum Hispani nostri primum illuc appellerent, huiusmodi suffitibus naribus eorum admotis exciperentur.

UTILIS est ad frigidos capitis morbos, & Thuris aut Anime vicem explet. Calida secundo gradu, humida primo. Resolvit ac emollit, ob partes quas habet aqueas.

ANIME arboris est lacryma seu resina, alba, ad Thu- Anime.
ris colorem nonnihil vergens, verum Copali magis oleagino-
sa. Defertur gravis Thuris, sed crassioribus, quæ contracta
luteum colorem ostendunt instar resinæ: gratissimi ac sua-
visimi est odor; & prunis imposita, facile consumitur.

DIFFERT ab Anime Orientali, quod neque tam Anime orie-
tale.
candidum, neque tam lucidum sit. Orientale item magnis
fragmentis adfertur transparentibus, * ita ut nonnulli Cha-
rabe seu Succini specie esse suspicari sint, quam Ambarum Ambarum
coll. quatuor;
colliquatum nuncupant, è quo spherula precaria tornatur,
cum nihil sit minus: nam Charabe Bitumen est, cuius ma-
gna fragmenta hauris ferreis è mari Germanico eruantur, Charabe, &
eius natales.

vipote

Succinum
non est la-
chryma.

vipote quod è fontibus in ipso mari manat, Bituminis mo-
do, atq. aëri expositum statim cogitur & dēfatur, vt con-
iungere licet ex bacillis, & aliis maris purgamentis, qua in
fragmentis illis conspiciūtur. Vnde eorum error colligitur,
qui Populi lacrymam aut Pini esse putarunt. Hermolaus
Barbarus, vir doctissimus, ait Anime Orientale colligi vi-
cinis locis pago, in quo Thus nascitur, & ab illius pagi no-
mine, Anime vocari.

Anime Ame-
ricana.

NOVÆ Hispaniæ Anime colligitur ex arboribus me-
dioeris magnitudinis, vulneratis, non aliter quàm Thus
aut Mastiche.

Anime fa-
cultates.

HUIUS vsus est in plerisque, sed capitis praesertim
morbis, à frigiditate prouenientibus, & defluxionibus pur-
gationes subsequentibus, cubiculis per hiemem (etenim aë-
rem purgat) & capitis operimentis, dormire sub noctem
volentibus, suffitis, quinetiam ipso capite, si qui cephalæa
& hemierania laborant; nam caput roborat.

MISCETVR emplastris & Ceratis, vbi roborare,
& frigidos humores, flatusq. resolvere opus est. Thuris vi-
cem supplet, cum in suffitibus, tum in iam dictis. Cerebrum
roborat, emplastri modo adhibitum, atq. etiam ipsum ven-
triculum reliquasq. partes nervosas, Cerati modo, tertia
parte cere admixta; atque sic gestatum diutius, & subinde
renouatum, frigiditatem è quacunque corporis parte elicit.
Calida est secundo gradu, humida primo.

Xolochco-
palli.
Copalc-
huitl.

Gomata in Mexicana Historia duo Copalis genera facit; alterum
rugosum, quod Xolochcopalli vocari dicit, molle, Thuri simil. tale-
rum, multo præstantius, Copalcacahuitl, quod plerique myrrham
existimarunt. Vulnerata arbore guttarum stillat liquor albus, qui sta-
tim concrefcit.

* Qui plura de Orientali Anime volet, legat nostras annotationes
in cap. 8 lib. 1. Historiæ Aromatum. Nobilioris illius Orientalis Ani-
me fragmento, quod aliquot vncias pēdebat, donatus sum ante bien-
nium à doctissimo Hugone Morgano, Pharmacopola Londinensi.

Toçot-gue-
bit.

Refert Fragosus, in India Occidentali arbore inueniri Toçot-gue-
bit, id est, lignum de siderij seu exoptatum, dictam, Populo similem,
summi candoris, cuius materies, ob candorem, leuorem, & splendo-
rem, summe expetebatur ad idola fabricanda. Sub eius cortice na-
scitur

scitur Gummi seu Resina, Thuri nostro similis, sed candidior, & minoribus fragmentis, quo istis viuntur, ut nos Thure.

Tacamahaca.

DEFERTUR item ex Nova Hispania aliud Gummi seu Resinae genus, ab Indis Tacamahaca vocatum, quod Tacamahacum nomen Hispani retinuerunt. Colligitur vulnerata arbore, ^{ca.} magna ut Populus, admodum odorata, cuius fructus ruber est, Paoniae seminis modo.

PLURIMVS huius vsus est apud Indos, praesertim ^{Tacamahaca facultates.} in tumorum omni genere: nam eos mirabiliter resoluit, maturat, & tollit, uti etiam omnes dolores ab humoribus frigidis & flatulentis provenientes.

COLORE est Galbani (nec desunt qui idem esse putent) unguibus albis, uti Ammoniacum, odore graui, atque etiam sapore, ita ut prunis iniecta, & naribus admota, mulieres uteri suffocatione laborantes ilico liberet. Umbilico emplastri modo imposita, uterum suo loco retinet: ad quos vsus adeo mulieribus est familiaris, ut ab eis maxima ex parte assumatur, quandoquidem efficacia experiantur ipsius remedia, cum in uteri suffocationibus, tum in roborando ventriculo. Nonnullae delictiores ambarum & moschum addunt. Maxime utilis est, ad resolvendos & tollendos omnes dolores, ab humoribus frigidis & flatulentis provenientes, emplastri modo adhibita. Eiusdem est efficaciae in tumoribus frigidis, quos resoluit, maturat, & absomit ilico. Non liquefit, sed ita tenaciter semper adheret, ut auferri, nisi opere absoluto non possit.

EXPERIMENTO comprobatum est, qualescunque defluxiones reprimere, linteo exceptam, & ad utramque aurem, aut eam, ad quam sit defluxio, adpositam. Temporibus a thibita cerati modo, defluxum in oculos, aliasque faciei partes detinet. Dolorem dentium sedat, dentibus, etiam corruptis, indita: atque si hac dens corruptus vstuletur, prohibet ne corruptio longius serpat. Pectori & humeris ut emplastrum imposita, dolores eorum finit.

Emplastrum
Stomachicū.

Ex ea, Styracis tertia parte, & Ambari momento, fit emplastrū stomacho lōgè utilissimū: siquidē illū roborat, appetitū ciet, concoctionem iuuat, & flatus discutit. Eodē modo cerebro imposita, eū roborat, & dolores aufert. Magna est efficacia, in doloribus coxendicis, & omni articulorum morbo, praesertim si ab humorib⁹ frigidis aut mixtis proveniat: quoniā praeter resoluendi facultatē, etiā ad strictionis particeps est, quae de causa mirū in modum partes roborat.

SOLA iuncturarum aut nervorū vulneribus imposita, ea curat: nā statim suppurat & spasmum prohibet. ego tertiā partē cerae admisceo, quoniā facilius inducitur.

IN summa, adeo celebris est eius vsus, ut plebs ad qualemcumq; dolorem aliud remedium non norit, modo non sint inflammationes admodum calidae: sed & in his admodum utilis est, in morbi declinatione, ad discutiendum, qui supererat, humorem. Calida est initio tertij gradus, multa ad strictionis particeps, & sicca in secundo.

Caraña.

Caraña.

Ex Continentis parte interiore, per Carthaginem & Nomē Dei, defertur resina colore Tacamahaca, sed splēdior, liquidior, ac dēsior, lingua Indica Caraña dicta, quod nomen etiam apud Hispanos retinuit, odore Tacamahaca, sed grauiore. Pinguis est & oleaginosa, ideoq; tenax sine multa adglutinatione & colliquatione. Medicamentū novum est, quod decem annis elapsis primū huc illatum est.

Carañae fa-
cultates.

Ea utuntur Indi in tumoribus & omnis generis doloribus. Ad eosdē morbos laudatur, quos Tacamahaca curare solet, & minore tēporis spatio vires suas exerit: sic ut quos Tacamahaca nō curavit, Caraña sanat. Exēplū vidimus in eo qui ob humeri cruciatus iam multo tēpore brachiū movere non poterat, tamen si Tacamahaca vsus esset: sed postquā Caraña uti cōepit, triduo sanitati restitutus est.

MIRA est eius vis in iuncturarum doloribus: nā imposita, facile illos curat, modo nulla sit calidorū humorum influxio.

influxio. Tumores inneteratos dissolvit, defluxiones humo-
rum frigidorum aut mixtorum sistit: ad quosvis nervorum
& cerebri dolores valde utilis: Vulnera q̃ recētia, nervorum
presertim & iuncturarū, nullo alio admixto medicamento
sanat. Defluxiones in oculos & alias partes reprimat, pone
aures atq. temporibus imposita. Excedit secundum caloris
gradum. Colligitur vti superiores, vulneratis arboribus.

SED ex eadem Carthagine novi regni provinciā, affa-
ta ad nos est Caraña quaedam purior, & Crystalli modo Caraña pu-
limpida, superiore multo praestantior, utilior, & odoratior. ^{tior.}

Oleum Cicinum.

GELISCO, nova Hispania provincia, oleum seu li-
quor quidam adfertur, cui, oleum ficus infernalis, Hispani <sup>Oleum ficus
infernalis.</sup>
nomen indiderunt, eo quod ex arbore cum fructu, tum foliis
simili Ricino, sed in maiorem altitudinem, ob soli vberta-
tem, excrecente, elicitur.

EADEM verò ratione hoc oleum Indi eliciunt, quam <sup>Oleum eli-
ciendorum
ratio.</sup>
docuit Diosc. lib. 1. cap. 30. hoc est, contuso semine, deinde
in aqua cocto, postremum oleo innatante cochlearibus ex-
cepto. Hac eliciendorum oleorum ratio è seminibus & fru-
ctibus, Indis admodum familiaris est, quippe qui nullam
expressionem norint: sed etiam hoc oleum isto modo quā
expressione facilius elicitur.

MAGNIS viribus pollet istud oleū, veluti experien- <sup>Olei Cicini
facultates.</sup>
tia, & multo eius usu comprobatum est, cum in India, tum
in his regionibus. Omnes morbos ab humoribus frigidis pro-
venientes sanat, omnes tumores dissolvit, flatuq̃ discutit,
presertim vētris, eamq̃ ob causam non modò in Anasarca
utile, sed in omnibus hydropisis generibus, si, vētre illo inun-
cto, aliquot guttae vino aut alio liquore commodo exceptae
sorbeantur, etenim aquas euacuat, quod etiam minore noxa
facit, clysteribus iniectum. Ventriculum frigidis humoribus
& flatibus liberat: & coli doloribus utile, si partes affectae eo
inungatur, & aliquot guttule sumantur. Efficacius subue-
nit

nit Ilei doloribus, vt experientia didicimus. Articulorum morbis, à causa non admodum calida natis, auxiliatur, humorem euacuando, si aliquot huius olei gutta pingui iure gallinae dissoluta sumantur. Contractos artus, si eo inungantur, curat, nervos molliter distendendo. Stomachum, vterum, & lienem obstructionibus liberat inunctione. Alium puerorum emollit, illito toto ventre, atque vètris animalia pellit, maximè si eius vna aut altera gutta è lacte aut iure pingui propinentur. Ad psoras & vlcera capitis manantia valet: confert auriũ doloribus, & surditati; omnibus præterea cutis vitiis, præsertim faciei; varosq; mulieribus plerumque infestos illitu expurgat.

CALIDVM est initio tertij gradus, humidum secundo.

RICINVS AMERICVS.

Hoc Ricini genus ego vidi, quod ante aliquot annos ex America adferri cepit, vulgari paulo maius, cuius operimentum seu siliqua illa triangula quæ semina continet, tuberculis asperis non est obrita, vt in vulgari; sed læuis & cinerei coloris. Ipsum granum siue semen vulgari simile,

simile, nigrum tamen & non maculosum ut illud, mirifica (ut aiunt) purgandi facultate præditum: nam etiam si dimidia tantum unius grani pars sumatur, valenter superne & inferne purgare referebat qui mihi dabat & Curcas istic ab incolis vocati.

Et quandoquidem in ricini mentionem incidimus, videre memini, dum Hispanias peragrarem, circa Malacam, & Calpen ad fretum Herculeum, aliisque maritimis Bæticæ locis, Ricini plantas crassitudine humana, altitudine verò trium hominum, multis prægrandibus ramis brachylatas instar aliarum arborum: hi rami (multis enim annis durat arbor) tertio aut quarto quoque anno putari solent. Exactissime sanè conueniebāt Dioscor. descriptioni. Refert etiam Bellonius lib. 1. obseruat. cap. 18. magnos in Creta insula Ricini arbores se obseruasse. An verò his similis sit ea arbor quæ Curcas Americorum profert, planè ignoro, cum qui inde fructum attolisset, arboris formam describere non posset, & siccum, qualem hic exhibeo, dumtaxat viderim.

Bitumen.

IN Cuba inueniuntur fontes iuxta littus maris, Bitumen nigrum picis instar emittentes, grauis odoris, quo Indi in morbis frigidis vtuntur. Hispanis seruit picandis nauibus, quia pici naualis similis est, sed seuo admixto, ut melius induci possit. Veterum Naphtham esse puto, cuius duos fontes Babylone inueniri Posidonius refert, albæ & nigræ.

NOS hoc Bitumine vtimur in vteri morbis, quòd eum suffocatione liberet, Naribus admotum, aut vuluæ inditum.

CALIDVM est in secundo gradu, & humidum in primo.

Ambarum.

NVNC mittit nobis Florida noui orbis prouincia Ambar quod vocant Grileum, idq; in littus electum inuenitur à Canaueral ad promontorium vsque D. Helena.

VARIA est circa eius originē opinio: sed verissimum est, Bituminis genus esse ex fontibus in alto mari manans, quod aëri expositum, illico densatur, ut solent pleraq; quæ sub marinis aquis tenella & mollia sunt, at aqua exempta, durantur, ut Corallium, Succinum.

SOLVS Simeon Sethi & Aëtius inter Græcos eius meminerunt, è quibus prior, Bituminis modo è fontibus suis manare asserit, pessimumque id esse quod à piscibus deuoretur.

Ambar non
est sperma
Balene.

INDE conuelliur eorum opinio, qui Balenarum sperma esse asserunt, ex eo decepti, quòd interdum in Balenarum ventriculis inueniatur, quæ illud aquis innatans nonnunquam deuorant, alimentum esse existimantes.

VERVM est, meo tēpore Balenā circa Canarias, quas fortunatas insulas putant, captā, in qua inuenta sunt plus quàm quatuor Ambari arrova [ponderis apud Hispanos genus quod 25. libras pendet] siue centena libræ: postea tamen infinitas Balenas cum suis catulis interfecerunt, sed nihil Ambari in eis inuentum est.

SED & qui ex Florida adueniunt, referunt Balenas in illo mari versari: quas tamen si cū suis catulis necarint, in neutro Ambra reperisse. Illos catulos porro Americani summa dexteritate in hunc modū capere solēt. Sūpto longo & fortis fune cui innexus sit laqueus, cymbā ingreditur Americanus, & Balena cū suis catulis aduenienti obuiā progreditur: vni ex catulis vicinior factus insilit, & laqueo rostrum induit. Ilico id sentiens catulus in aliū se mergit vnā cum Americano ipsum amplexante (summi etenim natatores sunt Americani, diuq. in aqua persistere queunt) Balena autem catulo respirare volenti, summū æquor repetere necesse est: interea Americanus per eius nares, siue meatus illos quibus respirat, cuneū vel paxillū acuminatū pugno adigit, vt minimè excuti possit: deinde laxato fune suā cymbā conscendens illum subsequitur, donec obstructis meatibus respirare nequiens, suffocetur, & in terrā euiciatur. Iucunda sanè, at non minus formidolosa est ista venatio: sed adeò industrij & aules sunt isti Americani, vt etiam Caymanem (Lacerti siue Crocodili genus est binos, & triginta pedes longum) ferocissimum omnium, quæ in mari versantur, beluarum, vnus Americanus occidere queat.

NON desunt qui Ambar ex fructu quodam ad maris littus nascente fieri dicant, qui Aprili & Maio mensibus maturescit, & odoratus est, quem decidentem vorant Balenæ;

lena; quasi fructus in alimentum cedens, aliud quàm sanguinem & carnem generare possit.

OPTIMI delectus est, vt nonnihil ad rubedinem tendat, album non aequè bonum, nigrum deterrimum. Ambari delectus.

EXCALFACIT, resoluit, roborat, quocumque tandem modo applicetur: nam calidi est temperamenti & sicci, cū pinguedine quadā, qua emolliendi facultate prædita est.

VARIÆ sunt Ambari facultates: nam cum oleo florum mali Arantiij siue Assyrii in calente mortario permixtum, & vnguenti modo capiti illitum, illius dolorem leuat, cerebrum roborat & nervos, & frigidos qui infarcti sunt humores resoluit: ad eadem efficax, emplastri modo cum Alypta muscata assiduè gestatum. Ambari facultates.

EIVS solius, aut cū moscho & ligno aloës permixti, olfactu cerebrum roboratur, memoria augetur, spiritus vigor & cordis vires reficiuntur: ideoq; in pestis contagio illius odor adprimè utilis est; nec minùs his qui frigidis defluxionibus vexantur, conuenit, si capitis tegmina, atque etiam cubiculum vbi dormiunt, per hiemem eo suffiantur.

MAXIME prodest senibus, quòd illorū spiritus vegetet, cor & cerebrū roboret, & crassos lentosq; humores, quibus plurimū abundat, extenuet, siue cibus indatur, siue vestes suffiatur, siue cerebro cordisq; regioni applicetur, siue vino, quo sibi faciem & manus abluunt, permisceatur.

SCOBİ magnetis, galbanoq; miscetur; & emplastri modo mulierū vmbilico impositū, vterū suo loco retinet, & reliquos eius morbos profligat: eius autem assiduus odoratus prodest vteri procidentis; suffocationibus verò, in Liquidambar dissolutum, & xylo exceptum, vteriq; ori inditum.

STERILITATI à frigidis humoribus orta, hac cōpositione mederi soleo, quæ recipit Ambari partes duas, rasuræ eboris tenuissimè tritæ vnā, pulueris ligni aloës partem dimidiam, cum algaliā momēto: sunt catapotia, quorum tria pendentia drachmā vnā singulis triduis dabun- Catapotia pro sterilibus.

tur, & emplastrum vmbilico, pessum vteri colo imponetur, purgatis tamen prius vti decet.

Emplastrum
ex ambaro.

Catapotia
aliã.

Ex eo, alypta moschata, & styrace fit emplastrum scuti forma, quod stomacho adpositum, ipsum doloribus liberat & excalfacit. Ex eadem massa facta pilula, & manè sumpta, flatus discutiunt, concoctionem iuuant, & appetentiam excitant: idem præstat ex vino odorifero manè sumpta hæc massa.

TRITVM ambar & cera lutea exceptũ, cordis regioni vtilissimè imponitur, ad sedandos dolores à flatibus aut alia quauis causa (modò calida non sit) prouenientes.

EADEM ratione qua senibus, melancholia laborantibus etiam conuenit, & paralyticis si eo aut eius mixtura suffiantur, aut cerebrum, totaque spina eo inungantur: etenim Ambar præ cæteris medicamentis nervos & cerebrum roborat. Quinetiam epilepticis fumus illius, naribus exceptus, conuenit, siquidem illos excitat, & si assidue id adorentur, non tam facile, neque tam vehementer eo morbo corripuntur.

Ambar inebriat.

ILLVD admiratione dignũ, quod Simeon Sethi scribit: Si quis Ambar odoretur antequam vinum bibat, eum veluti ebriũ ferri; si verò iniiciatur vino, maximè inebriare.

Liquid-ambar & eius oleum.

RESINA quam Liquid-ambar, & oleosum quiddam, quod oleum de Liquid-ambar, vocamus, ad nos ex Hispania noua adferuntur, vtrumq; odoratissimum, præsertim oleum, quod delicatioris & suauioris est odoris.

Liquid-ambar.

Ocoçol.

EST verò Liquid-ambar resina effluens incisis arboribus vastæ magnitudinis, pulchris & ramosis, cuius folia bederaceis similia sunt, Ocoçol Indi vocant, cortice crasso, cinereo, qui incisus aut vulneratus crassum Liquid-ambar eiaculatur, cui cortex comminutus, odoris causa admiscetur, ut scilicet suauius & diutius spiret in suffitiis.

VEI nascuntur eiusmodi arbores, fragrantissimus est æris

aëris odor, adeò vt Hispani primùm eò appellentes, istic aromata nasci, atque adeò eas aromatiferas esse arbores existimarent.

TANTA quantitate in Hispaniam infertur Liquidambar, vt mercium vicē suppleat, viribus & doliis eo impletis: eo etenim hîc vimur in suffitibus, odoramentis, pastillis, Styracis liquida loco, cuius odor proximè ad hunc accedit: adeò autem validus est, vt celari, etiam suffitibus non additum, non possit, & totas ades, si eius sit copia, atque adeò plateas suo odore impleat.

PLVRIMVS in medicina illius vsus: nam calfacit, Liquidambar facultates. roborat, resoluit, & anodinū est. Cerebrum, per se illitum, aut aliis aromatibus admixtum, roborat, & doloribus liberat, omnigenosq; dolores à causa frigida, emplastri modò impositum, mitigat. Ventriculo adprimè vtile, stomachici instar adhibitum: etenim ipsum roborat, concoctionem iuuat, digerit, concoquit, & appetentiam excitat.

CVM Styracis, Ambari, & Moschi momēto mixtum emplastri consistētia, & scuti forma super alutam extensum, omnibus prædictis morbis maximè prodest, eiusq; emplastri ob insignes facultates in hac vrbe laus est. Calidum in fine secundi gradus, humidum in primo.

EX eo recēns collecto, & istic reposito, vbi per se tenuior eius substantia stillare possit, oleum quod de Liquidambar nuncupant, elicitur, multo perfectissimum, illoq; longè Oleum de Liquidambar. suauius. Sunt qui expressione etiam eliciant, vt maiorem quantitatem colligant: nam chirothecis imbuendis plurimum absumitur.

V T I L E est medicamentum ad plerosque morbos frigidos; nam calfacit, resoluit, & omnem tumorem emollit: Eius facultates. itaque vteri tumoribus, & obstructionibus prodest, mensēsq; prouocat: Calidum ferè tercio gradu.

SCIENDVM tamen est, plerosq; liquidam istam

styracem ex India inferre non perinde bonam, quoniam è ramis eius arboris comminutis & coctis pinguedinem in- natantem colligunt, venduntq; pro legitimo.

EIVS arboris pampini & summitates in fasciculos collecti, vestibus & stragulis ab Indis inferuntur, odoris gra- tia, in eumq; vsum Hispanis etiam vendunt.

Balsamum.

Balsamum.

LAUDATISSIMVS ille liquor, qui, ob excellentes & mirabiles effectus, Balsamum, ad veri Balsami (quod in Aegypto nascebatur) imitationem, nuncupatur, in Hi- spania nova elicitur ex arbore Punica malo maiore, cuius folia, vrtice similia, serrata & tenuia sunt, Indi Xilo [Go- mora Zilo] vocant.

Balsami ex-
trahendi du-
plex ratio.
Prior.
Alicra.

FIT autem duobus modis. Vno, multis incisuris vulnera- to arboris cortice, qui tenuis est, è quibus liquor emanat, te- nax, subalbidus, excellētissimus & perfectissimus, sed aded pauca quantitate, vt ad nos non inferatur. Altero, Indis ad- modum familiari, in eliciendis succis ex quavis arbore. Ramos atque etiam truncos arboris assulatim & minutim conci- sos, in lebetem amplissimum iniiciunt, multa desuper ad- fusa aqua: bulliunt omnia & feruent quantum satis esse pu- tant: igne sublato, frigesce- re sinunt, & conchyliis oleum su- pernatans colligunt. Id verò est, quod in has regiones inue- bitur, & quo vulgo vtimur, colore ex nigro rubente, odoris suauissimi. Vasculis argenteis, vitreis, stanneis, aut fictilibus vitratis asseruatur, aliam omnem materiem penetrans.

IN medicina huius vsus receptus est, nō nuperrimè, sed statim eo ferè tempore quo Hispania noua nobis patefacta est: nam cum Hispani Indos sua vulnera hoc succo gluti- nare animaduertirent, illos statim imitari cœperunt.

Balsami
æstimatio.

CVM primùm in Hispaniam illatum est, ob eius insi- gnes facultates magna fuit, vt decet, æstimatio: illius vn- cia nunc viginti, nunc decem ducatis æstimabatur; at nunc temporis, eius libra non pluris quàm tribus aut quatuor ducatis

ducatis aestimari solet. Romam primum delati vncia centum ducatis venit: postea, tanta quantitate illata, vilescere cepit, & etiam gratis quodammodo dari, ut solet in rerum abundantia siue raritate plerumque contingere. Nam cum magno veniret, omnes eius virtutes admirabantur atque requirebant: postquam verò imminutum est pretium, non aestimatur, cum tamen idem Balsamum sit quod fuit cum centum ducatis vncia venderetur.

Et sanè, licet nihil aliud nobis intulissent India, quam hoc mirabile Balsamum, Hispanorum tamen labor in illis inuestigandis non inutilis existimandus est: etenim iam multis annis periit id Balsamum quod in Aegypto nasci solebat, nec usquam gentium amplius inuenitur: idcirco nobis Deus opt. max. illius loco Balsamum nouæ Hispaniæ dedit, quod meo iudicio inferius non est Aegyptiaco, si mirabiles eius effectus & utilitates consideremus.

TRIFARIAM verò in medicum usum recipitur: Balsami triplex usus. Nam aut interius assumitur, aut exterius inducitur, aut medicamentis chirurgicis admiscetur.

INTVS assumptum manè ieiuno vetriculo, asthmaticis vtile est, & vesicæ doloribus: menses etiam ciet, ut & Interius assumptum. pesti modo subditum. Eius quatuor aut quinque guttule vino aut aqua rosacea in cochleari exceptæ, & diluculo sensim in guttur instillatæ, sic ut linguam non contingant (nam Balsami sapor diutius in ore hæres forsitam nauseam etiam moueret, nonnullis sanè cibi appetentiâ deiecit) veteres stomachi dolores finiunt, ipsum roborant, coloremq; cōmendant & anhelitum. Iocinori prodest, obstructions aperit, atque iuuentam conseruat. Magnæ existimationis vir mihi probè notus, ab eius usu nullos dolores sensit, & tamen si senex, tam validus est, ut iuuenis videatur. Phibicos leuat, & steriliū vterum expurgat, pesti modo adhibitum.

FORIS, calidum cum plumula illitum, omnes cruciatus ex humoribus frigidis proueniētes tollit, præsertim si Foris additum.

lintheum Balsamo delibutum adponatur. Tumores cedemates discutit & absumit: quamlibet corporis partem roborat. Capiti illitum, cerebrum reficit & fouet; omnemque humorem noxiū absumendo, dolores tollit. Paralyticis succurrit, cerebro, ceruice, spina, & ea parte quæ paralyti tentata est, inunctis: eadem ratione ad omnes neruorum morbos & contractiones utile est. Stomacho illitum, eum roborat, concoctionem iuuat, & flatibus obstructionibusque liberat, sicuti & lienem, quem etiam emollit. Nephritidem, nec non vetriculi dolores à causa frigida aut flatibus ortos, calidum loco dolenti impositum sedat: idem præstat panis calido inditum, sicque adpositum. Urinam ciēt & expellit illitum. Summè laudatur in articulorum doloribus, præsertim coxendicum, quod omnem duritiem & tumorem residuum discutiat.

Cheirurgicis
medicamen-
tis inditum.

CHEIRURGICIS remediis inditum, valde utile est: & quia molestum esset omnia enumerare, eius iudicio relinquo, qui illo utetur, ut id scilicet aliis medicamentis commisceat, quæ ad rem utilia esse iudicabit. Vulgare sanè admodum est eo in recentibus vulneribus uti; nam statim illa sine suppuratione glutinat, quinetiam in iis utile, ubi contusio adglutinationem impedit; quod statim digerat, & reliqua præstet quæ ad vulneris usque glutinationem necessaria sunt, ut non abs re Pauperum cheirurgia censi possit: eaque de causa pauca sunt in hac vrbe ades, in quibus non seruetur Balsamum. Neruorum, iuncturarumque vulnera præ reliquis medicamentis ad cicatricem perducit, contractionemque prohibet. Capitis vulnera curat, modo cranium illæsum sit: sic etiam omnia recentia vulnera in quamlibet corporis parte, modo sint simplicia. Antiqua vulnera, per se, aut cum alio vnguento impositum, emundat, & ad cicatricem perducit. In diuturnis febribus, spina eo calente inuncta dimidia hora ante paroxysmum, & illico quinque aut sex guttis illius in vino sumptis modo prædicto, horro-

res discutiuntur, si ter aut quater id remedium repetatur.

GUSTV est acuto, & aliquantulum amaro: vnde colligere licet, adstrictionis particeps esse, calidū & siccum in secundo gradu.

N V N C ex noui orbis continente magna quantitate inferri cœpit Balsamum incisus arboribus extractum, iis similibus quæ in noua Hispania nascuntur, vbi Balsamum decoctione colligitur. Sunt autem eæ arbores vastæ magnitudinis, & ad radicem vsque ramosæ, duplici septæ cortice, altero crasso Suberini modo, altero tenui, interno, materiem arboris amplectente. Ex eo quod inter vtrumque corticem est spacio, incisione Balsamum educitur, alba limpidissimaq; lacryma suauissimi odoris, qui insignes facultates statim prodit. Et certum est illius guttulam potio- rem esse, alterius quod decoctione extrahitur arro- ua, hoc est, 25. libris, tametsi miraculosos eius viderimus effectus.

Balsamum purius.

Balsami arboris historia.

H V I V S fructus (qui penes me est) exiguus pro arboris magnitudine: etenim ciceris aut pisi grano maior non est, amari gustus aliquantulum, inclusus extrema siliqua angusta, digitum longa, alba, & simplicis regalis Hispanici tenuitate. Eo fructu sese suffiunt Indi, ad capitis dolores & defluxiones.

Balsami fructus

Resina abiegna.

I B I D E M etiam colligitur liquor siue resina, quam abiegnam vocant, ex arboribus feris (quæ neque Pinus, neque cupressi dici possunt) Pino altioribus & Cupressi modo rectis. In harum arborum cacumine vesiculæ quedam enascuntur magnæ, & parvæ, quibus contractis guttati- m stillat liquor admirandus, quem Indi diligenter conchis excipiunt, sed tanto labore & molestia, vt multi viri exiguam admodum quantitatem singulis diebus cogant.

Resina Balsami facultatibus prædita.

E I V S vsus est in omnibus ad quæ Balsamū conuenit: siquidem vulnera optimè curat, dolores ex materia frigida

& flatulenta progenitos mitigat. Utilis item est stomachi vitio ab humore frigido aut flatibus, sumpta ex modico vino albo, ut in Balsamo edocuimus.

Resina Carthaginensis.

Resina Carthaginensis, & eius facultates.

NUNC etiam nobis mittit Carthago noui orbis provincia resinam quandam purissimam & odoratissimam, abiegna aut Terebinthina Veneta multo praestantior, eisdem facultatibus seu maioribus praeditam, quam sit selectissima Terebinthina. Experientia docuit, vtiliter iniici nervorum, articulorum, pedumque, vulneribus, & antiquis ulceribus: magno etiam commendo, ea elota & preparata matronae sibi faciem oblinunt.

Tabaco.

PLANTA Tabaco antiquitus in usu fuit Indis, Hispania praesertim nouae accolis, ad vulnera curanda. Paucos ante annos in Hispanias delata, magis ad ornandos hortos, quam ob eius facultates: nunc vero multo celebrior est ob facultates, quam propter elegantiam.

Picielt.

Tabaco.

NOMEN legitimum apud Indos est Picielt: nam Tabaco nomen ab Hispania illi inditum, ab insula quadam eius nominis, vbi frequentissima nascitur.

Tabaco historia.

MAGNA altitudine assurgit, & interdum malum Assyriam, quam Limonē vocāt, aequat, caule recto multis praegrandibus ramis brachiato: folio mali Assyria ferē, sed ampliore, veluti Oxylapathi, colore viridi dilutiore, & aliquantulum hirsuto, uti tota plāta est. Florem fert in summis ramis Campanulae modo, candidū, medio purpurascētē, quo decidente succedunt veluti capitula papaueris nigri, quibus continetur semen valde exiguum, colore ex cinereo nigricante. Radix crassa est & mulisida, & lignosa, intus crocea & amara, quae facile cortice suo delibratur: aliqua tamen facultate praeditam esse non intelleximus.

Tabaco naturales.

NASCITUR plerisque Indiae locis, humidis praesertim & vmbrosis, & ex cultu leni, solo. Seritur omni tempore:

pore: cū verò prodiit, à frigore præservanda est, & secundū parietes plantanda ad eorum ornatum: siquidem toto anno viret, Citriorum modo.

FOLIORVM duntaxat est vsus (tamen si eorū defectu quidam semine utantur) eaq; ut asseruari possint, filo traiecta in vmbra suspenduntur & siccantur; deinde aut integris, aut in pulverem tritis, utuntur.

CALIDA & sicca est in secundo gradu: itaque calfacit, resoluit, mundificat & aliquantulum adstringit, ut ex sequentibus facultatibus iudicare licebit.

FOLIA huius plantæ calefacta & imposita, præsens in Cephalæa & Hemicrania sunt remedium, si morbus ex causa frigida aut flatibus ortus sit; sæpius verò sunt repetenda, donec morbus tollatur: sunt qui caput oleo florum malæ aranti prius inungant. Idem remedium rigidis cervicibus siue Tetano utile est, & in totius corporis doloribus ab eadem causa ortis.

Tabaco facultates var.
tiaz.

DOLORES dentium à causa frigida non modò finit, dente prius deterso aliquo linteo eius succo delibuto, & folio in pilulam convoluta, denti q; induto, sed etiam, ne corruptio serpat, prohibet.

PECTORIS vitiiis, tussi veteri, asthmatis, & similibus ex frigido humore ortis morbis, foliorū decoctum ex aqua, & eclegma ex eius decocto, utilia sunt. Serapiū è saccharo & foliorum decocto paratum, paucāq; quantitate sumptū, putres humores pectoris eūcit. Asthmaticis interdum, eorum fumus ore exceptus opitulatur: sed necessarias evacuationes præcedere opus est, si mora ferri possit.

Serapium ex
Tabaco.

SUB cineribus calefacta folia, & sordida, non excussis cineribus, calidāq; sæpius imposita, ventriculo perfrictionibus & flatibus laboranti auxilio sunt. Viridia folia alij manibus oleo inunctis confringunt, & sic imponunt. Vētriculī & Lienis obstructionib; atq; scirrhis folia pauxillo aceto intrita, diūq; illita & adfricta, utilia sunt; sed his deinde folia calefa-

calefacta, aut lineus pannus succo foliorum calente intinctus, singulis diebus superimponenda. Foliorum defectu, pulvis communi vnguento obstructions aperiente excipitur, & pars obstructa, aut tumore affecta, diu nungitur.

Cruditatibus ventriculi.

INDICÆ mulieres valde commendat in puerorum, & etiam grandiorum stomachi cruditatibus: nam ventre inferiore prius inuncto oleo lucernarum, & foliis sub cineribus calefactis, altero vetriculi regioni, altero tergori qua vetriculi spectat. positis, eas concoquunt, & aluum emolliunt, si quoties opus erit, renouentur. Latas & teretes vetricis tinea expelli foliorum succus cum saccharo coctus, & depuratus, pauca quantitate sumptus: umbilico tamen etiam imponendum folium tritum, & aluus deinde clystere eluendus.

Nephritidi.

NEPHRITICIS & flatulentis doloribus folia sub cineribus, ut antea, calefacta, & quam calide fieri potest adposita, magnam adferunt leuamen, idem remedium, quoties opus erit, repetendo. Comode etiam clysteribus inuicentur, atque etiam fomentationibus, & emplastris admiscebuntur.

Vteri suffocationi.

IN suffocationibus vteri, folia probe calefacta, & umbilico, vteri que regioni imposita, presens adferunt remedium: quod si (ut fit interdum) animi deliquium subsequatur, fumus illorum naribus obiciatur, ilico liberabitur: quod remedium Indicis mulieribus adeo vulgare est, ut ea de causa Tabaci folia diligenter adseruet & magnifaciat. Sunt vero qui odorata umbilico prius admouent, deinde folium superimponunt. Maximè autem conferunt aut Tacamahaca, aut oleum de Liquidambar, aut Balsamum, aut Caraña, aut ex his omnibus emplastrum constans, & in umbilico assidue gestatum.

Articulorum dolori.

ARTICULORVM doloribus (modo humores frigidi sint, vel saltem non nimium calidi) efficacissimè folia calida adhibentur, aut eorum succo calente pannus lineus intinctus: etenim humores resoluunt & digerunt, ideoque etiam tumoribus œdematodis, foliorum succo calido prius elotis, utilissimè imponuntur.

PERNIONES sanare, si ter aut quater huius plantae foliis fricentur, deinde pedes & manus aqua calida cum sale abluantur, experientia docuit. Pernionib.

VENENIS, & toxico perniciosissimo, quo Cannibales suas sagittas illinunt, resistere, paucis abhinc annis experti sunt nonnulli: nam antè, sublimatum vulneribus inspergere solebant. Toxicum autem vires infringere hac ratione sciuerunt Hispani. Tabaco alexipharmacum est.

CONTIGIT ut quidam Cannibales in suis cymbis ad D. Ioannem de portu diuite nauigarent, Indorum, atque etiam Hispanorum (si quos reperissent) telis suis venenatis conficiendorum causa. Eò appellentes, Indos & nonnullos Hispanos conficiunt, plerosque autem vulnerant: cum verò sublimato carerent, à quodam Indo edocti sunt, ut Tabaci succum expressum suis vulneribus imponderent, & ipsa deinde folia trita: sedati sunt ilico dolores Dei beneficio, & ea symptomata quæ huiusmodi venena subsequi solent, venenum superatum, vulnera deinde curata. Ex eo, folium huius plantæ aduersus venena uti ceptum est. Rex ipse Catholicus, eius vires experiri volens, cani vulnus infligi iussit in gutture, & toxico, quo venatores utuntur, illini, & paulo post foliorum Tabaci succum satis copiosè instillari, & ipsa folia trita supra vulnus ligari: liberatus est canis non sine omnium admiratione. Occasio experiendi Tabaci aduersus venena.

EODEM modo venenatis pestiferisque carbunculis imposita crustas inducunt, deinde curationem adferunt: & ad ictus morsusque virulentorum animalium praesens sunt remedium. Carbunculis.

RECENTIBUS vulueribus imposita, ilico sanguinem sistunt, eaque glutinant: quod si maiusculi sint, vino prius eluentur, & labiis vulnorum coniunctis, succus foliorum inspergetur, & ipsa folia trita supra vulnus alligabuntur: postmodum reliquisque subsequentibus diebus idem ordo seruabitur, victusque ratio necessaria. Recentibus vulnibus.

Gangranis.

VETERA vlcera, Gangranáſque ſuccus inſtillatus, & folia trita impoſita detergēt, curant, & ad cicatricem perducunt, purgato videlicet prius corpore ex medici conſilio, & miſſione etiam ſanguinis, ſi neceſſaria ſit, facta: deinde obſervata, quæ conuenit, victus ratione.

Animalium
vulceribus.

PORRO non modò in hominibus eiufmodi vlcera curare, ſed etiam in animalibus ipſa experientia docuit: nam per vniuerſam Indiam frequentia vlcera vaccas, boues, & alia animalia infeſtāt, quæ facile ob regionis humiditatem extremam putreſcunt & vermibus ſcatent: quibus ſolebāt inſpergere ſublimatum, melioribus remediis deſtituti: ſed cum magno iſtic veneat, plerumq. quod vlceribus inſpergebatur, pluris conſtat, quàm animal curandum eſtimari potuiſſet: Itaque Tabaci facultates in hominibus experti, illius etiā vſum ad putrida, fœtida, vermibusq. ſcatentia animalium vlcera tranſtulerunt, atque adeò compererunt, ſuccum eius inſtillatum non modò vermes necare, ſed etiam vlcera mundare, deinde ad cicatricem perducere: prodeſt etiam iumentorum exulcerationibus, ideòq. Indi Tabaci puluerem ſemper circumferunt.

Polypo.

QVENDAM noui nariū vlcere laborantē, è quo ſanies manabat, non ſine contagij ſuſpicionē: meo conſilio inſtillauit foliorū Tabaci ſuccum: à ſecūda inſtillatione multi vermes exciderūt, deinde pauciores, & poſt aliquot dies ſanatus eſt vlcus; ſed quæ eroſa erāt, non reſtituta. Illius etiam folius impetigines, & capitis ſcabies vtiliter confricantur.

Tabaci fumus
Indis frequens.

HÆC eſt celebrata illa Indicis ſacerdotibus plāta, quæ vti ſolebant ad reſponſa danda. Etenim apud Indos moris erat, Sacerdotes de bellorum euentu, alijsq. magni momēti negotiis conſulere. Conſultus ſacerdos, iſtius plāte folia ſicca vrebāt, & eorum fumum tubulo ſeu cannula quadam in os excipiebat, deinde quaſi in exſtaſin quandam raptus, cadebat, omni motu priuatus; ſicq. permanebat aliquamdiu. Diſcuſſa eius fumi facultate, ad ſe redibat, referebatq. nego-

negotium cum damone contulisse, & responsa dabat ambigua, ut, utcumque euentus succederent, illis facile persuaderet, sic se prædixisse: eoq; modo barbaros illos homines miserè decipiebant.

CÆTERVM vulgus etiam Indorum eum fumum per os & nares recipit animi gratia, cum insomnia videre interdum, & extra se quasi rapi cupit, tum etiam de suorum negotiorum euentu, ex insomniis quæ apparuerint pronuntiaturum. Nam ut impostor est diabolus, herbarumq; facultates nouit, illos huius vires edocuit, quo, apparentibus eiusdem insomniis, miseris hominibus imponat.

AT non est recens, plantas quasdam inueniri, quæ manducata, aut intrò assumpta, vanas species & imagines obuersari faciant. Siquidem Diosc. cap. de Solano *manico*, seu furioso, eius radicem drachmæ pōdere ex vino potam, facere species vanas imaginesq; non iniucundas obuersari scribit, sed duplicatum eius modum ad tres vsque dies, mentis alienationem asferre, quadruplicatum interire. Anisum si quis dormiturus edat, somnia excitari incunda & suaui: contrà Raphani esu, grauiæ & turbulenta: & sic de plerisque aliis. Solanum furiosum.
Anisum.
Raphanus.

GARÇIAS ab Orta refert Bangue planta succum *Bangue*. aliis admixtum, mentis alienationem facere, insomnia excitare, & omni solitudine liberare, veluti etiam Opium, *Opium*. quod Orientalibus Indis admodum familiare est: de quo multa apud Garçiam.

SIC & nostri Indi, oneribus ferendis aut aliis laboribus defatigati, Tabaci fumū hauriunt, & ilico, quasi mente alienati, corruūt: excitati verò, refocillatos eo somno, & vires recuperatas sentiunt. Eorum exemplū secuti Aetbio-
pes pro mancipiis eò deducti, nimis frequenter eum hauriunt; quo fit, ut eorum domini egregiè eos castigent, & illorū Tabaco exurant, quo ansam auferant saepius illo utendi: clam tamen, uti non desinunt.

Pilulae famē
frumque se-
dantes.

V S V S est etiam Tabaci apud Indos, famis sitisq; se-
danda gratia hoc modo. Conchyliis quadam cochlearū flu-
uiatiliū vrunt, deinde atterunt calcis modo; huius & fo-
liorum Tabaci aquas partes sumūt, manduntq; donec ex
vtrisque massa quadam fiat, quam in pilulas pīso maiores
confingunt, atque in vmbra siccata in vsum reponūt. Fa-
cturi iter per deserta, vbi neque cibum, neque potum in-
uenturos se putant, harum pilularū secum delatarū vnam
inter labrum inferius & dentes reponentes, eius liquorem
assiduē sorbent, qua absumpta, aliam reponunt, atq; item
aliam, donec peregrinationem triduanam interdum, aut
quatrīduanam, absoluant: istaq; ratione toto illo tempore
neque famem sibi molestam esse, neque sitim asserunt: cu-
ius causam esse puto, quod sorbentes assiduē pilulas illas,
etiam humores pituitosos ē cerebro eliciunt, qui deglutiti &
in ventriculum demissi, naturalē eius calorem humectāt,
sed ab eo tandem absumuntur, aliorum ciborum defectu:
vt in multis animalibus obseruare licet, quae tota hieme in
suis latibulis se continent sine alicuius alimenti copia, quia
calor naturalis occupatus est in pinguedine absumenda,
quam aestatis tempore collegerunt.

HÆC sunt quæ de celeberrima hac planta Tabaco,
eiusq; facultatibus colligere potui.

Petum.
Nicotiana.
Herba Re-
gina.
Herba san-
cta.
Perebece-
nuc.
Petum hi-
storia.

BRASILIANIS, à quibus semen primū in Lusitaniam de-
latum, hæc planta dicitur Petum; Galli, quod D. Ioannes Nicotius, Re-
gius aliquādo in Lusitania Orator, eius semen primus ad Reginā ma-
trem detulerit, illiusque facultates docuerit, Nicotianam, & Herbam
Reginæ nominarunt, Alij, Herbam sanctam, ob insignes eius virtutes,
nuncuparunt. Ouiedus lib. Hist. xj. cap. v. in Hispaniola insula, vbi
copiosē tum tēporis nascebatur, Perebecenue vocari tradit: mihi cum
Hyoscyami nigri descriptione plurimum conuenire videtur.

E S T verò ea planta trium aut quatuor cubitorum altitudine, in-
terdum amplior, multis alis crassisque ramis concaua, folia numero-
sa, ampla, densa seu carnosā, pinguis, graui odore, feruido & acri gu-
stu. Flos extremis ramis nascitur copiosus, ex albo purpurascens, ob-
longus, & tubæ in modum cōcauus, extrema parte latus & pentago-
nus, cuius color frigoribus magis intendi solet. Huic succedunt filiquæ
Digitali ferē similes, semine plenæ ex rufo nigricante, pusillo, Papaue-
ris multo minore.

E I V : duo sunt genera. Nam vnum amplo latoque est folio, interdum cubitali longitudine, pedali que latitudine sine pediculo caulem amplectente. Id altius assurgit, & flos ordine per ramulorum longitudinem illi nascitur, dilutior aliquantulum. Alterum paulo minore est folio, Solano, quod Bellam donam vulgò vocant, simili, sed acutius longoque pediculo ramis inherens: flores huic veluti per umbellas nascuntur saturatiores aliquanto. Vtriusque radix lignosa est & multifida. Sed & horum semine deciduo, sponte in nostris hortis tertia quædam & dubia species nata, superioribus paulo humilior, cuius folia, ut in priore, caules amplectuntur, sed multo angustiora, etiã infra secundi generis foliorum amplitudinem: floribus tamẽ saturatius rubentibus, magis hoc, quàm illud æmulatur.

Petum genera duo.

F L O R E T calidioribus regionibus Iunio & Iulio, semen Septembri maturescit (vidi in Lusitania tota hieme florentem) ac hinc à mense Augusto in hiemem usque floret, & subinde semen profert, deinde primo gelu flaccescit, peritque tota; neque hieme asservari potest, nisi admodum difficulter, idque fistilibus aut capsis ligneis, in quibus sata, in fornacem aut penam illatis.

N A S C I T U R omni solo, & semel sata, semineque ad maturitatem perducens, seipsam deinde serit, nec opus habet alia satione. Si tamen serenda erit, Augusto aut Septembri id fiat, quoniam semen exiguum diutissi ne sub terra latet antequam germinet: & Martio aut Vere sata primum Augusto germinat.

Natales.

A P V D nos diligenter colitur, non tam ornatus gratia, quàm ob insignes facultates, præsertim à nobilibus quibusdã matronis rei herbarie studiosis, quæ foliis eius recetibus, aut in umbra siccatis, & stillatitio illorum liquore vitreis organis extracto, frequentè utuntur ad vlcera antiqua, putrida, maligna, gangrænas, scabiem, impetigines, lichenes, oculorum nebulas, felici cum successu; multisque miseris rusticis auxilio sunt.

Facultates.

S V N T qui folia singulis diebus manẽ à ieiuniis mandi iubent, ut podagra liberentur, quoniam multam pituitam in os attrahat, càmque in partes inferiores deducere prohibeat.

C A R O L V S Stephanus Prædij rustici Gallico sermone conscripti lib. 2. cap. 76. experientia comprobatum esse scribit, eius folia strumis utiliter illini, illiusque stillatitium liquorem asthmaticis auxilio esse. In summa Panacea quædam est ad omnis generis morbos.

A L I V D eius genus, per omnia minus, folio rotundiore, nec hirsuto pinguius, licet succulento, flore minore, & per extremum rotundo, pallecente, ante viginti annos Europæ innotuit: Dodon. Hyoscyamum luteum nuncupavit. Ad pleraque etiam conferre certum est, verum superiore longè imbecillius.

Petum tertium.

Herba Ioannis Infantis.

H I C prætermittenda non videtur ea planta qua usi sunt ij qui Hispaniam novam nobis aperuerunt, in curandis vulneribus. Cuius usum primus ostendit Indus quidam Hi-

Herba Ioannis Infantis.

Spani famulus, nomine Ioannis Infantis, à quo hæc planta denominata est.

Eius histo-
ria.

EXIGUA est planta, foliis Oxalidis, aliquantulum villosis, siue hispidis.

Facultates.

VIRIDIS præmansa aut trita, vulneribusq; imposita, sanguinem sistit, eaq; conglutinat. Nervorum aliarumq; partium vulnera digerit, & mundat, & demum ad cicatricem perducit. Iisdem viribus pollet sicca in pollem redacta, quæ ad vulnera carne explenda, viridi etiam præfertur.

Radices venenis aduersantes.

Radix vene-
nis resistens.

EX Charcis prouincia Perùana, radices quadam aduehuntur Iridis radicibus valde similes, sed minores, & ficulnei folij odore.

Contrayer-
ua.

HISPANI Indias inhabitantes Contrayerua appellant, quasi dicas alexipharmacum, quoniã earum puluis ex albo vino sumptus, aduersus omne venenum, cuiuscunque tandem sit generis, præsentissimum est remedium, (vno sublimato excepto, quod sola lactis potione exstinguitur) vomitione illud reiicere faciens, aut per sudores euacuans. Sed & amatoria pocula, eo puluere hausto, educi ferunt. Ventris etiam animalia pellit.

Tempera-
mentum.

GVSTATARADIX, aromaticũ quiddam sapit cũ acrimonia coniunctum: quare calida videtur secundo gradu.

Guayacan.

TRIA ex Occidentali India deferuntur hodie toto orbe celebratissima, quorum in Medicina facultates adeo insignes repertæ sunt, vt nunquam auditum sit, tam incurabiles morbos ullis aliis medicamentis sanatos fuisse; nempe, Lignum quod Guayacum vocant, Radix China, Sarsaparilla. De China, quæ à Lusitanis ex India Orientali adferri putatur, suo loco dicemus. Auspicabimur itaque à Guayaco, veluti primo medicamento ex Indiis delato, & omnium

omnium optimo, ut ipsa experientia & multorum annorum usu comprobatum est.

G V A Y A C A N, à nostris lignum Indicum dictum, Guayacan. abundanter nascitur in Insula S. Dominici, quæ fuit prima noui orbis ab Hispanis occupata: cuius vsus primùm hac ratione nobis innotuit.

M A G N I S doloribus morbi Gallici (quæ ab Inda mu- ^{Lues venerea.} liere contraxerat) Hispanus quidam torquebatur: eius famulus Indus, in illa prouincia Medicum agens, aquam Guayaci propinauit, quæ non solùm magnis illis cruciatibus liberauit, sed pristinae sanitati eum restituit. huius exemplo, plurimi alij Hispani, simili morbo infecti, curati sunt. Eius morbi cura Hispani statim euulgata est, ab his qui ex ea insula redierunt; hinc per totam Hispaniam, & inde per vniversum orbem, quem hac scabies occuparat. Et certè in hoc morbo curando, nullum est medicamentum eo præstantius aut certius: nam si, ut decet, procedat curatio, & suo tempore ista aqua propinetur, certissimū est huic morbo sanitatem perfectam adferri; nec recidiuam pati qui simili lue laborabat, modò in idem cænum non se prouoluat denuo. Sicq; Deo visum est, ut vnde manauit morbus, inde adferretur remedium: nam ex Occidentali India primùm huc perlata est illius morbi origo, præsertim autem ex insula S. Dominici, vbi tam familiaris est, quàm apud nos papula seu morbilli, neque eius contagium magnopere quisquā reformidat. In hunc autem modum propagatum fertur.

A N N O salutis humanæ 1439. eo bello quod Neapoli ^{Lues venerea Europæ inuadit.} gestum est à Rege Catholico aduersus Gallie Regē Carolum cognomine magno Capite, Christophorus Colonus, ex prima illa profectione, quam noui orbis conquirendi causa suscepserat, rediit: & detectis S. Dominici alijsq; insulis, inde Neapolim (vbi tum Rex Catholicus erat pace cū Gallo facta) viros & mulieres deduxit. Commeantibus vltro citroq; exercitibus, Hispani primùm cum Indicis mulieribus,

& Indicum Hispanis consuetudinem habuerūt: deinde in Italos & Germanos serpsit hoc malum, postremò etiam ad Gallos, & sic per vniuersum orbem.

Morbus Gallicus.
Morbus Neapolitanus.
Scabies Hispanica.
Serpigo Indica.
Medicorum disceptatio de origine morbi Gallici.

INITIO diuersa nomina sortitum est. Hispani, existimantes à Gallis contagiū venisse, morbum Gallicū nuncuparunt; Galli contrà, Neapoli se consecutos esse putātes, Neapolitanum vocarūt; Germani, ex Hispanorum contubernio hanc scabiem ad se manasse videntes, Scabiem Hispanicam appellarunt; alij Serpiginem Indicam, eamq̃ verissimo nomine, cū inde prima sit huius mali origo. Inter primarios tamen eius ætatis Medicos, variæ opiniones fuerunt de huius morbi causa & origine. Nonnulli ex cibis corruptis, succumq̃ melancholicum & adustum generantibus, quibus in summa rerum inopia exercitus vesci solet, quales sunt plantæ siluestres, olera, radices, caro asinina, equina, originem sumpsisse existimabant: Alij siderum Saturni & Martis coniunctionibus acceptū ferebant; eamq̃ ob causam variâ nomina indiderūt; vti Lepre, Lichenum, Mentagra, Sphaceli, Elephantiasis: & cū certam morbi qualitatem assequi non possent (nouum morbum esse ignorantes) ad prædictorum morborum à Veteribus descriptorum genus aliquod reducere conabantur.

Guayacan.

Lignum Indicum.

CATERVM vt ad institutū reuertamur, Guayacan nomen est Indicum, sed per vniuersum orbem cognitum, tamen si etiam à nonnullis Lignum Indicum nuncupetur.

Guayacan historia.

DE hoc ligno multi multa scripsere, aut Ebenum esse dicentes, aut Buxi speciem, aut aliis nominibus appellantes. Sed vt nouum arboris genus est, nec in his regionibus, aut vllis aliis toto orbe Veteribus descripto conspectum, sed in nuper inuentis solummodo; sic nobis noua erit arbor: vt vt sit, magna est, Illicis magnitudine, ramosa, matrice magna, nigricante, materie quàm Ebenum duriore: cortice crasso, gummoso, seu pingui; & cū siccum est lignum, facile

cilè decedente: foliis exiguis & duris, flore luteo, quem subsequitur fructus rotundus, solidus, semina in se continens Mespili modo. Frequens in insula sancti Dominici.

ALIVD eius genus in insula S. Ioannis de portu divi- Guayacan
genus alte-
rum,
te, huic vicina, postea reperiū est, superiori ferè simile, sed minus omnino, & propemodū sine matrice, odoratius & amarius superiore; quo relicto, huius nunc vsus est; & ob mirandos effectus Lignum sanctum nuncupatur, nec Lignum
sanctum.
abs re, quandoquidem (ipsa experientia teste) altero præstantius est: attamen utriusque facultates sunt insignes in curando morbo Gallico, atque adeò utriusque coniunctim aut separatim propinatur aqua, cum ad morbum iam dictum, tum ad alios plerosque hac ratione.

LIGNI minutim concisi, aut eius scobis vncia duode- Guayaci de-
coctum,
cim, corticis eiusdem ligni contusi vncia duæ in sex aquæ sextariis * macerantur fictili nouo aliquantulum capacio-
re, viginti quatuor horarum spatio: fictili bene obturato, lento & luculento igne coquantur, ad quatuor aquæ sexta-
riorū consumptionem. quod inde colligi poterit, si, dū priores
binos aquæ sextarios infundis, bacillo aquæ altitudinē me-
tiaris. Cocta aqua refrigeratur, colatur, & fictili nouo as-
seruatur. Statim supra idem lignum, quod decoctum fuit,
iniciantur denuo octo alij aquæ sextarij, coquanturq; ad
duorum consumptionem: coletur hæc aqua, & seorsum
adseruetur. Sumitur autem hoc modo:

INFIRMVS, purgato corpore ex medici consilio Decocti
vlus.
cubiculum deligit apricum, quò neq; frigus neq; aer pene-
trare potest. Lectum ingressus, diluculo, ~~aqua prioris calidæ~~
vncias decem sumat, & egregiè operiatur vt sudare possit
duarum horarum spatio: deinde sudore absterse, indusium
calefactum induat, atq; lintheamina mutet: quatuor dein-
de post horis, passæ illi dabuntur, & amygdalæ, panisq; bis-
coctus, neque affluenter, neque parcè; & de aqua secunda
bibet quantum satis erit, etiā interdium. Octo horis postquam

comederit, ex priore aqua calente denuo vncias decē hauriet, sudabit itē duabus horis, & à sudore, vii superius, mūdabitur: vna post sudorem hora, de iisdem passis, amygdalis, & pane biscocto canabit, & ex aqua secunda bibet.
 » Seruabitur hic ordo quindecim diebus prioribus, nisi vires nimium collabantur, quia eo casu, etiā prater supradicta, pullus gallinaceus assus concedetur. ~~Imminüs~~ robustis, qui extremam illam victus rationem ferre nequeunt, nouem dies sufficient; quibus elapsis, pullus exiguus assus similiter concedetur. Si verò eger adeò tenui est valetudine, vt prædictam istam victus rationem nullo modo ferre possit, ab initio pullus gallinaceus exiguus illi dabitur, cibi quantitatem sensim augendo. Elapsis quindecim diebus, decimo sexto purgabitur decem drachmis pulpæ cassiæ fistulæ per cribrum transmissæ, aut alio simili medicamento, & eo die tenuiorem aquam, siue secundæ decoctionis, bibet. Decimo septimo die ad priorem ordinem redibit, sumetq; manè & vespere aquam prioris decoctionis, sudabit, eademq; victus ratione vtetur, nisi quòd pulli loco dimidiam gallinam assam edere poterit, & sub finem diætæ, aliquantulum plus, eamq; victus rationē in vigesimum vsque diem producet,
 » quo tempore per cubiculum vestitus, & bene amictus, deambulare poterit. Quibus elapsis, denuo purgabitur, & per alios quadraginta dies aquam bibet, selectissimā victus rationem obseruādo in rebus non naturalibus, mulieribus abstinento, & vino, cuius loco simplicem eiusdē ligni aquam, aut, si eam fastidiet, aquam in qua anisum & sceniculum decocta sint, bibet, eritq; cana sobria, & sine carnibus.

HÆC est optima sumendæ aquæ Guayacitatio, quæ multi desperati morbi curantur: atque illa aqua non est præstantius vllum remedium ad curandam luem veneream, cuiuscumque tandem sit generis: radicatus enim eam exstirpat.

CONVENIT item hydropicis, asthmaticis, epilepticis,

cis, morbis vesicae & renum, doloribus iuncturarum, omnibus morbis ab humoribus frigidis & flatibus procedentibus, & diuturnis, quibus inutilia fuerunt ordinaria medicamenta, praesertim si morbum Gallicum subsequantur.

PLERIQUE hoc ligno varia medicamenta faciunt, Guayaci serapium. & inter illa serapium, quod sanè admodum efficax est: at meo iudicio huius ligni vsum nemo utiliore experietur, quàm superius descripta ratione, sine ullius alterius medicamenti admixtione. Dentes etiam confirmat & dealbat hac aqua, si saepius eâ colluantur. Calidum & siccum est in secundo gradu.

HISPANICVM exemplar habet, tres aqumbres, hoc est, tres mensuras, quorum singulae apud Hispanos liquidarum rerum libras tres & uncias quatuor continent: itaq. cum vna aqumbre binis sextariis veterum respondeat, eam mensuram aptius quàm per sextarios Latine exprimere non potui, quorum sex veterum congium conficiebant, siue libras x.

NON incommode huc referenda videtur arbor, cuius Theuetis lib. Singularium cap. 50. meminit, Brasiliensis Hyuourahé, id est, res rara, nuncupata. Hyuourahé.

ARBOR est procera, cortice externa parte argenteo, interna subrubro, & cum recens à ligno detrahitur, lacteum humorem resudante, gustu salis, sed ad glycyrrhizae saporem accedente: fructum fert pruno mediocri magnitudinis aequalem, auri purissimi colore, nucleum continentem exiguum, sed suavem admodum & tenellum, agrisque valde expetitur. Illud verò propè incredibile, quod ait alternis solummodo quindecim annis fructiferam esse, & eam, qui arborem demonstrabat, res aut quater dumtaxat fructum in vita edisse. Hyuourahé hystoria.

MIRA facultate praeditus est eius arboris cortex, & Guayaco non inferior putatur, ideoque à Christianis istic degentibus illius loco usurpatur. Hyuourahé cortex Guayacan vices supplet.

EIVS verò utendi ratio hæc est: Corticis minutim concisi certa quantitas in aqua decoquitur, trium aut quatuor horarum spatio, donec vini rubri dilutioris seu clareti colorem contrahat. Ex eo decocto bibunt per quindecim aut viginti continuos dies, observata leui dieta, luisque venereæ doloribus ita liberantur. Verum non modò utile est hoc decoctum in morbo Gallico, sed etiam in reliquis frigidis pituitosisque: nam humores extenuat & exsiccat, nec iniucundum est palato. Præparandi & utendi ratio.

China.

NEMO miretur, si dixero ex Occidentali India Chinam deferri, quandoquidem vulgo Lusitani ex Orientali India eam adferant. Nam cum ex Hispania nova & Peru China Occidentalis.

vir illaſtris Dominus Franciſcus de Mendoça rediit, magnam quandam radicem & alias paruulas mihi oſtendebat, & percōtabatur an eas noſſem. Chinæ radices eſſe, ſed admodum recentes & integras, reſpōdē. oam. Tum ille, Sane recentes ſunt, nam ipſe eas in Hiſpania noua collegi: nec mireris iſtic Chinam naſci, ſiquidem breui videbis etiam inde Aromatum abundantiam deferri. Id facile mihi perſuaſit, poſtquam vidi cum Rege conuenire de Aromatum copia in Hiſpanias inducenda, quæ iam ipſe in Hiſpania noua ſerere & colere cœpiſſet. Vidi Gingiberis atq; Chinæ radices recentiſſimas inde delatas.

China hiſtoria.

EST autem China, Arundinis maioris radici ſimilis, nodosa, intus alba, interdum rubeſcens, foris rubra. Optima eſt recens, ponderoſa, ſolida, pinguis, non carioſa, ſapore inſipida.

Chinae natiuitas.

NASCITVR in China Orientalis Indiæ prouincia, Scythiæ atque Sericiæ finitima, maritimis locis, arundinis aut vlue paluſtris modo.

Chinae vſus apud Indos.

SOLIVS radicis eſt vſus apud Indos, ad curādos diſſiciles morbos, apud quos magno in pretio eſt. Propinatur eius aqua in diuturnis & acutis morbis, febribus præſertim; etenim ſudores pronocat, cuius rei gratia multi ſanantur. Triginta ſunt circiter anni, quod Luſitani primū in has regiones illam intulerint, præclara de eius facultatibus prædicātes aduerſus omnis generis morbos, ſed maximè Luem veneream, in qua mirabiles effectus præſtitit. Eius autem parandæ hæc eſt ratio.

Preparandæ Chinae ratio.

RADICIS Chinæ minutim conciſa vncia fictili nouo imponitur, huic adfunduntur aquæ ſex ſextarij, mace-ratur quatuor & viginti horarum ſpatio: fictili obturato, coquitur lento igne ex prunis incenſis ad dimidias, quod ea ratione deprehendetur quam in Guayaco edocui; frigeſcit, colatur, atq; in fictili nouo aſſeruatur loco aprico, aut iuxta ignem, vt diutius maneat incorrupta.

PURGATO, ut decet, corpore, collocatus ager loco Aqua Chi-
nae sumenda
modus.
aprico & conueniente, ieiunus dicta aqua calida decem
vncias hauriet; duas horas aut paulo diutius sudabit: sudo-
re deinde absterso, indusium & lintheamina mūdīs & ca-
lesactis mutabit; deinde in lectulo duas aut tres horas per-
durabit; postea vestitus, calidē se in cubiculo continebit, quod
neque aer neque frigus permeabit, genio indulgēs, & lepi-
dis colloquiis se oblectans. Circiter vndecimam, dimidium
pullum coctum, aut gallinae quartam partem cum pauco
sale edet, initio prandij cyatho iusculi epoto: pro bellariis
carnes cotoneorū adponentur: potus erit similis aqua, quam
ieiunus sumpsit, quia decocti tantummodo vnā genus est.
A sumpto iusculo, vuas arillis emundatas, aut pruna passa
sine osiculis, & panis bene cocti crusta, biscoctūve initio
prandij edere poterit. Si interdiu bibere volet, eadem aqua
cum conserua aliqua propinetur. Octo post prandij horis
lectum denuo ingrediatur, alias decem aqua vncias quā
calidē poterit, bibat, duas horas sudet; sudore deterso, indu-
sium & linthea calesacta mutet, post horā cœnet cōseruam
aliquā, aut vuas passas, aut amygdala, & aliquantulū bis-
cocti: de eadem aqua bibat, postremò cotoneorum carne
vescatur, potu deinde abstineat. Hac victus ratio triginta
continuis diebus obseruāda, nulla alia purgatione adhibita,
sed per cubiculum calidum obambulans, & sese oblectans,
ab omnibus abstineat quae illū offendere possunt. Purgatio-
ne absoluta, bona victus ratio seruāda est quadraginta cō-
tinuis diebus, vinoq; abstinendum & mulieribus: potus erit
ē Chinae superioris iam decoctae, deinde in vmbra resiccatae,
uncia vna, in sex aqua sextariis denuo bullita ad dimidias.
Illud verò diligenter curandū, ut Chinae radix per quatuor
& viginti horas semper maceretur ante decoctionē, siue
illa fiat in triginta, siue quadraginta dierum potius vsu.

AD varij generis morbos utilis est haec aqua, lūē vene- Chinae fa-
cultates.
ream cuiuscumq; generis, vulnera & vlcera antiqua, tu-

mores schirrhosos discutians, articulorum dolorem soluens, & qualēcumq; podagram, sed coxēdices præsertim curās. Inueteratos capitis dolores mitigat, & stomachi: defluxiones omnes & rheumatismos sistit, bonum colorem conciliat, icterum soluit, & omnem hepatis intemperiem emendat, ad quam valde celebratur. Paralyfin & omnes nervorum morbos sanat, atq. vesicæ: enterocelis utilis, quia humorem, unde generantur, absumit: frigidis omnibus morbis & melancholicis conuenit, ventriculum roborat, & omnes flatus discutit. Febris diuturnis, quotidianis, & erraticis prodest, sudoris insigni prouocatione, qua etiam in pestilentibus febribus utilem quidam arbitrantur.

Chinæ temperamentū.

SICC A est in secundo gradu cum exiguo calore, id q̃ deprehendere licet ex eo, quod aqua, cum Guayaci, cum çarça-parilla calefacit, & sitim excitat, hac neque sitim ciet, neque caloris alicuius indicium relinquit. Nobile proculdubio medicamentum, quod in prædictis morbis admodum efficax expertus sum.

De China Orientali, quæ sanè aliter describitur à García lib. 1. cap. 38. qui plura volet, consulat eius & Christophori à Costa Aromaticum historiam, quam ante aliquot annos Latinam fecimus.

Çarça-parilla.

çarça-parilla ex Hispania noua.

P O S T Chinam, çarça-parilla, cuius vsus huic urbi primū ab hinc circiter viginti annis innotescere cœpit, ex Hispania noua huc trās lata est, quoniam ea Indis pro præstanti medicamento erat, ad multos variosq; morbos.

çarçæ parillæ historia.

P L A N T A multis radicibus nitens, duos cubitos aut eo amplius longis, colore cinereo dilutior, quæ interdum tam altè demittuntur, vt, qui integras eruere volet, ei profunda fossione opus sit: ramis nodosis & lignosis, qui facillè desiccantur: florēsne aut fructum proferat, ignoramus.

çarça parilla ex Honduras.

I L L A multo meliorem & efficaciorē nobis deinde protulit prouincia Honduras, à superiore differēs, quod illa candidior est, ad pallorem tendens, & gracilior; hac verò cinerea, nigrior, atque crassior.

DELIGITUR nigrior, recens, non cariosa, fractu ^{çarça dele-}
contumax, quæq; assulatim frangitur, & ponderosa: nam ^{qua.}
quæ cariem sensit, & dum frangitur puluerulenta est, inu-
tilis existimatur.

CUM eam Hispani primùm viderunt, çarça-parilla ^{Nominis}
nomen indiderunt, propter cognitionem, quam cum nostra ^{ocasio.}
çarça-parilla (quæ smilax aspera est) habet. Certè nostra-
tem expertus sum simili facultate præditam, cū illa quæ ex
Hispania nova adfertur, ad quam magis accedit, quàm ad
hanc quæ in Honduras inuenitur. Gustu insipido est, & si-
ne acrimonia, nec eius aqua, hordeaceâ sapidior est.

LONGE alia erat eius vtendæ ratio cū primùm in
medicinam recepta est, quàm nunc est: tum enim Indorum
consuetudo observabatur, quā in suis morbis curādis vsur-
pare solent, ad quos profligandos maximæ reperiēbatur ef-
ficaciæ. Verūm nostri seculi deliciæ in causa fuerunt, ut eo-
dem quo Guayaci aqua modo nunc propinetur.

ÇARÇÆ-PARILLÆ selibra minutim concisa ^{çarçe præ-}
aqua macerabatur, deinde in mortario diu tundeatur, do- ^{parandæ}
nec omnino in mucaginem quandam resolueretur, quam ^{apud Indos}
deinde colabant, & exprimebāt. Huius liquoris ita expressi ^{ratio.}
satis capacem cyathum calidum mane hauriebant, deinde
stragulis sese tegebant, & duarum horarum spatium suda-
bant. Quod si interdum sitis vrgeret, idem mucor illis potus
erat. Sub noctem, alium eius calentis cyathum hauriebāt,
atque tantundē temporis, ut manē sudabant. Hic ordo tri-
duo integro observabatur, ut neq; aliud ederēt aut biberēt,
præter eum lentorem calidum expressæ çarçe-parillæ. Hac
ratione præparatam ego initio plerumque propinaui; mul-
tosq; melius curavi, quàm nunc sanantur. Subsecuta est
alia eius propinanda ratio, videlicet:

DVÆ uncie çarçe-parillæ, lotæ, confractæ, & minutim ^{çarçe parilla}
conciisæ, in nouum fictile cum sex aquæ sextariis iniiciun- ^{ut alia}
tur, & vigintiquatuor horarum spatium macerantur: obtru- ^{ratio.}

rato fictili, coquuntur lento igne, è prunis incenso, ad quatuor sextariorum consumptionem, eadem ratione ut in Guayaco diximus: refrigerantur, colantur, & fictili vitrato reconduntur. Eadem deinde çarça illo ipso fictili aqua pleno maceratur, aliquantulum feruet, frigida colatur, & fictili vitrato asseruatur.

Vtendę modus.

PURGATIVS, ut decet, ager, & calido cubiculo se continens, manē decem vncias prioris çarçe parillæ aquæ hauriet; sudabit duas horas; sudore deterſo, induſiũ & lintheamina mutabit, ut in Guayaci potione dictum est. Idem sub noctem, octo post prandium horis (nam sub undecimam prandeat) faciet: post sudorem vnas passas, amygdala, & panem biscoctũ cœnabit, & de secunda aqua bibet. Quindecim diebus hunc ordinẽ observabit, nisi imbecillæ fuerint vires, tunc enim conceditur vsus carniũ exigui pulli aſſi, sensim quantitatem augendo. Lecto se continebit ad minimum novem diebus prioribus, reliquis in cubiculo sedebit, aut deambulabit, frigus & aërem fugiens. Decimoquinto purgabitur leni aliquo medicamento, atq; etiam trigesimo die, omnia ea observando quæ in Guayaci decocto sumendo enarrauimus. Sed etiam post trigesimum diem bona victus ratione per quadraginta dies vtetur, vinoq; abstinebit & mulierum congressu. Hæc est vulgaris aquæ çarçe-parillæ sumenda ratio, cuius præparanda modos secretiores etiam expertus sum, quos hic recensere nõ pigebit, ne quid eorum prætermittamus, quæ ad çarçam parillã pertinent, quandoquidem medicamentum est, cuius vsus & facultates maximè celebrantur.

IAM annus est sextus & vicesimus, quod Syrupum confeci, non modò in hac vrbe, sed tota Hispania laudatissimũ, ad morbum Gallicum, atque alios profligandos: nam neq; calfacit, neq; inflamat, Guayaci videlicet siccitate temperata, & çarçe parillæ calore mitigato: hoc modo.

çarçe syr-
pus prior.

ÇARÇÆ-PARILLÆ vnciæ duæ, Guayaci quatuor,

tuor, ut supra dictum est, preparata, Zizipha sex & triginta, pruna passa viginti quatuor, utraq; officulis repurgata, florum Borriginis semuncia, violarum tantundem, bordei mundi aliquot grana, in sex aquae sextariis lento igne coquuntur ad quatuor sextariorum consumptionem: colantur, & decem huius decocti uncias, una syrupi violati admiscetur. Calidus mane & vespere sorbendus datur, eodem servato ordine Utendi ratio.
 qui supra dictus est, sudor etiam (si provocabitur) detergendo. Conceditur ab initio esus pulli gallinacei exigui, & reliqui cibi supra enumerati, & bibitur simplex aqua çarça-parilla, quae fit ex eius semuncia in octo aquae sextariis cocta, ad çarça aqua simplex.
 duorum vel paulo amplius consumptionem. Ea ratione curantur, cum omne genus morbi Gallici, tum reliqui, quos aqua Guayaci, Chinae, aut çarça parilla curari diximus.

F V I T hoc serapium primò conscriptum in gratiam Pantaleonis de Negro Genuensis, qui licet iam multorum Medicorum operam usus fuisset, atque Guayaci decoctum & aliaque medicamenta sumpsisset, deiectionissimis tamen erat viribus, scirrboq; in super in crure, & saevis doloribus afflictebatur: at sumpto serapio, probè curatus est.

F I T item alius syrupus huiusmodi: çarça-parilla octo çarça syrupus alius.
 uncia confracta & concisa, in octo aquae sextariis ad sex consumptionem coquuntur; in binis qui supererunt sextariis, sacchari libra quatuor iniiciuntur, fitq; syrupus, ut moris est. Eius syrupi tres unciae manè, totidem nocte sumuntur, praedium esto è cibis boni succi, coena sobria potus è simplici çarça-parilla aqua. Eo utatur donec assumptus sit, quo tempore ad sua negotia peragenda egredi non vetabitur. Curat hic syrupus plerosque ex morbis supra enumeratis, sine molestia.

Ex ea etiam fit pulvis in hunc modum: Nervo illo interiore seu matrice excepto, çarça-parilla exsiccat, contunditur, & cribratur. Huius pulveris (purgato prius corpore) drachmam manè ieiunus sumit, atq; simplicem praedictam

Et am aquam haurit, idem noctu facit dormiturus. Cibum sit boni succi, potus illa aqua simplex, vino abstineat. Vtilis est hic pulvis in lue venerea, aliisq; morbis ab ea oriundis: nec non scabiem purulentam & saniosam, in manibus & pedibus mirificè sanat, hac ratione:

Pulveris vte-
ratio.

PURGATUS ager, etiam (si necessitas urgeat) non purgatus, pulverem modo predicto sumet, simplicem illam aquam sumet, & rimis quæ in hoc morbo à salsa pituita, corruptoq; humore nata, pedes & manus occupare solent, paululum aquæ sublimati rosacea simpliciore diluta pluma illinet, deinde emplastrum Gulielmi seruentis vulgo appellatum, aut palmeū, panno sericeo tenuiter inductum, omnibus locis quibus illita fuerit sublimati aqua simplicior, imponet. Singulis diebus repetetur, & quindecim dierum spatio perfectissimè curabitur, nec aliis medicamentis opus erit: abstergit enim, carnē generat, & ad cicatricē perducit.

Çarçæ aquæ
vltus frequēs.

HODIE tam frequens est aquæ çarçæ-parilla vsus modo predicto, vt in omni morborum genere sumatur, sine in defluxionibus, flatibus, vteriç; morbis frigidis, siue aliis quibuscumque, modò non sint acuti, aut iis febris accesserit: ideoq; non minore copia multis locis asseruatur decoctum simplex çarçæ-parilla, quàm aqua vulgaris. Certum est tamen, his qui calida, hepatis præsertim, intemperie laborant, non cōuenire: nimium etenim excalfacit: sed ventriculos frigidos fouet, & flatus mirificè discutit. Illud autem animaduertendum est, has tres aquas non nisi autumno, aut Vere propinandas esse. Calida est & sicca in secundo ferè gradu.

Quibus non
cōuenit ha-
ius aquæ
vltus.

NUNC ex propincia Quito cœpit inferri çarçæ-parilla, copiosè nascēs vicinis vrbi Guayaquil locis, ad flumen eiusdem nominis maximum, quod ex montibus Perilanis originem sumens, ab Oriente in Occidentem vergit, & in Oceanum (quem del Sur vocant) circa Portum veterem labitur: Guancauilcas, vocantur eius regionis incolæ, & edentuli

çarçæ-paril-
la ex Guaya-
quil.
Guayaquil
B.

Guancauil-
cas.

edentuli sunt, quoniam pro more habent ut sibi dentes eximant, quos suis idolis offerant, dicentes optima quaque eis offerri debere, hominem autem nihil praestantius, nihil magis necessarium dentibus habere.

Eius fluminis aqua admodum salubris, & multos morbos curare dicitur, ista quoque ob causam plusquam sexcentis miliaribus illuc concurritur ab Indis & Hispanis, qui multoties ea aqua se abluendo, & magnam eius quantitatem saepius hauriendo manere, plurimum urinae excernunt, & valde sudant, & consequenter morbis liberantur, eodem fere modo hac aqua utentes, quo in balneis Lucēsis, Puteolanis, & fonte illo celebri apud Leodios fieri solet.

Guayaquil
fl. aqua salu-
bris.

Sunt qui putent ab huius fluminis aqua çarçam parillam facultates suas mutuari. Colore est ex cinereo nigricante; maioribus quoque & crassioribus radicibus constat, quam quae ex Honduras adfertur, iisque interdum tam longis, ut altitudine humana fodiendum sit, antequam erui possint.

çarça Gua-
yaquilanae
historia.

Duplex verò eius exhibenda ratio apud illos observatur. Prior, qua Indi & nunc utuntur, & ab initio usi sunt, haec est: çarça-parilla radices, quot opus erit, sumentes, neruo illo interiore repurgant; corticem, si sicca sint radices, macerant, donec mollescat (virides maceratione non egent) deinde minutim concidunt, & addita aqua contundunt, ut succus extrahi possit viscidus & mucosus, cuius manere eam quantitatem sumunt, quam uno haustu aut pluribus bibere possunt; lectum deinde ingressi, plurimum sudant; postea, mutatis linteis, pullum edunt, & corticis illius succum hauriunt, in prandio, in cena (quae levis erit) atque interdum: deligendus est tamen locus ab aere & frigore liber. Hac ratione, & usu conseruatarum, necessarium quoque aliquot fructuum siccatorum permissio, octo aut novem dierum spatio, omnibus morbis liberantur, quos çarça-parilla curare solet: validum autem & robustis viribus eam esse oportet, qui hac curatione utetur.

çarça exhi-
benda prior
ratio.

çarça exhi-
bendæ ratio
altera.

ALTERA is conueniet qui imbecilliores sunt, nec su-
periores, sine manifesto vitæ discrimine, ferre possent çar-
ça-parilla neruo suo liberata, & vt superius, macerata, si
sicca sit, deinde contusa, quatuor vnciæ, pluresve aut pau-
ciores (nam hic nullus ponderis aut mensuræ vsus) in octo
aquæ sextariis ad dimidias decoquuntur, ex ea aqua quan-
tum possunt semel aut pluries bibunt; in lectulo deinde se
componunt, ad sudorem prouocandū, qui tamen si adeò ve-
hemens non sit, vt superior, copiosus tamen est: mutata ve-
ste, pullum edunt, & eadē aqua (nam vno die coctura ab-
sumitur) cum in prædio, tum in cœna illis potus est: ab aëre
& frigore sibi cauent: repetitum per quindecim aut viginti
dies hoc medicamentum, omnes morbos sanat, nō sine ma-
gna omnium admiratione, præter febrem, aut morbos acu-
tos, in quibus çarça decoctum exhiberi non solet. Istic ne-
que initio diætæ, neque in media, neq; sub finem sese pur-
gāt, vt nos facimus (nam & medici & medicamēta com-
posita illis de sunt) sed muliercularū dumtaxat operā vtun-
tur, quæ illis huius decoctum pro arbitrio exhibent.

In quibus
morbis çar-
ça non ex-
hibenda.

ILLUD verò obseruatione dignum in hac curatione,
quod solus radicis cortex, neruo exempto, in vsu est (effi-
cax enim ille, neruus inutilis, imò operationem, nisi exima-
tur, impediens.) Ideoq; nunc eorum exemplum secutus, so-
lo cortice in hunc modum vti soleo.

çarça præ-
parandæ ra-
tio optima.

QUATVOR corticis çarça-parilla lota vncias in
octo aquæ sextariis viginti quatuor horarū spatio macero,
deinde ad dimidias decoquo: quod si calorem in agro metuo,
hordei mundati dimidiā vnciam inter decoquendū adicio,
& in magno calore, vulgaris aqua loco, cichorei stillati-
tium liquorē cū hordeo substituo. Hæc aqua reperiatis-
sima est, & admirandos eius effectus in multis expertus sum.

OBSERVANDVM itē est, vt quanta possit quan-
titate eger hanc aquam, vt retulimus, bibat, siue vno hau-
stu, siue pluribus, quia magnam quantitatem bibendo plus
sudabit,

*sudabit, & citius certumq; sanabitur. Itaque hanc nouam
sumenda çarça-parilla rationem maximè uilem fore pu-
to, faciliusq; & breuiore tempore curandos agros.*

*Eius quæ ad fluuium Guaiacul & in Puna insula nascitur çar-
ça-parilla mentionem facit Petrus Cieça parte prima Chronici Pe-
ruani, capite 14. alterique nascenti plerisque Indiæ regionibus præ-
fert: meminit item capite superiore de illa ratione dentes in sacrificiis
offerendi.*

*ALIAM addit Fragosus eius præparandæ rationem, quæ est:
çarça-parilla libra una bis lota, bene contusa, & minutim concisa, in Catapotia
decem & sex aquæ sextariis toto triduo maceratur, deinde lento igne ex çarça.
coquitur usq. ad integram ferè consumptione, hoc est, ut acetabulum
seu scutella eius decocti solum remaneat: çarça statim exempta prælo
imponitur, succusq. exprimitur ad uncias duas aut eo amplius, etiam
si ex eo quod superfuit decocto quantitas augeri debeat. Lento igni
imponitur; ubi feruere cœperit, pulueris aloës optimæ unciz duæ,
myrrhæ selectæ, nucis ponticæ magnitudine, croci momentum (sunt
qui Ligni aloës pusillum addant capitis roborandi causa) injiciuntur
& continuè agitantur, donec amyli crassitiem contrahant: ex ea mas-
sa catapotia formantur. Ex his duo singulis decem prioribus diebus
deoranda dantur, & singula reliquis viginti, sub horam undecimam
nocti. Si verò inueteratus sit morbus, & æger validus, tria singulis de-
cem prioribus diebus, bina subsequentiis decem, singula reliquis su-
mi poterunt. Dimidia gallina elixa in aqua (cui salis & croci momen-
tum, & aliquot eicceris grana iniecta sint) meridie datur edenda, reliqua
pars in cœna. Potus erit aqua çarça simplex. Surgant hora decima, cu-
bitum eant ante solis occasum. Istis catapotis grauissimos dolores,
& brachiorum crurumque paralytes curari experientia se consecra-
tum scribit.*

Sassafras.

*LIGNI quoddam genus ex Florida noui orbis prouin-
cia, quæ 25. graduum altitudine polum habet, nunc recens
in Hispaniam inuehitur, cuius ante paucos annos notitiam
Gallus quidam mihi dedit, eius facultates mirum in mo-
dum prædicans aduersus varios morbos, ut ipse & alij Gal-
li experti erant, ab eius regionis incolis edocti.*

*PROFLIGATIS ex ea regione Gallis, nostri Hi-
spani, ob prauis succi alimenta, aquarum crudarum potatio-
nem, & sub dio dormitiones in similes morbos incidere cœ-
perunt, quibus Galli afflictis fuerant, continuas videlicet fe-
bres, quas subsequuntur obstructiones, deinde inflationes &
tumescentes, atque ab initio morbi, deiectus appetitus, aliæque*

symptomata quæ huiusmodi febres sequi solent: deficientibus igitur aliis remediis, à quibusdam, qui remanserant, Gallis de huius Ligni facultatibus moniti, eo vsi sunt, & sanitati restituti.

Pauame.

Sassafras.

Pauame seu
Sassafras hi-
storia.

DICITVR hæc Arbor Indis Pauame, Gallis (quos imitati sunt Hispani) nescio quam ob causam, Sassafras.

ARBOR est magna, Pini mediocris magnitudine & forma (iamet si minores inueniantur) vnico trunco nudo, ramis in cacumine expansis, vt Pinus repurgata: cortice, quem integit tenuis cinerea quædam pellis, ex cinereo nigricante, gustu aliquantulum acri, sed aromatico, nonnihil ad scæniculi saporem tendente, odorato, ita vt pauca eius quantitas cubiculum suo odore impleat: materie trunci & ramorum alba ad cinereum colorem tendente, non adeò aromatici saporis & odoris, vt cortex: folio ficulneo in angulos desinente, nouello verò folio pyri folium emulante, sed quod vestigia angulorū habeat, semper virente, hoc est, foliis nouellis, his quæ decidunt, semper succedentibus, colore viridi obscuriore, odorato, præsertim si siccum sit: an florem fructūve ferat, adhuc incompertum: radicibus nunc crassis, nunc tenuibus, pro arborum magnitudine, leuibus, sed non adeò, vt lignum, per summos terræ cespites expansis, vt facile euelli possint; quod ferè commune est omnibus arboribus Indicis (imò referunt Hispanicæ arbores eò delatas, steriles fieri, nisi in summa terra pangantur) cortex radici firmitus inhaeret cinereus, ipsiusq; arboris cortice magis aromaticus, ideoq; radicis decoctum odoratius & præstantius est, & ab Hispanis istic vsurpatur.

Natales.

NASCITVR in maritimis, & locis temperatis, hoc est, neque nimium siccis, neque nimium humidis, vt in portibus S. Helenæ. & S. Matthæi: nam alibi per vniuersam Floridam haud facile inuenias: istic verò sunt integræ siluæ, quæ ob suauissimum quem spirant odorem, ab Hispanis primum eò venientibus, arborum Canella esse existimabantur,

tur, nec immerito; nā adeo odoratus est & acris huius arboris, atque Canellæ cortex, & eisdem effectus prabet eius decoctum, quos Canella.

OMNIVM optima est radix, deinde rami, tertio Delectum truncus, sed cortex omnibus præfertur. Eam ob causam, radix minima omnium quantitate datur, rami maiore, truncus duplicato radice pondere: eligendum autem lignum quod ultra annum spatium nō sit resectum, aut quā fieri possit recentissimum, atque suum corticem retinens: nam quod hoc caret, vile & inualidum esse censent.

ARBORIS & ramorum temperamētum calidum Temperamentum. & siccum est in secundo gradu, cortex aliquanto calidior, ad initium tertij gradus in calore & siccitate accedens: quibusdam calidus in fine primi, siccus in tertio gradu.

LICET Corticis & Ligni vsus dumtaxat in medicina receptus sit, Indi tamen recentia folia trita vulneribus imponunt, & sicca in alios medicos vsus seruant.

EIVS decoctum commendatur in omni morborū genere, præsertim vero in obstructionibus, & partibus internis roborandis: ad tertianas & febres antiquas. Commode ex saccharo propinatur defluxione laborantibus, asthmate, pectoris vitiis ex frigidityte prouenientibus, & consequenter doloribus nephriticis & renum, è quibus calculum eicit, & flatu discutit, quam etiam ob causam vterum ad conceptionem præparat, & menses prouocat. Vomitus cohibet, concoctionem inuat, aluumque subducit. Facultates.

ILLIVS fragmentū assidue gestare & odorari maxime prodest aduersus pestis contagia, præsertim non neglectis aliis remediis. Denique, ob ingentem siccitatem & moderatum calorem, remedium est excellens ad omnis generis defluxiones, quoniam eas absorbit: sed his qui extenuati sunt & imbecilles, non conuenit.

CETERVM quoniam quotquot ex Florida adueniunt, plurimum discrepant in decoctionis huius ligni ra-

tione (singuli enim peculiarem, nullo delectu servato, coquendi modum referunt) magnum scrupulum iniiciunt cum his qui illo uti cupiunt, tum medicis qui prescribere debent. Dicam igitur quid agere soleam.

OBSERVATO acri temperamento, pro illius ratione aqua paro, ex minore ligni quantitate, & minus decocta biliosis maiore quantitate, magisque decoctam pituitosis, sanguineis medio modo: morborum similiter qualitates expendo; quod nisi fiat, quin multi errores in huius aquae usu committantur, fieri non potest. Nemo etenim existimet, sumpta sine methodo ista aqua, sanitatem, ad quam aspirat, consecuturum, sed magnum potius damnum sibi pariturum: itaque meo consilio peritus medicus prius adeundus, qui coquenda ac administranda aqua rationem edoceat. Nam & temporis quo exhibenda, & regionis, & temperamenti aegrorum, atque virium ipsorum habenda est ratio: quam qui non observant, subinde in vitam discrimen incidunt. Ut nobili cuidam Matrona contigit, cui, ob quosdam veteri morbos, & intemperiem admodum frigidam, Sassafras usum consului, illiusque sumendi rationem prescripsi: sed cum citius se convalituram arbitraretur, si aucta ligni quantitate aqua diutius quam indicaveram decoqueret: illius aliquot dierum usu in tam vehementem febrim incidit, ut non modo aquam interdiceret, sed etiam sanguinis missionem quinqueies repetere necesse fuerit, nec id sine vita ipsius periculo, & medicamento infami nota. Sanitati tamen restituta, denuo aquam hausit eadem quam adscripseram ratione paratam, & gravibus symptomatis, quibus affligebatur, liberata est.

Decocti parandi ratio.

DECOCTI autem seu aqua legitime preparanda haec est ratio. Radicis cum suo cortice assulatim confracta uncia dimidia, in sex aquae sextariis, fictili nouo duodecim horis maceratur: lento igne ad quatuor sextariorum consumptionem decoquitur: colatur, & in fictili vitrato adseruatur. Postmodum supra eadem fragmenta tantundem aquae superinfunditur, decoquitur ad sextarii consumptionem.

Aqua simplicior.

Ea est secunda aqua, quæ ordinarij potus loco erit.

ILLUD verò obseruandum est, plus aut minus ligni in decoctionem iniici, viribus & tēperamento agrorū consideratis: etenim minore quantitate, & minus cocta propinatur hæc aqua biliosis, quàm pituitosis, ut iam dixi. Sed *Eius vsus.* vulgariter media sextarij pars aquæ tepida sumitur manè, deinde sudatur, & vestis mutatur; nec quisquā eorum qui hoc medicamentum sumpserit, lecto se continere cogitur. Prandium sit media gallina assa, cū aliquot vuis passis, & amygdalis, & auellanis tostis: cæna sit e cōseruis cōuenientibus morbo qui curatur, potus secunda aqua. Singularem experimēto didici hoc decoctū, ut dixi, propinatū, vtilissimum illis fuisse, qui pedes & manus ex podagra sic contortos habebant, ut iis uti non possent. Ad luē itē venereā non minus vrile quàm Guayaci aut China decoctū. Ligni fragmētum præmāsum eo dēte qui dolet, & istuc retentū, dolorē sedat.

PORRO qui tam exquisita victus ratione uti nollēt, *Aquæ parāda rationalia.* aquam simplicem hac ratione decoquant. Ligni assulati confRACTI semuncia, plūsve aut minus, pro cōditionibus iam enumeratis, in sex aquæ sextariis ad dimidias coquitur, ea aqua dia vtendum cū in prandio, tum in cæna & interdia. Qui vino abstinere non norunt, ea aqua diluere poterunt, etenim saporis & odoris gratiam vino conciliabit.

Donati initio fui mus fragmēto huius ligni à Frācisco Zennig, Pharmacopola Bruxellēsi diligentissimo, mibiq. amicissimo: sed proximis his annis Lōdino ab aliis etiā amicissimis viris C. V. Richardo Garth, Hugone Morgano pharmacopœo Regio, & Iacobo Gareto iuniore mihi Viennam missa magna eaq. libralia fragmēta, quæ odore & sapore sceniculū quidē referebāt, gustatamēn, plantę illius saporē magis reddere videbantur, quæ vulgo Uraco, nonnullis Tharco dicitur, acetariis familiaris, & cortex eius multo magis. Lignum cum suo cortice adeo Tamarici simile est, ut, nisi odor & sapor obstarent, pro eo accipi posset: cortex interiore parte qua ligno adhæret nigricāte, & lœui, exteriorē rugosa, & ex cinereo rubescēte. Vulgarij deinde esse cœpit hoc lignum, & arboris integri ferē trunci adfetti.

CÆTERVM odor sceniculi mihi in memoriā reuocat arborem in Peru nascentem, Molle vocant, cuius ego pusillas duas plantas, e semine natas, vidi ante aliquot annos Machliniæ in horto splendidissimo Illustris Viri Do. Ioannis de Brancion, sed quæ tertio anno petierunt hiemis iniuria. *Molle.*

ERANT autem ex arbusculis trunco (quia tenellæ) ex viridi nigricante, multis cōsperso veluti maculis cinereis; folia pennata ut fiamini, sed multo minora, ex viridi nigricantia, serrata, & sub extremum angustiora, quæ ab arbusculis reuulsa lacteo succo, eoque lento & viscido, & odorato manabant, & ipsa folia tria fœniculi odorem reddebant, gustata adstringentis facultatis nonnihil habere videbantur. Fructus ex quo nati sunt, piperis ferè magnitudine, oleaginosi, pellicula tubefcente testus, racematim coherens, ut ex eius icone, quam ad vivum depingi tam temporis curauimus, conspiciere licet: florem quem habeat ignoramus, sed quibusdam auctoribus minutus est, viti similis.

HÆC arbor abundanter nascitur in conuallibus & locis planis Natales. Peruanæ regionis, ut referunt omnes qui Occidentalium Indiarum descriptionem dederunt: sed Petrus Cieça maxime, qui eius descriptionem hoc modo cap. II. primæ partis Chronici dat:

TOTO hoc tractu conspiciuntur magnæ quædam, & etiam par- Molle histo-
uæ arbores, quas Molles appellant incolæ: folia habent minuta, odore ria alia.
fœniculi, cortice adeò commendato, ut eius decocto crurum dolores & inflationes summa cum utilitate foueantur: ex ramulis sunt dentiscalpia utilissima. Ex huius fructu cum aqua decocto, pro cocturæ modo, fit aut vinum, siue potio admodum bona, aut acetum, aut mel: Molle vinū.
tantòque in pretio apud Indos sunt hæ arbores, ut quibusdam locis eas consecratis suis Idolis habeant. Addunt nonnulli, eius arboris fo- Facultates.
liorum decoctum doloribus ex frigida causa ortis auxilio esse, garmi verò eius, quo à Mannæ modo candidum est, lacte dissolutum, caliginem oculorum abstergere.

Lignum aromaticum.

BERNARDINVS de Burgos, Pharmacopoli, vnâ cum Sulphure infrà describendo mihi ostendit Ligni cuius Lignū aro-
dam fragmentum, Ligno sancto, quod ex insula D. Ioan- maticum.
nis de portu diuitem adfertur, ferè simile, cuius corticis odor & sapor adeò aromaticus & excellens est, ut macis, aut nucē myristicam longè superet, imò Canellam odoris suauitate, piper acrimoniâ.

MAGNA huius ligni quantitas in mōte quodam cæsæ fuerat à Naclero è Hauana [portu Cubæ insule ad Septentrionem sito, & Florida prouinciæ ferè opposito] redeunte, & in nauem seu Liburnicam delata, ignis struendi causa. Vnde perspicere licet, quàm multæ arbores, & aliæ plantæ in nostris Indiis inueniantur insigni facultate præditæ, quandoquidem ignis struendi gratia tam odoratis & aromaticis arboribus utantur, quarum cortice in pulue-

rem redacto, cor & ventriculus roborari, reliquaq; membra foueri possent, & Aromaticum ex Maluccis insulis, Arabiaque, & Perside vsque petitorum, vices supplere. Sed nos accusandi, qui eas diligentius non inquirimus & inuestigamus, cum sponte montibus locisq; incultis nascantur.

Lignum ad renum affectiones & urinae incommoda.

Lignum Nephriticum.

N O B I s etiam mittit noua Hispania Ligni quoddam genus crassum & enode, materie Pyri, cuius vsus iam diu receptus fuit in his regionibus, ad renum vitia, & urinae difficultates & incommoda. Postea experimento comprobatum est, eius aquam in fecoris & Lienis obstructionibus utilem esse. Fit autem hac ratione.

Aqua ligni Nephritici.

L I G N U M assulatim & minutim concisum in optima & limpidissima aqua fontana maceratur, atque in ea relinquitur, donec aqua à bibentibus absumpta sit. Dimidia hora post iniectum lignum, aqua caeruleum dilutiorem colorem contrahit, qui sensim intēditur pro temporis diuturnitate, tametsi lignum candidum sit: caeruleum ideo dico, quoniam adulteratur alio ligno simili, quod aquam croceo colore inficit, ne quis fallatur.

H A C aqua assidue vtuntur, ea vinū diluūt, & mirabiles experiūtur effectus, sine vlla humorū cōmōtione, neq; opus est alia victus ratione quā tēperata: aquae enim sapor nō magis immutatur ligni iniectione, quā si pura esset, & nihil in ea maceratū. Calidū & siccū est in primo gradu.

Lapis Nephriticus.

Nephriticus lapis. Prasius lapis.

L A P I S hic in Nephritide maximè laudatus ex noua Hispania etiam defertur. Prasio lapidi similis, qui ad viridem colorem lacteo permixtum tendit, praefertur viridior.

Nephritici lapidis varia forma.

A D V E H I T V R variis formis effigiatus, qualem antiquitus possidebant Indi, alios piscium forma, alios auium capitibus, alios psittaci rostris similes, nonnullos rotundos sphaerularū modo, atq; omnes perforatos, quoniam Indi eos appen-

appensos gestare solebant, aduersus Nephritidis, aut sto- Facultates;
machi dolores, in quibus morbis valde commendatur. Sed
eius præcipua laus est ad Nephriticos dolores, tum ad cal-
culum expellendum, & arenulas.

NOBILIS mihi notus vnum habet, cui nullū alium
comparandum vidi; nam eum brachio gestans, tanta are-
nularū quantitate liberatur, vt, metuens ne noxia sit tan-
ta eiectione, interdum illum deponat, nullumq; tum amplius
calculum eicit. Sed dolore premente denuo eum gestans,
statim leuatur aut minuitur dolor, multarū arenularum,
atque etiam calculorum expulsionem. Ea etiam occulta fa-
cultate præditus est, vt ab eiusmodi dolore præseruet gesta-
tus, renum calorem mitigando.

DVCISSA Bejar ter breui tēporis intervallo Ne-
phriticis doloribus afflicta, armillam ex eo lapide sibi cōfe-
cit, quam perpetuo gestat: ex illo tempore (quod decen-
nium superat) eo dolore nunquam vexata est.

ALII multi senserunt idem leuamen, eamq; ob cau-
sam magno in pretio sunt huiusmodi lapides, nec, vt ini-
tiō, tam facile adquiri possunt, quod soli earum prouincia-
rum Reguli & Domini eos possideant, nec immerito, cum
tam admirande sint illorum facultates.

Lapis Tiburonum.

IN mari Indico ferreis hamis capiuntur pisces Tibu- Tiburon
rones dicti, maximis, validissimis, pugnacissimis, & truci Piscis.
aspectu, qui cum lupis marinis assidue præliantur.

IN eorum capite terni aut quaterni lapides, inter- Lapis Tibu-
dum plures inueniuntur, ex parte concavi, valde albi, ma- ronum.
gni, ponderosiq; (vt interdum duas libras pendant) & qui
facile abradi possunt.

HVIS lapidis puluis utilissimus fertur Nephriticis, Facultates;
& aduersus vrine difficultates, & renū vesicæq; calculos, vt
in Indis Hispaniq; experiētia cōprobauit. eū gustatum in-
sipido esse gustu deprehēdi, facultates nondū expertus sum.

TIBURONVM meminertunt, quosque Occidentalis India historia descriperunt: sed inter eos Gomara, in historia Mexicana, miranda & vix credibilia de Tiburone refert, & illi duplicē de iū ordinē tribuit.

DESCRIBIT idē in Historia generali Indiarū cap. 31. (quem secutus est Thevetus lib. Singulariū cap. 71.) piscē quendā Manati nomine, cuius descriptionē, quod pleraque cū Tiburonis historia communia habeat (ne dicam eundem piscem videri) hīc subiunximus.

Manati piscis.

MANATI piscis est nostro orbi incognitus, vtri similis, duos tantū pedes rotundos, quibus natat, ad humeros habēs, & in singulis quatuor ungues Elephātinis similes, ab umbilico ad caudā vsq. gracilescit: terribilissimus est aspectu, capite bubalino, sed macilētiore ore, mēto verō crassiore, oculis admodū exiguis pro corporis mole, quæ interdū viginti pedū longitudine est, decē crassitie: corio dēso, pilis quibusdā cinerei coloris obfuso. Femine pariūt vaccarū modo, duōq. vbera habēt, quibus catulos suos lactāt. Eius caro quadrupedi potius quā pisci videtur, etenim recēs vitulinā sapit, tale macerata Thyri carne, sed sapidiore est, diut. usque seruari potest. Eius pinguedo optima, nec facile rancescit: ea corium ipsius præparant ad calceos sibi faciendos. Inveniuntur in eius capite lapides quidam ad calculū & nephritidē utiles.

HIC piscis occiditur interea dum herbas in littore depascitur, sed etiam retibus capiuntur inniores. Ea ratione parvū fertur cepisse Regulus Caramarexi, quē 26. annis in lacu quodā dicto Guaynabo educavit, adeōq. domitum euasisse, & ferociā deposuisse, ut de manu cibū caperet, & in clamato nomine Mato, quod Magnificū sonat, lacum suū egressum fuisse, & in edes perreptasse cibi sumēdi gratia, deinde ad lacū remeasse, interdūq. homines & pueros ex vna parte lacus in aliam transuexisse, nec illos meruisse, ita ut Indis summā voluptatē adferret.

Lapis Caymanum.

Lacerti Caymanes.

EX Nomine Dei, Carthagine, aliēq. continentis oris, lapides interdum adferuntur calculis fluuiatilibus similes, qui in ventriculis prægrandium Lacertorum (Caymanes appellant) inveniuntur tanta interdum quantitate, ut magnum corbem explere queāt: cuius verō rei gratia, incertum, occupandōne ventriculo, ne sit inanis, an saburra loco, uti naues, ad illas in equilibrio continendum. ferocissimi sunt, ingenti & semper biante ore, ut integrum hominē deglutire possint, multiplici dentium ordine, adeō magni, ut triginta duorum pedum longitudine inveniātur. Vivunt ū magna ex parte in fluminum ripis, nonnunquam in mari ad fluuiorum ostia: pariūt ova in terra, & suos catulos istic excludunt, testudinum more: capiuntur hamis ferreis, quia earum cutis prædura omnes icūs, etiam minorum tormentorum ancorum, respuit.

Hos

Hos lapides colligunt Indi & Hispani, atq; adeo sibi Lapidis Cay-
manura tar-
cultates. servant, ad quartanā tollendam vtile remedium: siquidem bini ex eis temporibus vtrinq; alligati, in quartanarū paroxysmo, illas tollere, aut earū calorem manifestò infringere traduntur. Bis eum lapidē temporibus cuiusdā puellæ, quæ quartana laborat, adhibui; & certè febris calorē nōnihil remisisse animaduerti; an verò febrem omnino tollet, ignoro.

GOMARA, Petrus Cieça, Augustinus Carate, qui integrā India-
rum historiam, aut ex parte scripserunt, huius generis Lacertorum seu
Crocodilorum meminerunt, inter quos Petrus Cieça sub finem capi-
tis 2. eorum oua, atque etiam carnes urgente fame cum aliis se edisse
asserit circa Panamam, cū eam regionem primū occupassent. Go- Ingens La-
certi ma-
gnitudo.
mara cap. 197. ibidem occisum, qui 100. pedes longitudine æquaret,
in cuius ventriculo multi calculi reperi sunt.

Lapis Sanguinalis.

LAPIS Sanguinalis, ex noua Hispania delatus, Ia- Lapis san-
guinalis.
spidis genus est, varij coloris, sed obscurioris, maculis seu
punctis distinctus sanguineis.

Ex his lapidibus Indi quasdam cordium formas, ma-
gnas ac paruas, conficiunt.

VALET ad fluxum sanguinis narium, mensium, hæ- Eius facul-
tates.
morrhoidum, vulnerum, ac oris. Lapidem aqua frigida in-
tinctum ager dextra comprimit, & subinde id facit. Sic eo
Indi & nostri vtuntur.

PERSVASVM habent Indi, imò firmissimè credūt,
si hoc lapide pars sanguine manās contingatur, sanguinem
sisti; idq; verum esse, experientia probatum est. Vtilis est
etiam suspensus aut alligatus eidem parti vnde sanguis ef-
fluit, modò carnem contingat. Vidimus nonnullos hæmor-
rhoidum fluxu afflicto remedium sensisse, annulos ex hoc
lapide confectos in digito continuè gestando: nec non &
menstruum fluxum sisti.

ALIUD lapidis genus est, quod rimas in manuum & Lapis rimas
pedum iuncturis à pituita salsa prouenientes curat: verū
id duntaxat auditu percepi.
pedum iuncturis à pituita salsa prouenientes curat: verū
id duntaxat auditu percepi.

Armadillo.

N V N C ex continenti habemus osficulum cauda peregrini animalis, quod veluti testis quibusdam totus integritur pedum tenuis, cuius gratia Armadillo vocant. Hispani, quasi cataphractum aut armatum dicas, Lusitani Encubertado. Armadillo.
Encubertado.

E S T porcelli magnitudine, cui rostrum simile habet, cauda oblonga, & crassa, Lacerti modo. Sub terra vivit, ut Talpa; & terra sese sustentare creditur, quod foris nihil edere conspiciatur. Descriptio.

O M N I S facultas consistit in caudæ osficulo, cuius in tenuissimum pulverem redacti pilula, confecta magnitudine capitis acicula, atque auri indita, dolorem eius sedare, & tinnitum etiam, cum exigua surditate coniunctum, curare traditur. Certè dolorem sedari multa experientia comprobatum est. Facultates.

H V I V S animalis meminit Thevetus lib. Singularium, cap. 54. atque incolis Tattou vocari, quorum nonnulli porcellos magnitudine æquant, alij minores sunt, & eorum caro tenella est, bonique succi, & Bellonius lib. Observationum 3. cap. 51. Ioan. Stad. Brasilianæ Hist. cap. 30. Lælius Americanæ hist. cap. 10. Tattou.

M E M I N I T item Franciscus Gomara in Mexicana historia in hunc modum: Circa Lacunam quæ ex flumine Papaloapan oritur Imperio Mexicano, animal invenitur sepe non maius, rostro porcelli, pedibus histricis aut erinacei terrestres, cauda oblonga, natura munitum duro cortice, & testa squamata veluti loricatum, intra quam se contrahit testudinis terrestres modo. Similis est hæc testura panoplæ equorum: sed & cauda, ipsumque caput huiusmodi testis squamatis testa sunt, auriculis foris eminentibus, eamque ob causam Hispani armatum, aut cataphractum appellant, Indi Aiotochtli, id est, Cuniculum cucurbitæ. Aiotochtli.

E I V S etiam descriptionem apud Gesærum videre licet in Appendice ad Quadrupedum historiam.

Sanguis Draconis.

A T T V L I T ante paucos dies, ex novi orbis continenti, Episcopus Carthaginensis fructum arboris ex qua manat lacryma illa quam Sanguinem Draconis vocant.

E S T autem hic fructus admirandus: nam sublata qua integritur pelle, ilico dracunculus apparet, tanto artificio à natura Draconis arboris fructus.

natura fabricatus, ut à peritissimo aliquo artifice è marmore sculptus videatur, collo oblongo, ore hiante, spina aculeis horrida, cauda oblonga, & pedibus conspicuis.

Sanguis Draconis cur sic dictus.

AB eo fructu denominationē proculdubio sumpsit arbor, & eius lacryma, quæ ex illa per incisionē legitur, quam ex Carthagine Peruana selectissimam aduehunt: unde veterum & multorum recentiorum inscitia deprehenditur, qui, quid esset sanguis Draconis, aut cur sic appellaretur, omnino ignorarunt.

Draconis historia,

MAGNA est arbor, cortice satis tenui, & qui facile incidipotest: ea vulnerata, liquor ille effluit, quem, Sanguinem Draconis in lacryma, dicunt, ab eo differens, quem Sanguinem in pane vocant, quòd in panes seu massas istic cogatur, quemadmodum resina in Castella.

Facultates.

UTERQUE liquor intro assumptus, alui profluvium sistit, sic etiam ventri illitus, aut clysteribus inditus. Sanguinem unde quaque manantem reprimat. Capitis defluxiones, ne in partes inferiores delabatur, prohibet eius pulvis capitis vertici inspersus: vulnera recentia glutinat, gingivas à putrefactione liberat, & dentes stabilis. Est item color Pictoribus maximè expetitus.

TEMPERATUS est, & pauci caloris particeps.

Dragonal.

MEMINI ante paucos annos nobis à Francisco de Hollebecque, Regis Hispaniarum Hortulano diligentissimo, missos fuisse quosdam fructus Dragonalis nomine, ex quibus terræ commissis nonnulli prodierunt Bruxellæ apud C. V. Dn. Ioannem de Boisor, virum doctissimum & rei herbariæ peritissimum. Erant ferè foliis Iridis, oblongis, viridibus, per oras rubris (qualia in grandi arbore ante novem annos Olysiopone conspexi) sed subsequens hiems abstulit. Fructus is erat Cerasi magnitudine aut Oxymirtilis, rotundus, tenui pelle contextus; qua sublata, ostens nucleus conspiciebatur, qualis est in fructu Rusci: sed is nullam animalis, nedum draconculi tanto artificio fabricati figuram referebat, verùm rotundus erat & lœvis, & ut dixi, totus ostensus. Arboris, quam Olysiopone observavi, & in cuius cortice gummi sanguinei coloris concretum inveni, iconem, in Stirpium à me per Hispanias observatarum descriptione exhibeo.

Gummi ad podagram.

DABAT mihi idem Episcopus Gummi genus (cuius arborem non poterat describere) ex eodem continenti delatum, quo se podagrici istic purgant, in hunc modum. Gummi ad podagram.

ILLIUS gummi fragmentum nucis ponticæ magnitudine, stillatitio aquæ liquore noctem integram macerât, postridie mane percolant, & exprimunt, eam aquam ad duas vncias hauriunt, neque quidquam cibi sumunt ante meridiem: eo medicamento sine molestia purgatur humor, qui podagram creat. Facultates.

INSIPIDVM est & inodorum. Calidum videtur in primo gradu.

Fructus dysentericus.

HISPANVS quidam adolescens mihi ignotus, attulit ex Quito fructum, qui, vt ex eius fragmentis (quæ altera parte leuia erant, & luteo colore; altera verò, aspera & admodum rubra, seu ex rubro nigricantia) coniicere licebat, magna quadam arbore natus videbatur. Dum ille mecum de variis rebus ageret, venit ad me vicinus, medicamentum curaturus filia, quam dysenteria miserè afflicta-ri dicebat. Illico adolescens, Eam, inquit, curabo: ad vicinum proficiscitur, fragmentorum illorum tenuissimè tritorum puluerem ex stillatitio calicum rosarum liquore, eo die puella hauriendum dedit vespere, tãtundem postridie mane, statim quæ sisti cœpit fluxus, ita vt breui puella sanitati restituta sit. Eum adolescentem, tametsi diligenter requisierim, nunquam postea videre mihi contigit: itaque neque quis esset hic fructus, aut qua arbore nasceretur, scire potui. Fructus ex Quito.

Cortex ad alui profluua.

PROFERT nouus orbis prægrandem arborem, foliis cordis effigie, nullo fructu. Eius cortex digiti crassitudine aut amplior, solidus, durus, & ponderosus, tenui candicante pellicula integitur: similis est admodum cortici Guaya- Cortex alui profluua faciens.

can, vti *Gentiana amarus*, manifestè adstringens, grati
tamen seu aromatici cuiusdam odoris particeps.

Exhibendi
ratio.

MAGNA est apud Indos aestimatione, vt qui eo viā-
tur aduersus omnis generis alui profluvia, huius puluerem
drachmæ pondere, aut paulo amplius mane propinantes
ex aqua conueniente, aut crasso vino rubro. Ter aut qua-
ter id remedium repetitur, obseruaturq; in reliquis victus
ratio. quæ huiusmodi morbo necessaria est.

EIVS corticis fragmēto donatus sum ante paucos dies,
cuius periculum iam bis feci in alui profluiis inueteratis
magno successu.

EX VARIIS nostrarū Indiarum pro-
uinciis, multa purgātia medicamēta deferun-
tur, quorum magnæ sunt facultates: de quibus
hic mentionem faciam, vt sint veluti Prafa-
tio quædam in Historiā radicis *Mechoacan*.

Cassia solutiua.

Cassia solu-
tiua.

INSVLÆ Diuorū Dominici & Ioānis de Portu di-
uite, tāta quātitate nobis transmittūt Cassiā solutiuā, vt nō
modo Hispania, sed etiam toti Europæ, atq; adeò vniuerso
orbi sufficiat: nā & in Orientem, vnde deferri solebat, plu-
res naues ea onustæ vebūtur, quàm Cantabri ferrū mittūt.

Delectus.

QVÆ Venetiis ad nos ex India Orientali mitti sole-
bat, cūm immatura collecta esset, temporis diuturnitate &
itineris longinquitate ad nos ita corrupta perueniebat, vt
parum vtilitatis præstaret. Nostra verò ex insulæ prædictis,
matura est, crassa, plena, ponderosa, medullosa, & adeò re-
cens, vt interdum sexagesimo, postquam collecta est, die huc
perferatur: & quia recens, gratiq; saporis, non tetri, vt
quæ ex Oriente deferrebat, facilius vires suas exerit.

Facultates.

BENIGNE purgat, & sine vlla alui perturbatione,
bilē præsertim, deinde pituitam, postea quæ in meatibus &
intestinis infarctæ sunt, euacuat. Temperatos illos efficit, qui
ipsa

ipsa vtūtur: sanguinē purgat. Vtilis in omni morborū genere, sed maximē renū, & vrinae, duab⁹ horis ante cœnā sumpta. Defluxionibus prodest, duabus à leui cœna horis. Quotidianus ei⁹ vsus est ad pectoris & laterū vitia, eclegmatis modo. Cōuenit febriū ardorib⁹, & sitim exstinguit. Assiduus illius vsus ante prādiū aut cœnā, calculi generationē probibet.

FORIS cum amygdalarum dulcium oleo illita, graues pulmonum & renum dolores mitigat.

DOSIS pulpæ eius est decē drachinarū, ad sesquiunciam vsque; non exēpta verò, quatuor vnciarum. Lenit, resoluit, sanguinem depurat, & eius bilisq³ calorem infringit. Humida est in primo gradu, ad calorem, sed mitem, tendens.

IN istis insulis primū colli cœpit, postquam in nostram potestatem venerunt.

NON desunt qui huius Auctoris iudicium improbent: siquidem Orientalis Cassia, cæteris paribus, longē præferenda est.

Fructus cholagogus.

EX maritimis Nicaragua & Nata (quæ sunt in noui orbis continenti; inuehitur in Hispaniam medicamenti genus purgans, bilem præsertim.

FRUCTVS est arboris cuiusdam vastæ, castaneis similis, sed calyce leui, non, vt illarū, echinato: eo calyce fructus continetur castaneis non multū absimilis, sed sine cortice, & ferē quadratus, in duas partes diuisus, medium intercurante, & totum deinde ambiente pellicula.

EDITVR hic fructus viridis, aut contusus vino exceptus: si siccus, eius puluis ex vino aut gallinae iusculo sumitur; datur etiam tostus, vt minùs purget: quocumque tandem modo sumptus, sine molestia purgat, obseruatis iis quæ à purgatis obseruari solent, & præparatis priùs, vt decet, humoribus. Illud verò minimē silētiopratereundū, pelliculam illā exteriorē & internā abiiciendā esse, alioqui gracia symptomata excitaturā, veluti ingētes vomit⁹, animi deliquia, & periculosa alui profluvia. Calidus est in primo gradu.

Auellanæ purgatrices.

Auellanæ
purgatri-
ces.

Novo orbe primum inuento, insula diui Dominici quoddam genus Auellana misit, qua se Indi familiariter purgabant. Postea Hispani necessitate compulsi, illis etiam purgare se cœperunt, nō sine vitæ discrimine. Colore & forma nostris Auellanis similes sunt, putamine tenui, coloris spadicei, triangulares, medulla interiore alba & dulci, sic ut multi, dulcedine illecti, decepti sint.

Auellanarū
historia.

Ben magnū.

Ben parū.

MEDICORVM vulgus eas Ben magnum vocat (nam Ben est duorum generum) Paruum autem ciceris magnitudine est, & ex eo Itali odoratum illud oleum, quod de Ben nuncupant, conficiunt, quo sibi caesariem & barbam inungunt deliciarum gratia.

Facultates.

VALIDISSIME pituitam & bilē supernè & infernè purgant. Nonnulli tamen earū vehementiā assatione infrangebant. Coli doloribus præsens sunt remedium, flatus discutunt, & clysteribus iniectæ, mediocriter euacuant.

DOSIS est à dimidia drachma ad drachmam vnam: sed assandæ sunt. Calidi sunt temperamēti initio tertij gradus, & sicci in secundo.

Auellana hæc cum plerisque aliis fructibus peregrinis communicata mihi fuit ab illustri viro D. Ioanne de Brancion, rei herbariæ studiosissimo, nec ullis parcere sumptibus, ut suum hortum omni peregrinarum plantarum genere exsultissimum redderet.

Cæterum Auellanam hanc, cuius iconem hæc exhibeo, lenius & mollior, contegit cortex, partim ex cinereo candicans, partim nigricans: hunc sequitur putamen minus solidum quam in vulgaribus Auellanis: id nucleum continet Auellanz magnitudine, candidum, solidum, Auellanz vulgaris aut ilignæ glandis sapore, tenui membrana obductum. Integra nux altera parte sessilis est, & coniunctim binæ nasci videntur, ut interdum castanz.

Nuclei pinei cathartici.

TRANSMITTIT etiam noua Hispania Pineo—^{Pinei nuclei}
rum nucleorum genus, quo Indi se purgabant: quos imita—^{purgatorii.}
ti sunt plurimi harum regionum.

NOSTRIS pineis nucleis similes sunt, nascentes in ^{Descriptione}
strobilis magnis, quales sunt Mayzi spica muticæ: molliori
putamine, & nigriore quam nostri, rotundi, intus albi, pin-
gues, & gustu dulces.

BILEM, pituitam, & aquas validissimè purgant: & ^{Facultates.}
licet Auellani mitiores, attamen vomitum cient, atque
ventrem subducunt. Assi, neque tam valenter, neque cum
tantis torsionibus purgant. Dantur in diuturnis morbis, &
peculiari quadam facultate crassos humores expellunt.

QUINQUE aut sex triti & vino diluti, datur pro vi-
riū robore, preparato prius conuenientibus Syrupis humore,
qui euacuandus est, & obseruata, quæ decet, victus ratione.
Etenim qui eis vtetur, illū obseruare oportet, quæ ab his ob-
seruari solent, quibus purgans medicamentū propinatū est.

CALIDI in tertio, & sicci in secundo, pinguedine ta-
men quadam præditi, quæ siccitatem nonnihil imminuit.

Fabæ purgatrices.

FABÆ purgatrices, quæ Carthagine, & Nomine Dei ^{Fabæ purgæ}
nascuntur, nostris similes sunt, sed minores, eiusdem cum ^{siccæ.}
nostris formæ & coloris, pellicula quadam tenui, ut cepa-
rum tunica exterior, illas per medium intersecante, quæ
cum cortice abiicienda est, alioqui tanta vebemētia super-
uē & infernè purgans, ut in vitæ discrimen sumentem con-
iciat. Assandæ deinde sunt, ut illarum acrimonia infringa-
tur, deinde in puluerem comminuendæ.

Sumendi
ratio.

DATVR hic pulvis vino aut saccharo exceptus, ad cochleare vnum, deinde haustus vini sumitur.

Facultates.

APVD Indos hoc medicamentum celebre est ob sumendi facilitatem: nam sine molestia bilem, pituitam, & crassos humores, multo lenius & facilius quàm superiora medicamenta purgant.

DANTVR in febribus diuturnis & importunis, in coli doloribus, & articulorum morbis.

DOSIS esto assatarum (quod cùm in hoc, tum in præcedentibus obseruandum est, torrerent enim singula præstat) à quaternario numero ad senarium, pluriùve aut pauciorum, pro ægri viribus.

CALIDÆ in secundo, sicca in primo.

Fabarũ vulgaribus similiũ quæ vomitũ ciēt, & aluũ valenter purgāt, meminit Ferdinãdus Lopez de Castagneda ca. 78. li. 7 Indicę Hist. Aliquot porro peregrinos fructus accepi Fabę purgatiuę nomine insignitos: sed nullus mihi cõspectus est, qui fabæ purgatiuę nostro auctori descriptæ cõueniret, at pou⁹ inter Phaseolos, omnes recēsendi videbãtur.

Prior, cuius hic iconẽ exhibemus, orbiculari ferẽ est forma, sed planus utrimq; & quodãmodo pulvinatus, digiti vnus crassitie, duorum verò

verò latitudine aut ampliore, ex vno latere aliquantulū cauo, qua videlicet hilus esse solet, & siliquæ, in qua cōtinetur, adhæret: cortex durus & lignosus, lævis, ex rubo nigricans: quod intus continetur album, firmum, & in duas partes natura scissile, vt sunt omnia phaseolacea. sapore primūm quali sunt omnia ferè legumina, sed ilico linguam mordicante, & acro: quo fit (ni fallor) vt purgandi facultate præditus.

Nascitur in insula Diui Thomæ dicta, & cordis effigiē, quale vulgo pingi solet, imitatur: ideo à quibusdā Cor Diui Thomæ nūcupatur. Eius obiter meminit Petrus Cieça parte prima Chronici cap. 112.

Alter phaseolo vulgari haud dissimilis est, sed minor, densior, nigricans, & hilo prominente, & renis formam minimè referente.

Cūm Olysiopone essem, donatus sum Phaseoli genere ex Brasilia Americæ prouinciæ delato, admodū recēti, pollicari latitudine, crasso, colore rufescēte, magno hilo, & parte extrema veluti sessili. Eiusmodi quatuor aut quinque singulis siliquis prægrandibus continentur, qui recētes & vitētes adhuc rufi & impoliti bubones venereos curare dicuntur: flore traditur ex rubro pallescēte: ego dumtaxat iuniorē plātam vidi mihi semine natā, quæ foliis Phaseolo vulgari ferè similis erat, nisi quòd minora erant, & auersa parte hirsuta, præsertim teneriora folia, & extremi caules tenui molliq̃ue lanugine fuluescente obfiti. Brasiliāni Macouna vocant: similes planè, & colore, qui ex cinereo candicans est, dumtaxat differentes, ex Africa Mauritania delatos vidi.

Vidi etiam non procul Olysiopone in monasterio quodam Phaseoli genus vulgari nostrati adeò simile, vt nostrum putarem: pergulas istie vestiebat opere topiario, flore purpureo; at siliquæ scabræ sunt, breuiorē, & duplo latiores quàm nostri vulgaris: fructus est exiguus pisi vulgaris magnitudine, totus niger, nisi qua parte siliquæ adhæret, quæ candida est. Brasilianis frequentem esse audiui, & Lusitanis istie habitantibus Fava brava, id est, fabam siluestrem nuncupari.

Londini emi anno 1579. in Mercatorū porticu de Gallo nauclero Phaseoli genus, quod è Brasiliāna Noui orbis prouincia aduectū assererebat. Nostro vulgari maior est is Phaseolus latiorq̃ue, nec minùs colore variat: etenim nunc flauus est, aut omnino niueus, modò ater, aut purpureus, aut albis purpureisq̃ maculis distinctus. De simili plāta natum referebat, & talis Europæa est, nostrūque saporis gratia & bonitate longè superare, si eodem modo decoquatur.

Eius iconē ad viuū expressam, quā in Herbariæ rei studiosorū gratiā ad huius libelli calcē (quoniā suo loco inseri nō potuerat) reponendā curaueramus, postrema hac editione in suū locum transtulimus.

Ab amicis autem sequente anno Londini satum, prouenit vulgari-
similibus samentis & foliis, sed ad frugem non peruenit.

Lac Pinipinichi.

Pinipinichi.

Facultates.

IN omnibus continentis oris, lacteus quidam succus elicitur ex arbusculis Malorum similitudine, Indi Pinipinichi vocant: è cuius ramis recisis lacteus humor illico emanat, aliquantulum densus, & viscosus, cuius tres aut quatuor guttæ sumptæ, validissimè per aluum purgant bilem & aquas.

BIBITUR ex vino, aut desiccatis pulvis deglutitur pauca quantitate, propter nimiam vehementiam.

ILLUD autem peculiare habet, quòd si quis illo sumpto, iusculum, vinum, aut aliud quid iniiciat, subitò eius operatio infringitur, & cessat.

SUMPTO aliquo ex superioribus medicamentis purgantibus, somno abstinendum est, & ea observanda, quæ ab his, qui purgans aliquod medicamentum sumpserunt, observari solent.

CALIDUS & siccus hic liquor in tertio gradu.

OMNIA iam enumerata medicamenta valida sunt & perniciofa, quibus uti desitum est, aduecto Mechoacan, cuius usus minimè periculosus est. Ad ipsum enim, tãquam ad medicamentum præstantissimum, confugerunt non solum nostri, sed omnes etiam Indiarum incolæ: De hoc nunc acturi sumus.

Mechoacan.

Mechoacan.

MECHOACAN radix est ante triginta annos primum reperta, in provincia Mechoacan dicta, quadraginta miliaribus supra Mexico, quam devicit Ferdinandus Cortesius, anno 1524.

EST hæc provincia auri admodum dives, sed magis argenti, reliquas vicinas opulentia longè superans; nam aiunt totam argenti gleba abundare ducenta & amplius miliaria. Istic sunt adeò celebres & opulentæ illæ fodinæ Cacatecas nuncupatæ, singulisq; diebus alia dives argenti,

Cacatecas
fodinæ.

non-

nonnullæ auri venæ deteguntur. Temperatus & salubris illic aër stirpes producit salutiferas, & ad varios morbos utiles: cuius rei gratia, ante Hispanorum aduentum, vicini eò Gomara confluebant, ut à suis aegritudinibus liberarentur. Fertilis Hist. Mex. etiam est regio, & frumenti, ferinæ, fructuum ferax: multas habet scaturigines, ac in his nonnullas aquæ dulcis piscium abundantiam præbentes. Qua de causa inquilini saniores, agiliores, coloréque magis florido vicinis.

PRIMARIA vrbs eius prouinciæ incolæ Chincicila dicitur, Hispani totius Prouinciæ nomine Mechoacan appellant, quam ferri, siue soleæ equinæ instar ambit lacus aquæ dulcis, valde piscosus: celebre est emporium, propter argenti venas, quæ tota illa regione frequentes. Chincicila emporium.

PAULO post occupatam à nostris prouinciam, missi Franciscani monachi, qui sui ordinis monasterium illic extruxerunt: horum nonnulli paulo post (ut in alio orbe, multum ab Hispanico aëre discrepante) in morbos inciderunt, è quorum numero ipse etiam Præfectus, Guardianum appellant. Huic arcta erat amicitia cum Caçoncin totius illius Prouinciæ regulo; qui ipsum conspiciens extremè egrotantem, indicauit, sibi esse subditum, quo Medico vteretur: hunc fortè remedium aegritudini adhibiturum. Gratum id Guardianus, qui aliorum medicorum præsentia destitutus, illum adduci iubet: venit, morboq; obseruato significat suo Domino, monachum curaturū, modò cuiusdā radicis puluerem sumere velit, quem daturus esset. Guardianus salutis cupidus, puluerem ex modico vino bibit, & sine molestia sic illo purgatur, ut magnam sentiret eo die leuamen, maius etiam subsequenter, donec plenam sanitatem consequeretur. Illius exemplum sequuti alij monachi, & nonnulli Hispani egri, puluerem semel, bis, ac quoties necessarium fuit, sumunt, & similiter liberantur. Eius rei testimonio Mexicum misso ad totius Ordinis supremum Præfectum, ipsi Prouincialem nominant: fit istic radicis periculum, magno omnium,

omnium, qui sumpserunt, comodo & admiratione. Itaq³ breui temporis spatio per vniuersam illam prouinciam celebris facta est hac radix, & ei Rhabarbari Indici nomen inditum: tandem in Peruanum etiam regnum, reliquasq³ noui orbis prouincias, illius vsus inductus, neglectis ceteris medicamentis, tanta confidentia, vt, ea sumpta, certam sibi salutem promitterent.

Q V A R T V S & tricesimus iam agitur annus, quod istam radicem primùm hic conspexerim. Paschalis quidam Catanæus Genuensis, ex Hispania noua redux in morbum incidit, ad cuius curam accersitus fui. Eum purgare cupienti, præstantissimum medicamentum è noua Hispania se attulisse refert, Rhabarbarum Mechoacacanum nuncupatum, quo omnes Mexicani vterentur; illo se feliciter aliquoties curatum fuisse. quòd si quod purgans medicamentum sumendum esset, illud se cupere, cuius exploratas haberet facultates. Damnaui talium recentium medicamentorum nobis ignotorum vsus, quorum nulli auctores meminerunt: ipsiq³ persuasi nostratia potius sumeret longo vsu & experientia comprobata, & à classicis auctoribus descripta. Pharmaco ipsius morbo conuenienti à me præscripto purgatur: ex quo magnam quidem sensit utilitatem, morbo tamen non ita liberatus, quin alia purgatione opus fuerit. negauit se aliam admissurum quàm suū Mechoacacanum Rhabarbarum, quo tam probè curatus est, vt pristinae sanitati restitueretur. Tamen si laudarem effectum, nòdum tamen animo meo satisfactum, donec plurimi alij, eodem ferè tempore redeuntes, in aegritudines inciderunt, à quibus Mechoacan radice purgati, felicissimè curati sunt, quòd illo vti in noua Hispania consueuissent. His cōsideratis, illius facultatibus fidem adhibere, atque etiam ipso vti cœpi.

N V N C autem adeò frequens ubiq³ illius vsus, vt maxima quantitate aliarum mercium instar aduebatur, magno redimendum. Mibi retulit Aromatarius quidam, se superiore

periore anno, præter id quod ciuibus vendiderat, plus quam mille libras exteris Rhabarbari Indici nomine vendidisse: nam omnibus adeò familiare, vt nullus sit viculus, in quo eius vsus non requiratur, tamquam tutissimæ omniumq; præstantissimi medicamenti, cum nullum Medicum (quod omnibus gratissimum est) consulere opus sit.

SÆPE hos qui è noua Hispania redeunt, præsertim verò qui in Mechoacan fuerunt, interrogavi de stirpis forma quam hæc radix profert: sed illud dumtaxat intelligere potui, ex vrbe Colima, quadraginta milliaribus ultra Me- Colima.
choacan, adferri radices siccas & repurgatas, illas Hispanos emere, & in Hispaniam mittere: tanta est omnium negligentia, quæstus verò summum studium.

MAGNA sanè reprehensione digni sumus, quòd, quandoquidè in noua Hispania tot stirpes, & alia maximi momenti medicamenta inueniantur, nemo tamen vel describat, vel formam & facultates percontetur, vt cum nostris conferri queant. Nam si in animum inducerent, vt inquirerent & explorarent tot medicamēta quæ ab Indis in suis Tiangez siue foris venduntur, magna inde sequeretur utilitas, cum ipsi Indi eorum facultates non celent, sed celebrent & communicent: contra plerumque nostri ista negligunt, vel, si quarundam virtutes norunt, neque eas nos docere, neque earum effigiem indicare cupiunt.

NON desinenti porrò diligenter sciscitari de hac planta, quidam, qui nuper admodum ex ea prouincia aduenerat, significat, Franciscanum monachū, ex Mechoacan vsque, naui qua ferebatur aduexisse, non sine magna cura & sollicitudine, illius stirpem magno vase terra pleno repositam, quam apud sui Ordinis in hac vrbe monachos aleret. ingenti perfusus sum gaudio hæc audiens, atq. ilico ad monasterium me confero. Video in dolio plantam multis ramis supra terram expansis luxuriantem, colore fusco ad cinereum tendente, qui vicinas perticas aut pergulas (si ad-
ponan-

porantur) scandere, & multiplici nexu amplecti possint: foliis circinata ferè torunditatis in mucrone tamen desinentibus, nonnunquam admodum amplis, atrouirentibus, fibrosis, perennibus, adeò verò delicatis, ut humiditate carere videantur: fructu, ut perhibent, coriandri sicci magnitudine, racematim coherente, qui Septembri maturefcit: radice crassa, vitis alba seu Bryoniae modo, ut non defuerint qui eandem plantam esse putarent, aut saltem eicongencrem: sed multum differunt, nam Bryoniae radix, cū viridis, tum sicca, admodum acris est: Mechoacan verò insipida, & sine acrimonia. Colligitur Octobri.

ADUEHITUR radix magnis fragmentis & paruis, partim in taleas concisis, partim manu confractis. Miliij semine obruta seruatur, lineo panno picato seu resina obducto inuoluta.

DELIGENDA recens, albicans, exteriori parte nonnihil flauescens: improbatum candida, nigra, cariota. Ineptè igitur faciunt, qui illam in puluerem comminutam adseruant, quoniam facile exhalat, & eius vis infringitur: præstat idcirco radicem primū deradi, cū puluis sumendus.

CALIDA est primo gradu, sicca secundo: tenuium enim esse partium, nonnihil tamen adstrictionis possidere, ex eo patet, quòd absoluta purgatione, internarū partium robori nihil adimit, nec eas debilitat, ut reliqua purgantia medicamenta: imo illa purgati, robustiores redduntur, quam ante sumptum medicamentum erant. Hinc fit, ut nulla correctione indigeat: solū vinum est eius vehiculum, cum quo sumpta, facilius & efficacius operatur, quam cum alio quouis liquore, nec vomitione reiicitur.

Mechoacan
alterum.

CÆTERVM nunc ex Continenti aduehitur Mechoacan, natum circa Nicaragua & in Quito (ubi diligenter colitur, & magno in usu est, ob eius mirabiles effectus) longè

longè præstantius eo quod ex noua Hispania adferri cõsue-
uit: cuius flos, semen, & ramuli etiam allati sunt. Erat ve-
rò is flos quasi mali aureæ, quinque foliis constans maiori-
bus, subfusi coloris, è cuius vmbilico protuberat calyx siue
vesicula quædam auellana magnitudine, membrana con-
stans tenui, albicante, quæ in duas cellulas tenuissima pelli-
cula secretas diuiditur, & in singulis bina grana, ciceris
exigui magnitudine, colore per maturitatem nigro, gustu
insipido continebantur, quæ molli & spongiosa terra exce-
pta, commodè nascuntur. Forma.

Ex huius radice fit conserua varij generis, Cydonio-
rum modo, sed etiam Gelatina ex saccharo & illius succo, Conserua &
Condit.
quæ in deliciis esse possunt: nam vt radix est insipida, facile
saccharum recipit, quocumque tandem modo paretur.

MOLESTA non est huius radice sumptio, quia nul-
lius mali saporis est particeps, ideoq; omni tempore, omniq;
ætati, pueris, senibus, aliisq; qui cætera medicamenta re-
spuunt, utilis est, cum benignè & sine molestia purget.

CRASSOS, viscidos, putridosq; humores, vtramq; Facultates.
bilem & aquas educit: Iecoris, vètriculi, lienis morbos tol-
lit, & earundè partium obstructiones aperit, ideoque agri-
tudinibus inde prouenientibus, hydropi, ictero utilis: inuete-
ratos capitis dolores curat, cerebrum & nervos expurgat,
cephaleæ, epilepsie, strumis, articularum, coli, & renū do-
loribus opitulatur: veteres defluxiones sistit: vteri morbis,
qui plerumque ex frigidis humoribus aut flatibus generan-
tur, tussi veteri, asthmati, & reliquis pectoris vitiis, anti-
quis febribus, & lue venerea vexatis cõuenit, repetito, quo-
ties opus fuerit, eius vsu. Nam in similibus obstinatis & in-
ueteratis morbis, necessaria sunt plures euacuationes, ad
penitus reuellendum & expellendum humores qui tales
morbos generant: itaque nihil mirum, si, vnica purgatio-
ne, agri optatam sanitatem non consequuntur.

HVIVS autem radice sumenda ratio talis est. Pur- Exhibendi
ratio.
gatio

Puluis.

Dosis eius.

gato prius corpore serapiis, clysteribus, aut sanguinis missione, & dieta, pro medici iudicio; selectioris huius radicis leuiter cōtusa puluis vino albo maceratus, aut aqua fœniculi, anisi, aut cinnamomi (si quis vinum non fert; quod etiam commodè dilui poterit, si quis dilutum cupit, stillatio intybi, buglossis vel scariolæ liquore) summo mane propinatur, dimidiæ drachmæ pondere pueris, vnius drachmæ iuuenibus & adolescentibus, duarum verò drachmarum viris & mulieribus. Nec inutiliter datur ex syrupi rosati nouem infusionum duabus vnciis, aut violarum serapio conseruæve miscetur: & sæpius ex iusculo sumitur. Dimidia post sumptum hoc medicamentum hora somnus conceditur, iis præsertim qui vomitibus obnoxij sunt; sed brevis: nam purgari incipienti, nec somnus, nec cibus, nec potus conuenit.

Si verò qui hunc puluerem, vel aliud quoduis laxans medicamentum sumpserit, sibi à vomitu metuit, utatur eo quod sæpius expertus sum remedio, videlicet, ilico à sumpto medicamento, albumen oui assum & adhuc calidū digitisq; attritum lineo panno raro inuoluat, & in nodum colliget, quem gutturus orificio imponet, & istic retinebit, donec medicamentum laxare incipiat: etenim nō modò vomitum prohibebit, sed etiam fumos & vapores à medicamento subleuatos reprimet. Facta purgatione, datur iusculum, & paulo post cibus, qualis his dari solet qui sese purgant. Peracto prandio, neque somno indulgeat, neque bibat ante cœnam, quæ levis erit, & rerum boni succi. Postridie eluat corpus medicamento aliquo, & conserua quapiam utatur: deinceps in victu & reliquis rebus necessariis sese gerat ut decet.

Catapotia.

FIVNT nonnunquam ex eodē puluere excepto Eleuario rosato Mesue catapotia coriandri sicci magnitudine, ut facilius dissoluantur, & citius opus suum peragant.

IN manu autem est Medici, aut eius qui sumpserit, eam humoris quantitatem purgare quam volet, quoniam

niam sumpto pauxillo iusculo, aut aliare, eius operatio ilico cessat.

M I T T I T nobis Promontorium D. Helena, quod in Mechoacan eodem quo Nicaragua tractu est, aliud Mechoacan genus siluestris, quod graua Symptomata excitat, ut vomitus immodicos, tormina, & alui profluvia, quam ob causam Scammonea nuncupatur: sed nemo (periculo semelfacto) utitur. Simile est alteri cum folio, tum sarmentis, tum radice, sed per omnia minoribus: & ipsa etiam radix acrimonia nonnihil habet. Vnde clarissime liquet, quantum momenti adferat loci varietas ad huius radices facultates.

Missi sunt nobis ex Hispaniis ante paucos annos duo seminis Mechoacan genera, vnum breui calyculo siue filiqua, semineque nigro, quale est Scammonij aut Conuoluoli maioris: Alterum oblongiore aliquantum calyculo, & semine rufo, & quam superius longiore tenerioreque. Vtriusque filiqua parte interiore lanuginosa est.

Ex vtriusque semine natæ sunt nobis, & aliquot alius rei herbarie studiosi plantæ, quas subsequenter hiemis iniuria sustulit. Prodibant Scammonij aut conuoluoli mædo, deinde multis sarmentis proxima pedamenta scandebant & amplectebantur: folijs Conuoluoli maioris, sed tenerioribus, & colore magis fuluescente: radix pollicatam vel maiorem crassitiem iam erat adepta.

a Negat Ioan. Fragosus, Regis Catholici Medicus, iusculo aut alio cibo iniecto Mechoacan vim purgatiuam sibi aut infingi, & quotidiana experientia id se obseruasse ait, eandemque nostri Auctoris in Pinipinichi opinionem reprobat.

Meminit Petrus Cieça parte prima Peruanæ Historiæ, in prouincia Radix Quimbaya, cuius metropolis Carthago magna, nasci tenues quasdam Quimbaya. radices digiti crassitudine inter arbores, quarum si fragmentum brachiali longitudine duobus aquæ sextariis per noctem maceretur in vase aliquo, maiorem aquæ partem ea nocte absumi. Ex ea quæ supererit aqua, qui tres vncias sumpserit, adeo benigne purgandum, & sine molestia, uti si Rhabarbaro purgatus esset, & aliquoties periculum fecisse scribit magno illorum, qui sumpserunt, commodo.

Piper.

T O T O Continentis tractu in quo Nata, Carthago, & etiam in Nouo regno, magnus est vsus Piperis cuiusdam oblongi, quod maiori acrimonia præditum est Orientali, magisque aromaticum, & iucundiore odore spirat, quam Axi seu Capsicum; quinetiam præfertur Piperi nigro, cum Axi. Capsicum, saporis, tum suauitatis causa.

Forma.

ALTA cuiusdam planta fructus est oblongus, crassitie quidem funiculi, at dimidiū pedis longitudine, constans veluti multis granulis, circa pediculum oblongum continuo & coniuncto ordine dispositis, seminis plantaginis modo, quibus ademptis, pediculus nudus conspicitur. Recens viridis est, sole maturescit & nigrescit. Calidum est tertio gradu.

NEC prætermittendum est Piper ex Indiis nostris missum, quandoquidem non modo in medicum usum receptum est, sed planta est excellentissima, & toti Hispaniæ notissima: nam nullus est hortus, in quo non seratur ob fructus pulchritudinem. Vidi aliquando in hac vrbe plantam ad arboris altitudinem excrecentem.

FOLIO est viridi, ocymolatifolio simili. flore albo, ex quo pullulat fructus diuersæ formæ, oblongus, rotundus, Melopeponis forma, aut cerasiorum, sed immaturus viridis est, maturus verò colore rubro gratissimo.

PARTICVLATIM concisum, & iusculo maceratum, meliorem saporem edulis conciliat, quàm Piper vulgare, ideoq; eius vsus est in omnibus in quibus aromata ex Maluccis insulis & Calecutio delata cōmendantur, in eo solum differens, quòd illa multis aureis emuntur, hoc sola satione acquiritur: nam in vna planta colliguntur aromata in totius anni vsus, minore dispendio, & maiore commodo.

Facultates.

FLATVS discutit, vtile pectori & perfrictionibus, calefacitq; & roborat partes internas. Caliditatis & siccitatis in quarto ferè gradu particeps.

Capficum hoc, seu Piper Indicum (Americum potiùs) diligentissimè colitur tota Castella cùm ab hortulanis, tum à mulieribus in ædium suarum pensilibus hortis. Etenim eo vtuntur per totum annum cùm virente tum sicco, pro condimento & Pipere. Spectatur varia (vt noster auctor ait) forma. Memini etiam videre anno 1585. maxima copia cultum.

Capfici historia.

cultum in suburbanis Brunnæ urbis celebris in Moravia, quo cultores non contemnendum quæstum faciunt: est enim apud vulgus frequenter in usu. Sed & hæc omnia genera aliquando vidi colore flavescente, in Lusitania, monasterio quodam circa Olysiponem.

Aliud Capfici genus observaui in nonnullis Lusitaniz locis, fruticosum, cubitalibus ramis, virentibus, foliis hortensis Solani ferè, aliquantulum angustioribus: flore candido exiguo, ut Solani hortensis, fructu in longis pediculis paruo, per initia viridi; deinde nigricante, ubi maturuit, rubro, continente multa semina latiuscula alterius Capfici modo, tam feruidi gustus, ut fauces aliquot dies incendat gustatum. Floret & fructum profert toto Autumno, & in calidioribus regionibus etiam hieme. Illi vocant Pimienta de Bresil, hoc est, Piper Brasilianum, in qua prouincia abundanter nasci, multiplicique in usu esse intelligo.

Ceuadilla.

PERLATA sunt ad me cum aliquot aliis plantis ex Hispania noua, semina cuiusdam plantæ Ceuadilla istic Ceuadilla. vocata, id est, Hordeolum, à similitudine quam cum nostro hordeo habet in spica & vaginulis, quibus semen includitur, sed minus eo, lini semine neutiquam maius, & longè aliis facultatibus præditum. Etenim nūquam auditum est plan- Facultatesq. tam aliquam aded vrente. & caustica vi præditam; sic, ut ubi cauterium necessarium est in gangrenis, & putridis impurisque vlceribus, eosdem præbeat effectus, quos non modò sublimatum, sed ignis etiam præstare posset: etenim vermes in vlceribus necat, putridaque vlcera expurgat puluis eius sensim iis inspersus, maiore minoræue quantitate, pro vlceris magnitudine, adhibitis præseruatiuis, quæ in huiusmodi remediis usurpari solent. Itaque, cum eius facultates infringere volunt, puluerem stillatitio rosarum aut plantaginis liquore excipiunt, linumq; aut ellychnium eo intinctum vlceribus & gangrenis imponunt: deinde sarcotica medicamenta adhibentur, pro cheirurgi docti & experti iudicio.

EADEM ratione usurpatur in animalium malignis vlceribus, quibus plerumque infestantur.

CALIDVM est hoc semen in quarto gradu, eoque etiam amplius, si plures sint gradus.

Sulphur viuum.

Sulphur
Quitense.

M I T T I T nobis Quito prouincia Peruana Sulphur viuum præstantissimum, vt vitrum translucidum, colore auri purissimi, cuius fragmentum pusillum lucernæ admotum, odorem maximum sulphuris ei aculatur fumo viridi permistum; sed antequam incendatur, nullum Sulphuris odorem præbet. Eruitur istic ex venis, proximis auri fodinis: itaque non sine causa Chymistæ aiunt Argentum viuum auri esse materiam, sulphur verò formam.

H V I V S puluis vino dissolutus, & per aliquot dies faciei vespere illius (purgato prius corpore) inflammationes curat. Scabiem tollit, rosaceo oleo mixtus. Drachma pondere cum oui luteo sumptus, coli doloribus, nephritidi, nervorumq. contractionibus & ictero utilis est. Calidum & siccum est hoc sulphur summo excessu.

Sulphur Ni-
caraguanū.

E X Nicaragua aliud Sulphuris genus aduehitur coloris cinerei, densum, minimè transparens, nihilque cum alio commune habens præter odorem.

Ad Erysipelas.

Medicamen-
tum ad ignē
sacrum.

N O B I L I S ille qui Piper longum mihi dedit iam antè descriptum, filium habuit, cuius faciem erysipelas occupauerat. accersitue, venam secare, & lineos pannos rosacea & solani aquis madentes faciei imponi iussit. Illico pater: Quod ad sanguinis missionem attinet, rectè quidem, nam puer sanguine abundat. Faciei autem aliud medicamentum illi nam. Peruana porro Cartagine attulerat placentam quandam foris nigram, intus luteam, & adhuc humidā, tametsi bis mille ferè miliaribus allata esset. Eius pauxillū me præsentè dissoluit aquæ rosacæ stillatitio liquore, & eo faciem filij illiuit: postridie rosaceo liquore tepido faciem illius abluuit: quæ aded integra & sana reddita est, atque si erysipelate non laborasset.

C O N F E C T A M verò referebat hanc placentam è lumbricis, quos Indi terra eximentes, Mayzi foliis pascunt, deinde

deinde iam pingues fictili coquunt, eos despumando: colatos
rursus decoquunt, donec ad vnguenti consistentiam aut
etiam densiorem reduxerint.

Carlo sancto.

ANTE triennium ex Mechoacan provincia delata est
quedam radix Carlo sancto dicta, cuius insignes faculta- Carlo san-
cto.
tes predicant.

NOSTRO Lupulo similis est, & perticis se conuoluit Descriptio.
illius more; quibus si careat, humi spargitur & diffunditur:
folia etiam Lupulo similia, colore viridi, sed obscuriore, odore
gravi: neque florem, neque fructum fert. Radix crasso capi-
te est, ex quo aliae radices oriuntur digiti maioris crassitudi-
ne, colore candicante: cortex qui facile separatur, cuiusque
usus, est odore aromatico, gustu amaro, cum quadam acri-
monia: nervus radicis cortice spoliatus, multis quasi filu-
ris seu tabellis tenuissimis constare conspicitur, quae sigilla-
tim separari possunt.

NASCITUR temperatissimis provincia Mechoacan Natales.
locis, solo neque nimium sicco, neque humido. Calida & sic-
ca initio secundi gradus.

RADICIS cortex mane aliquanto tempore com- Facultates.
manducatus, multam pituitam, aliosque humores ex ca-
pite elicit, eamque ob causam rheumatismos, capitis do-
lores & defluxiones curat: in nonnullis etiam vomitu mul-
tam bilem & pituitam è stomacho expellens, sed illius
decoctum maximè, cuius gratia ventriculum noxiis hu-
moribus liberat, eumque roborat: purgationem tamen præ-
cedere necesse est.

IDEM commanducatus, gingivis abscedentibus auxi-
lio est, dentes stabilit, eosque à scabritia & corruptione libe-
rat, orisque halitum commendat: sed postea vino os eluen-
dum, ad amaritudinem tollendam.

PULVERIS eius exigua quantitas ex vino albo, aut
adiani, canellaque decocto sumptus, vuluam obstructio-

nibus liberat, mensesque prouocat, & flatus discutit, purgato videlicet prius corpore, & aluo (dam eo remedio utitur) ex æquis partibus Liquidambar & vnguenti Dialtheæ inuncta.

C O R D I S affectibus, iis præsertim qui ex vteri sympathia oriuntur, auxilio est eius puluis, vt antiè, sumptus, aut illius decoctum hoc modo præparatum:

Carlo sancto
decoctum.

R A D I C I S minutim concisæ drachmæ duæ in tribus aquæ sextariis coquuntur ad dimidias, corticis citri in puluerem reducti drachmæ quatuor, pulueris Canelle drachmæ duæ statim iniiciuntur, ac denuo feruent, deinde colantur. Istius decocti sex vnciæ singulis diebus mane addito saccharo propinantur, purgato tamen prius, vt decet, corpore.

H V N C puluerem, & decoctum nonnulli in morbi Gallici affectibus, atque etiam Epilepsia commendant. Alterum experiri non admodum necesse est, quod multis aliis ad eum morbum remediis abundemus. Alterius periculum faciam in iis qui vigesimam quintum ætatis annum nondum excessere: nam Epilepsiam in adultis tolli, non est verisimile.

Radix S. Helenæ.

Radix D.
Helenæ, &
eius historia.

E X portu S. Helenæ, qui est in prouincia Florida, adferuntur radices quædam prælongæ, sed nodosæ admodum, pollicari crassitudine, foris nigrae, intus albæ, sapore aromatico, Galangæ ferè simili. Resectis his nodis & perforatis, fiunt precatoriae sphaerulae, quas milites Hispani & Indi de collo suspendentes, multum illis tribuunt. Hi siccati rugantur, durique & quasi cornei fiunt. Planta ramos suos per terram diffundit, foliaque ampla & viridia admodum profert.

Natales.

N A S C I T U R locis humidis; sicca initio, calida in fine secundi gradus existimatur.

Facultates.

H A S radices Indi lapidibus conterunt, toti que corpori sibi inducunt balneaturi, quoniam cutim constringunt, & membra, vt inquiunt, suo grato odore roborant.

ILLIUS pulvis cum vino haustus, in ventriculi doloribus, urinae difficultatibus, & nephritide commendatur.

Vt ex descriptione facultatibusque huius plantæ colligere licet, ad Cyperi genus aliquod referri poterit.

Guacatane.

MISSA nobis est ex Hispania nova plantula quædam scandicans (sed sine radice) Indis Guacatane nuncupata, Guacatane, nostro Polio montano haud absimilis, sed inodora; quæ an florem aut semen proferat, ignoro.

AD hæmorrhoides commendatur hac ratione: Eius Facultates, plantæ decocto ex vino (si calor absit) alioqui ex aqua, hæmorrhoides abluuntur, deinde blandè siccantur, postmodum eiusdem plantæ pulvere insperguntur.

DOLORES ex frigore & flatibus ortos, in quacunque corporis parte sedat, si locus resina prius inunctus, tenuissimo huius pulvere inspergatur, & pannus lineus superimponatur: nam ilico adhærebit Cerati modo, nec inde amovebitur, nisi dolore mitigato.

EIVS pulvis leuibus vulneribus impositus, præsertim inguinum, ea mundat, & ad cicatricem perducit.

MISSÆ item sunt ad me aliquot aliæ plantæ, sine nomine, quarum vnus ex aqua decoctum calidè sumptum, pectoris vitiis auxilio est.

ALTERA, quæ partus mortuos, secundasque morantes trahit, cuius rei magnam experientiam habent Indi.

TERTIAM, si (cùm maximè viget) quispiam colligere volens dumtaxat contingat, ilico flaccescit & procumbit.

QUARTA per solum diffusa est & expansa: si quis tamen eam attingat, statim contrahitur; vt brassica murciana.

HELLEBORVS item niger Hispanico similis, & iisdem facultatibus præditus.

MULTA præterea alia medicamenta in Indiis nostris Occidentalibus inueniuntur, insignibus facultatibus prædita, quæ cum tempore (ut iis uti possimus) innotescunt: ut ex eorum, quæ hæcenus allata fuerunt, utilitatibus colligere licet, quandoquidem infiniti morbi, qui alioqui incurabiles videbantur, horum usu curati sunt.

QUÆ omnia meæ diligentiae accepta ferre oportet, & primæ huius meæ historie parti, quæ per vniuersum orbem admodum celebris fuit, ob medicamentorum, quæ in ea continentur, descriptionem.

ET ut omnes intelligant quàm utilis meus hic liber fuerit, subiicere hic libet Epistolam ad me scriptam ex Peruviana usque regione, à nobili quodam viro, ante duos menses: etenim ex eorum quæ in illa descripsi lectione, inuenti sunt in Peru lapides Bezaares, Orientalibus haud inferiores viribus: de quibus, Deo volente, in tertia parte agemus.

Epistola ad D. Nicolaum Monardis.

NON dubium est, Clarissime Doctor, quin nouum videbitur, me virum illiteratum, semperq; militiam in his regionibus secutum, ad te scribere de iis quæ ad facultatem vestram pertinent. Verùm animi mei erga eruditos viros propensio (in quorum numero te censeo, cum ex libri tui lectione, quem de Medicamentis in his regionibus nascentibus eorumq; facultatibus euulgasti, tum ob laudem quam eo libro hic consecutus es) fecit ut etiam ignotus has ad te dederim. Etenim satis commendare non possum utilitatem quam hic attulit tuus iste liber, cum ex illo rationem consecuti simus, quæ medicamentis utendum sit, ex quibus sine methodo antè usurpatis, nullum auxilium percipiebamus: nunc verò ex tui libri lectione, plerique à morbis, qui deplorati videbantur, liberati sunt.

IAM sunt plures quàm viginti octo anni, quod militiam sequens, per has Indias peregrinor, in quibus non solum

lūm quæ à te descripta sunt, nascuntur, sed etiam pleraque alia, quorum fama nondum ad vos peruenit, ob Medicorum huc à vobis comitantium magna ex parte negligentiam & insciam, quibus publica utilitas (quam tamen summam præstare possent) curæ non est, sed vt quæstui dumtaxat seruiant.

FORMAM animalis, ex quo lapis Bezar extrahitur, in tuo libro describis. Ea diligentius perpensa, animalium genus quoddam in istis montibus frequens inuenimus, valde simile iis hircis (nisi quod cornibus orbū est) quos in Orientali India reperiri tradis. Rusi sunt coloris magna ex parte, & herbas salutiferas depascuntur (quarum magna est copia in montibus vbi ista animalia degunt) ita fugacia, vt solo tormentorum aneorum ictu adsequi possimus.

Animal lapideum Bezar gignens.

DECIMA quinta Iunij huius anni 1568. ego cum aliquot amicis ad venationem profecti sumus in huius regionis montes, in eam quinque dies insumpsimus, & aliquot ex iis, quæ dixi, animalibus confecimus; cumq; eorum causa venationem suscepissemus, librum tuum contuleramus.

APERTO itaque maximo & prouectioris ætatis animali, neque in ventriculo, neque in alia parte corporis lapides inuenimus; quo factum est, vt Indicis animalibus similia non esse putaremus. Percontati Indi, quos, vt nobis inseruirent, deduxeramus, qua corporis parte lapides hæc animalia haberent, se quidquam de lapidibus scire negabant (vt sunt nobis infestissimi, nec sua secreta nobis innotescere vellent) Indus tamen puer, decem aut duodecim annos natus, cum videret nos tantopere id scire cupere, in animali receptaculum quoddam & veluti marsupium nobis ostendit, in quod depastas herbas recipiunt, donec eas postea ruminatas in ventriculum traiciant. Ibi puerum illico interficere voluerunt Indi, quod nobis id indicasset; eundem tamen postea, nobis in venatione occupatis, interceperunt, & vt intelleximus, sacrificarunt. Indi hos lapides magno

Guacas.

magno habent in pretio, & in Idolorum suorum delubris, quæ Guacas vocant, cum aliis quibusque pretiosissimis offerre solent, veluti auro, argento, gemmis, monilibus, animalibus, & pueris.

Animal Be-
zaares lapi-
des gignens
in solis Pe-
ruanis mon-
tibus.

ILLUD autem admiratione non caret, hoc animal per totas has Indias non reperiri, præterquam in montibus istis Regni Peruani. Nam ego omnia Mexicana regna, omnes Peruanas prouincias & regna, prouincias & insulas Marañon, Floridam, & multas præterea Occidentaliū Indiarum regiones peragraui; attamen nusquam hæc animalia conspexi, quàm in solis huius regni Peru montibus.

Facultates

E GO qua potui diligentia ab Indis amicis de horum lapidum facultatibus inquirens, intrò sumptos, aut foris impositos, mirificè venenis & toxicis resistere intellexi, cordis affectibus auxiliari, tineas ventris expellere, & eorum puluerem vulneribus sagittarū toxico illitarum vtilissimè inspergi. In summa, hūc lapidem alexipharmacum esse perniciosissimi illius toxici quo sagittas suas illinunt, ad sese mutuo conficiendos, atque etiam nos Hispanos, quorum plerique post vehementes cruciatus & furores mortui sunt, nullum auxilium inuenientes: tametsi in sublimato vulneribus insperso nonnulli leuamen senserint: verum si toxico recenti illitæ sagittæ sint, præsentaneam perniciem adferunt, nec sublimatum prodest.

EX animalis igitur, quod primū secuiimus, bursula, nouem lapides exemimus, qui Naturæ beneficio istic creati videntur ex salutiferarum illarum herbarum succo, quæ in bursulam illam congeruntur. Secuiimus & alia huius generis animalia, quæ confeceramus, in quibus omnibus lapides inuenimus, plures aut pauciores, pro animalium ætate.

OBSERVANDVM autem est, sola quæ pascuntur in montibus animalia, lapides istos præstantes generare: nam quæ in planis pabulum sumunt, vt herbas minùs salubres depa-

depaſcuntur; ſic etiam lapides eorum, tametſi vtilis, iis viribus non pollent, quibus ij præditi ſunt qui ab animalibus in montanis degentibus eruuntur.

CORPIMVS iis vti eo ordine quem in tuo libro docuiſti, & aduerſus eoſdem etiam morbos, in quibus ſanandis mirabiles eorum effectus experti ſumus, quos longum eſſet recensere. Quæ omnia tibi accepta referre debent non modò Hiſpani, ſed etiam vniuerſus orbis. Quantum ad me attinet, vt aliquam animi gratitudinem oſtendam pro beneficio accepto, operâ Ioannis Antonij Corci, diuitis mercatoris, duodecim ex iis lapidibus mitto: ſi eò peruenenerint, eos in multis morbis experiri licebit. Eiuſdem operâ an illos acceperis mihi ſignificare poteris, & ea, quæ voles in tuam gratiam faciam, imperare, quoniam tu ſum obſervantiſſimus.

NUNC capsulam accipies in qua Phaſcoli genus inuenies, quod Martij initio tantummodo ſerendum erit, ne frigore lædatur. Phaſcolus
Petrus. Planta eſt faba ſimilis, minor tamen, fructum in ſiliquis ſerens. Seni huiusmodi fructus (fabas virides ſapiunt) cum ſale manducati, validè bilem, mediocriter pituitam, & ſine moleſtia hydropicorum aquas euacuant: eoſdem effectus præbent ſicci triti, & ex vino ſumpti: ſed cibum paratum habere conuenit; quia ſi validius, quàm neceſſe ſit, purgent, cibo ſumpto earum vehementia ilico infringetur.

[Ex Hiſpaniis miſſum fuit Imp. Maximiliano II. felicis. memoriz, anno antequam nobis adimeretur, Phaſcoli genus, colore Maconæ ſimili, ſed planiore longioreque forma, & hilo non admodum magno. Huic nomen adſcriptum erat Haba de Indis, id eſt, Faba Indica: fortè id erit quod hoc loco ab Auctore deſcribitur.]

PLANTAM etiam quandam hic in planis naſcentem Planta graminis
ſimilis. graminis modo, magnis facultatibus præditam: ſiquidem eius decoctum gargarizatum, rheumatismis, gutturis phlegmonibus, alijsq; vitiis auxilio eſt: manducata, multam pituitam educit, ideòque morbis ſuperioribus, & capitis doloribus

ribus utilis. Denominationem à me sumpsit hac plāta, quod mihi familiaris eius vsus sit, & aliis, ut vrantur, consulam: cuius facultates me docuit quidam Indus in stirpium cognitione admodum versatus.

Molle, cuius
antē men-
tionem feci,
describere
videtur.

FRUCTVM item arboris cuiusdam, quæ solummodo in hac provincia nascitur; Ilicis magnitudine, cortice Cerrigyllo simili, foliis fraxini. Magnis viribus pollet: nam corticis eius pulvis vulneribus inspersus, ea mundat, deinde carnem generat, & perfectè curat. Dentes eodem pulvere fricati stabiliantur, gingivæ abscedentes sanantur. Foliorum decocto intincti panni, & calidi vulneribus, aut pulveri corticis illis insperso imposui, curationem eorum accelerant, & humorum eò defluxum prohibent. Ex ea manat liquor odoratus, quem etiam fructui adiūxi, suffitiibus idoneus ad multos capitis morbos, & emplastris utilis.

EX eius fructu salutiferā admodum potionem Indi conficiunt. Eum istic seri & nasci velim: nā tibi delectationem adferret, ob eas quibus pradiata est hac arbor facultates, tum etiam quia novū arboris genus est, & omni tēpore odoratū.

Fructus vl-
corarius.

INDVS quidam Aethiopissam meum mancipium, cuius crura occupauerant maligna ulcera & inueterata, pulvere cuiusdam fructus iis insperso, mundavit; exesa putrida illa carne; eundem pulverem cum ellychnio ulceribus sanis imposuit ad carnem generandum, vlcusque ad cicatricem perducendum. Erat verò is fructus in insula Margarita, ubi mancipium curandum dedi, admodum vulgaris, ut quo vulgariter vescantur, magnitudine Assyrii mali, nucem Persicæ mali ossiculo similem continens, cuius concremati pulvis (nam ob duritiem cremandum, alioqui difficile attritu) ad ea quæ nunc enumeravi, utilis est. Illud verò admiratione non caret, nucleum, qui hac nece continetur, adeò noxium esse, & deleteria facultate præditum, ut seu vir, sine animal eo vescatur, præsentaneam mortem sibi moliatur, cui nullo remedio occurri potest, tamquam sublimatum
aut

aut corrodens aliud medicamentum sumpisset.

IN vrbe Posto, vbi aliquot annis vixi, omnis generis mor- Planta fan-
guineos su-
dore excitans.
bos Indus quidam curabat, solo cuiusdam plantæ succo artu-
bus & parti affectæ illito. Aegros deinde stragulis egregiè te-
gebat ad sudorem prouocandum: sudor è partibus illis ema-
nans, merus sanguis erat, quem lineis pānis abstergebat; atq;
ita in curatione pergebat, donec satis sudasse putaret, optimis
interea cibus eos alens. Eo remedio multi morbi deplorati cu-
rabantur, imo agri iuniores & robustiores ab eius usu fieri
videbātur. Sed neq; precio, neq; precibus, neque minus vn-
quam efficere potuimus, vt eam plantā nobis demonstraret.

ARBOR quædam hīc inuenitur materie spongiosa, ex Arbor vene-
reos stimu-
los domans.
qua Indi nunquam ignem struent, tamen si quis illis mortis
periculū minitetur: aiunt enim, quot quot ad eius flammam
siue ignem accedunt, aut quos solummodo fumus pertingit,
in re venerea impotentes fieri.

TUMORES in pedibus & cruribus ex frigidis humo- Centella, &
eius faculta-
tes.
ribus orti hīc curantur herba quadam Centella nuncupa-
ta: siquidem ea trita, tumoribusq; imposita, ilico pustulas
excitat, è quibus multus humor effluit, donec tumor omnino
resoluatur. Sapiūsisstas euacuationes inter Indos fieri, &
nonnullos Hispanos eis vti vidi.

ANNO 1558. in vrbe D. Iacobi, quæ est in prouincia
Chile, quidam Indi captiui suras sibi amputarunt, & eas
assas, præ fame, ederunt, & (quod mirabile dictu) cuiusdam
plantæ folia vulneribus imponentes, ilico sanguinē sistebant,
non sine maxima omnium admiratione, præsentē etiam
Dn. García de Mendoza.

HERBÆ & arbores Hispanicis similes, admodum
paucæ hīc inueniuntur, quia solum eas non alit. In Hispania
noua (cū primū in nostram potestatem redacta est)
multæ arbores & plantæ Castellanis similes inuenta sunt,
tum etiam aues & quadrupedes.

INVENIUNTUR hīc colubri humana magnitudi- Colubri-
ne, nul-

Aranei.

Buffones.

ne, nulla feritate metuendi, nec cuiquam nocentes. Aranei mali citrij magnitudine, admodum virulenti. Buffones pluit Hispanicis non minores, quos Indi assatos edunt, ut & plerasque alias immunditias.

Vultures.

PROXIMIS huic continenti insulis, tam multi, tantiq; vultures inveniuntur, ut pecudes deuorent, ob custodum, qui Aethiopes sunt plerumque, negligentiam.

VNA verò res me in admirationem rapit, vaccas in montibus educatas, si in plana deducantur, omnes emori. Est mihi amicus qui trecentas vaccas in plana traduxerat, illae aliquanto tempore nihil depascentes paulatim defecerunt, ut ne una quidem intra mensem ei viua relicta sit: omnes autem tremantes & tabescentes moriebantur. Adferebant nonnulli causam naturalem, cum in montibus frigidissimis, ubi singulis diebus pluit, educatae essent, calorem illum planitiei, in quam nulla vnquam pluuia decidit, ferre non potuisse, & mutatione illa subita ab extremo frigore, in extremum calorem, mortuas esse. Etenim consideratione dignum est, quod in planitie illa, quae octo dumtaxat miliaribus ad montes vsque patet, in longitudinem verò plus mille miliaribus porrigitur, numquam pluerit, in montibus autem illis vicinis pluat quotidie.

SUPERIORE Octobri venit ad nos affinis meus Alphonsus Garcias, strenuus miles, qui se verum Alexipharmacum inuenisse ait aduersus perniciosum illud toxicum quo Cannibales in bello & venationibus vtuntur (sola enim ferverina & humana victitant,) deguntq; à Charças ad Chile vsque Peruanas provincias.

Planta quae
est alexi-
pharmacum

EST verò ea planta, ut ait, foliis latis, plantagini Hispanicae haud absimilibus, quae trita & vulneribus imposita, venenum extinguit, & à symptomatis illis liberat quae toxicum generare solet. Pro magno thesauro aestimant Hispani, eam plantam se inuenisse; quoniam illius praesidio tuti, hostes suos Indos non ita metuent, qui dumtaxat illis formidabiles erant,

toxici

toxicum illius praesentaneam mortem adferentis causa: infinitos siquidem Hispanos trucidarunt, quos tamen esui aptos negant, & duriore carne esse, nisi trucidati tres aut quatuor dies prius macerentur.

NASCITVR autem eadem regione, ubi fit toxicum, & (tamen si credam aliis etiam locis inueniri) voluit Deus eo loco remedium patefacere, vnde pernicies adfertur.

[Meminit etiam Gomara hist. general. cap. 71. Herbae cuiusdam Indis notae, cuius radicis succus alexi-pharmacum sit pestilentis & perniciosi illius toxici quo ipsi sagittas illinunt]

HÆC omnia eo scripsi, ut cōsideres apud te, quàm multae plantae his similes in nostris Indiis nascentur, quae nobis ignotae sunt, quoniam Indi neque eas, neque earum facultates nobis patefacere volunt, etiam si nos morientes videant, aut in carcerem coniciantur: quòd si quaedam ex praedictis, & aliae nonnullae nobis innotuerunt, ab Indicis mulieribus eas edocti sumus, quae Hispanis, libidinis gratia, sese commiscen-tes, omnia quae sciunt aperiunt.

VERVM prolixior esse nolo, quod ignorem an haec epistola ad te peruentura sit: quam si peruenisse intellexero, prolixiores dabo de facultatibus aliarum plantarum, & animalium, & de aliis rebus hic nascentibus, quae tibi delectationem adferent, quandoquidem harum rerum es adeò studiosus. E Lima in Peru, ad 26. Decembris, 1568.

Tui studiosissimus

Petrus de Osma & Xarayzeio.

TAMETSI mihi ignotus sit quibus ad me dedit; videtur tamen naturalium rerum studiosus, ideoque mihi amplectendus. Nam ut militis munus est, perpetuò in armis versari, sanguinem profundere, & alia militaria munia exercere; laudandus est qui plantarum cognitionem, earumque facultates inquirat. In quo Dioscoridem imitari videtur, qui cum militaret in exercitu Antonij & Cleopatrae, quocun-

que tamen perueniebat, plantas, arbores, animalia, fodinas, & alia præterea natura miracula inquirebat, ex quibus sex illos libros, qui toto orbe celebrantur, composuit, ut maiorem laudem scribendo sit consecutus, quam si bellica virtute multas vrbes sub imperium suum subegisset. Itaque multum huic viro debeo, cum propter eam quam de me concepit opinionem, tum eorum quæ ad me misit gratia, mihi certè gratissima. Illi scribam, ut nobis plura ex ea regione mittat.

Lapis Bezar
Peruanus ab
Orientali
differt.

PLANTARVM, quas ad me misit, facultates experiemur, & semina suo tempore seremus. Lapidem Bezaarem, ab Orientalibus mihi differre videntur: nam in superficie sunt perpoliti, & coloris ex cinereo obscuri, & sub duabus veluti testis aut crustis materiam quandam albam continent, quæ dentibus attrita, mera terra est insipida, potiusque infrigidare quam calefacere videtur. Faba magnitudine plerumque sunt: inveniuntur tamen magni & parui, qui magna ex parte sunt planiores. Ego unum comminui, eiusque puluerem adolescenti, quem venenam hausisse dicebant, propinaui, qui (nescio an huius pulueris, an aliorum medicamentorum beneficio) sanatus est. Illius periculum in aliis morbis faciam: & quidquid de hoc, tum aliis medicamentis noui experiemur, in tertio huius historiae medicamentorum volumine describemus, in quo magna arcana continebuntur, quæ magnam omnibus oblectationem adferent, & præsertim aegris, qui abs illorum facultatibus curari debebunt.

QVIDQVID verò in hac historia scripsi, aut ab iis didici qui ex illis regionibus venerunt, aut ex eorum temperamenti collegimus, aut ipsa experientia nos docuit.

ILLUD verò animaduvertere oportet, omnia quæ ex nostris Indiis adferuntur, magna ex parte calida esse, & sub hoc temperamento eis utendum, si quis illa sumere volet.

FINIS.

Tulipæ.

*Multiplaci vincit florum genus omne colore
Huc vsque à Geticis Tulipa missa iugis.*

Flos Solis.

*Flores flos supero quòd vnus omnes
Amplitudine & elegantia, alto
Nec non stipite, quodq; Solis almi
Semper suspicio sequorq; lumen:
Dignum à Sole mihi dedere nomen
Qui Machaonia sedent cathedra,
Sed quæ vis mihi, quæue sit potestas,
Haud notum satis est adhuc iisdem.
In latis tamen interim viretis
Seror, lumina vt otiosa pascam.*

Cassia.

*Nec fuit Hippocrati, nec Cassia nota Galeno,
Al medicum sed primus Arabs hanc attulit vsum:
Est ea nobilibus medicina aptissima, ventrem
Leniter euacuans: calidæq; inducta podagræ
Mitigat immites, repetita subinde, dolores.*

Manna.

*Manna tibi impuram subducat leniter aluum,
Conueniens puero, conueniensq; seni.*

Myrobalani.

*Quæ Græcis fuerit glans vnguentaria, monstrant
Scripta Dioscoridis.*

*Sed verum nobis cupiens imponere nomen,
Indica pruna vocet.*

*Soluimus adstrictam, fluidamq; adstringimus aluum
Ad medici arbitrium.*

Tamarindi.

Et modicè siccat, modicèq; refrigerat horum

*Pulpa, refertq₃ acidum gustanti grata saporem,
Et valet arduos purgando euincere febres.*

Lapis Bezoar.

*Tristibus haud tantum est lapis iste medela venenis
Verum & pestiferas depellit corpore febres.*

Tacamahaca.

*Indomitam lenit si Tacamahaca podagram,
Et omne corporis pathos,
Illam ego prætulerim quas venditat India gemmas,
Arabumq₃ gazis omnibus.*

*Nam quis diuitiis validos non praeferat artus
Tristiq₃ sensu liberos?*

Balsamum.

*Hoc fertur ex Hispania
Nova nouum, ecce Balsamum,
Ægyptio haud minus potens.
Odore nam suauissimo
Nares caputq₃ recreat,
Morbiq₃ prodest frigidis
Infirma firmans viscera.
Idem dolores corporis
Totius illitum leuat:
Vnguento & omni fortiùs
Cruenta sanat vulnera.
Miram ô Dei potentiam!*

Tabacum.

*Nulla salutifero se comparet herba Tabaco,
Viribus hoc omnes exsuperat reliquas.*

*Ioannes Posthius Germershemius
M. D. F.*

INDEX ALPHABETICVS

IN LIBRVM DE SIMPLICIBVS
medicamentis ex Occidentali India delatis,
quorum in Medicina vsus est: Auctore D. Ni-
colao Monardis.

A

Alotochli	pagina 367
Alexipharmacum est Tabaco	333
Ambarum colliquatum	315
Ambargriseū 321 est Bitumē. ib.	
non est sperma Balenæ	322
eius delectus & facultates	323
Emplastrum ex eo	324
inebriat	ibid.
Animal lapidē Bezar gignēs	395
Anime	315, 316
Atanei	400
Arbor venereos stimulos domans	399
Armadi'lo	367
eius facultates	ibidem
Anisum	335
Articulorum dolori Tabaco pro-	
dest	332
Auellanæ purgatrices, earum hi-	
storia & facultates	372
Axi.	385

B.

Balsamum, & eius extrahendi ra-	
tio 326. estimatio & vsus 327	
interiūs assumptum, foris ad-	
ditum, & chirurgicis medica-	
mentis additum	327, 328
purius	329
Balsami arboris Historia	329
fructus	ibidem
Bangue	315
Ben magnum & paruum, atque	
earum facultates	372
Bezar lapis	395, 396
eius facultates	396, 397
Bitumen, & eius facultates	311
Buffones	400

C.

Capficum, eius forma, historia, &	
facultates	385
Caraña, & eius facultat.	318, 319

Carbunculis medetur Tabaco	313
çarçaparilla, & eius historia	348
eius delectus, nominis occasio,	
& præparandæ apud Indos ra-	
tio	349
Altera præparandæ ratio, &	
viendæ modus	ibid.
çarçæ syrupus, & viēdi ratio	351
çarçæ puluis, & vtendi ratio	351
	352
çarçæ aqua	352
vnde inferatur	ibid.
eius historia, & exhibendæ ra-	
tio 333, 334. ex ea catapotia	
	355

Carlo sancto, eius descriptio, na-	
tales, & facultates	391
eius decoctam	392
Cassia solutiva, eius delectus &	
facultates	370
Catapotia pro sterilibus	323
Centella, & eius facultates	399
Cenadilla, & eius facultates	389
Charabe, & eius natales	315
China 345 eius historia, na-	
tales, vsus, & præparandæ ra-	
tio. 346 aquæ Chinæ sumen-	
dæ modus 347 eius facultates	
& temperamentum 347, 348	

Cicnum oleum	319
Colubri	399
Contrayerua	340
Copal	315
Copalcahuil	316
Cortex ad alui profluvia	369

D

Draconis arboris fructus	367
eius historia & facultates	368
Dragonat	ibidem

E.

Emplastrum ex ambaro	324
Emplastrum stomachicum	318

I N D E X.

Encubertado	367	383. eius facultates exhibendi
Erysipelatis curatio	390	ratio, pulvis & cataporia 383.
F.		384
Fabæ purgantes, & earum facultates	373	Medicamentum ad ignem sacrum 390
Fructus ad bilem, & eius facultates	371	Medicorum descriptio de origine morbi Gallici 341
Fructus dysentericus ex Quiso	369	Molle, eius historia, natales & facultates 360, 361
Fructus ulcerarius	398	Morbus Gallicus 341, 342
G.		Napolitanus 342
Gangrenis medetur Tabaco	334	N.
Guacas	396	Naphtha 311
Guayacan 341, 342. eius historia 341. eius decoctum atque usus 343		Nephritidi Tabaco prodest 332
Guayaci facultates, & Serapium ex eo 344 345		Nicotiana 336
Guacagane, & eius facultates 303		Nuclei Pinei purgantes, eorum descriptio & facultates 373
Guayaquil 352, 353		O.
Gummi ad podagram, & eius facultates 369		Ocogol 324
H.		Oleum eicinum 319
Herba Ioannis infantis, eius historia & facultates 339		eius facultates ibid.
Herba Reginæ 336		Oleum de Liquidambar 325
Herba sancta ibidem		Oleum elic eudorum ratio 319
Hyuourahé, eius historia & facultates 345		Oleum ficus insipalis 319
L.		Opium 335
Lacerti Caymanes 364		P.
Lacerti magnitudo ingens 365		Pavane, & eius historia 356
Lapis Præsius 362		delectus, temperamentum, & facultates 357. eius decocti parandiratio 358
Lapis Tiburonum, & eius facultates 363		Perebecenus 336
Lapis Caymanum, & eius facultates 365		Petrum, & eius genera duo 336, 339. eius natales, & facultates 339
Lapis sanguinalis, & eius facultates 364		Picielt 330
Lapis rimas pedum curans 365		Pilulæ famem sitimque sedantes 336
Lapis nephriticus, eius varia forma, & facultates 362		Pinipinichi 378
Lignum nephriticum 362		Piper 385
Lignum aromaticum 361		Phascolus Peruanus 397
Lignum Indicum 342		Planta gramine similis ibid.
Liquidambar, & eius facultates 321, 325. oleum ex eo ibid.		Planta sanguineos sudores excilians 399
Lues venerea 341, 342		Planta quæ est alexipharmacum 400
M.		Polypo Tabaco prodest 334
Manatipiscis 364		Præsius lapis 302
Mechoacan, 378, 379, 380. eius historia, 381, 382. eius forma		Q.
		Quimbaya radix 385
		R.
		Radice venenis aduersantes 340
		Radix Quimbaya 385
		Radix

I N D E X.

Radix S. Helenæ, eius historia, na- tales, & facult. 392, 393	T.
Raphanus 335	Tabaco. 330. eius natales & fa- cultates 330, 331. Serapium ex eo 331. cruditatibus ventriculi prodest 332. alexipharmacum est 333. eius experiendi ad- uersus venena occasio ibid. eius vsus Indis frequens 334
Resina Balsami facultatibus præ- dita 329	Tacamahaca, & eius facultates 317
Resina Carthagenensis, & eius fa- cultates 330	Tatton 367
Ricinus Americus 320, 321	Tiburon piscis 363
S.	Toçot-guebit 316
Sanguis draconis, & cur sic di- ctus 367, 368. eius historia, & facultates ibid.	V.
Sassafras 355. quæ & Pauame 356. eius historia ibid.	Ulcera animalium curat Tabaco 334
Scabies Hispanica 342	Vteri suffocationi Tabaco pro- dest 332
Serapium ex Tabaco 331	Vulnerib. recētibus medetur 333
Serpigo Indica 342	Vultures 400
Solanum Furiosum 335	X.
Succinum non est lachryma 316	Xolochcopalli 316
Sulphur Nicaragnanum 390	
Sulphur Quitense, & eius facul- tates ibid.	

F I N I S.